

Wijziging begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking 2024 samenhangende met de Voorjaarsnota

Voorzitter: Van der Lee

Wijziging begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking 2024
samenhangende met de Voorjaarsnota

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2024 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota) (36550-XVII).**

De voorzitter:

We gaan de wijziging van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bespreken. Dat is de supplettoire begroting voor het lopende jaar, 2024. Ik heet de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking van harte welkom. Dat geldt ook voor de leden, de mensen op de publieke tribune en iedereen die dit debat op een andere manier volgt. Zeven fracties hebben zich ingeschreven, met behoorlijk royale spreektijden, vergeleken met andere supplettoire begrotingen, dus ik hoop dat niet iedereen de hele opgegeven spreektijd vult, want we zijn al zo'n 50 minuten later begonnen dan we zouden beginnen.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De voorzitter:

Als eerste spreker is het woord aan mevrouw Dobbe. Zij voert het woord namens de Socialistische Partij. Ik stel voor het aantal interrupties te beperken tot zes en dat zijn dan zes individuele vragen, dus niet twee keer zes, maar zes in totaal. Mevrouw Dobbe, gaat uw gang.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Ook niet drie keer zes.

Dank u wel, voorzitter. Er ligt ook nogal wat voor vandaag. De grootste bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking ooit komen eraan. Dat is asociaal en ondoordacht, dus wij moeten dit vandaag uitgebreid en goed met elkaar bespreken.

Ik begin met een meer persoonlijke anekdote. Ik heb zelf een aantal jaren in Cambodja gewoond en gewerkt. Daar heb ik van alles gezien als het gaat om de invloed van ontwikkelingssamenwerking en waarom die zo hard nodig is. Ik heb gezien hoe mensen gedwongen van hun land werden gezet omdat grote bedrijven daar een suikerplantage wilden opzetten. Dan kwamen er grote internationale bedrijven en werden die gezinnen, die daar al generaties lang woonden, uit hun huis verdreven. Ik heb gezien hoe lokale organisaties deze mensen hielpen met eerste opvang, juridische strijd, scholing en trainingen. Gemeenschappen zijn daardoor gered, in plaats van uit elkaar getrokken en verwoest.

Ik heb ook gezien hoe bijvoorbeeld onderwijs gezinnen en gemeenschappen uit de armoede trok. Chakrya was een meisje van 12, 13 jaar toen ik haar ontmoette; ze is nu in de 20. Ze kwam uit een arm gezin met een paar kippen. Ik heb haar huisje gezien. Het was een huisje met een dak, deels van plastic. Ontzettend arm. Zij kon naar school en dat heeft ze met beide handen aangepakt. Die school werd gefinancierd met internationaal geld. Dat was de

enige reden waarom die school daar kon bestaan. Chakrya ging uiteindelijk naar de universiteit in Phnom Penh en werkt nu als leider in haar gemeenschap. Ze is teruggegaan en werkt nu als leider. Ze zet bijvoorbeeld spaargroepen voor vrouwen op en organiseert gemeenschappen. Zo zijn er tig voorbeelden die ik zou kunnen noemen, alleen al op grond van mijn eigen ervaring en wat ik heb gezien, waarbij solidariteit echt heeft geleid tot een duurzame verbetering bij gemeenschappen.

Ontwikkelingshulp is iets anders dan ontwikkelingssamenwerking. Als Chakrya voedselhulp had gekregen omdat ze toen in armoede leefde en honger had, was zij geen stap verder gekomen en haar familie en de rest van haar gemeenschap ook niet. Dan was Chakrya nu geen leider geweest in haar gemeenschap, maar was ze waarschijnlijk op jonge leeftijd naar Thailand gestuurd om daar te werken in een fabriek — dat is namelijk wat de jonge meiden daar allemaal overkwam — ver weg van haar familie en kwetsbaar voor uitbuiting. Dat is het verschil tussen ontwikkelingshulp en ontwikkelingssamenwerking. Soms, te vaak, is hulp, noodhulp, nodig, maar de naamsverandering van "Ontwikkelingssamenwerking" naar "Ontwikkelingshulp" is niet alleen maar een woordje. Dat wil ik hiermee zeggen. Het is een teken van kortzichtigheid, van niet willen zien wat er in de afgelopen jaren aan kennis en ervaring in ontwikkelingssamenwerking is opgebouwd en wat wel en niet werkt. Ontwikkelingssamenwerking en duurzame verandering zijn nodig. Een veelgebruikte metafoer is: zelf kunnen vissen in plaats van vis importeren. Dat is nodig, want anders blijf je bezig. Ik wil de minister vragen of zij deze analyse deelt. Ook de coalitiepartijen wil ik vragen of zij deze analyse delen.

Ontwikkelingssamenwerking is nu harder nodig dan ooit. Het aanpakken van ongelijkheid is ook in ons belang. De ongelijkheid neemt alleen maar toe. De rijkste 1% bezit 43% van het vermogen in de wereld. De directeur van Oxfam zegt dat politici die pleiten voor meer bestaanszekerheid, moeten beseffen dat dit alleen kan door een eerlijke verdeling van de welvaart. Dat betekent dat we armoede moeten bestrijden, met alles wat daarbij hoort, en dat de superrijken ook hun eerlijke deel moeten gaan bijdragen. Je kunt denken: er is ongelijkheid in de wereld en die kun je bestrijden, maar dat is ons probleem niet; we stoppen met kijken bij onze grenzen. Maar dat is dom. Ik kan het niet anders zeggen: het is kortzichtig.

Ongelijkheid pak je niet alleen aan uit solidariteit, het is ook in ons belang. Ongelijkheid kan de groei van de economie stuiten. Het IMF en ook de OESO hebben onderzoeken gedaan die een relatie aantonen tussen ongelijkheid en een verslechterende economie. Als je ontwikkelingssamenwerking niet uit solidariteit belangrijk vindt, doe het dan voor de economie. Zien de minister én de nieuwe coalitie ook het belang hiervan voor de economie?

Ongelijkheid kan leiden tot sociale spanningen, tot onveiligheid en tot conflicten. Ook daar hebben wij een belang om dat te voorkomen. Wij hebben belang bij een stabiele wereld. Is de minister het daar ook mee eens? En wat vindt de nieuwe coalitie daarvan? Wij hebben zelf belang bij een wereld die veilig en gezond is, waarbij er sprake is van een duurzaam gebruik van onze natuurlijke hulpbronnen, zodat we daar in de toekomst ook nog gebruik van kunnen maken. Wij hebben belang bij het wegnemen van de grondoorzaken van oorlog en conflict, en daarbij ook deels van migratie. Daarom is het zó dom om te bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking.

En toch werd het gedaan en is er nu een nog veel groter, totaal ondoordacht plan om nog veel meer te gaan bezuinigen. Er werd al fors bezuinigd op voedselzekerheid, water, klimaat, mondiale gezondheid, seksuele rechten, vrouwenrechten, gendergelijkheid, het maatschappelijk middenveld en onderwijs. De sector sloeg al alarm en geeft nu aan dat met de al geplande bezuinigingen de ontwikkelingsdoelen nooit gehaald zullen worden. Wat vinden de minister en de nieuwe coalitie van de reacties van de ontwikkelingsorganisaties op de bezuinigingen van het kabinet en de nieuwe plannen die er nu liggen? Wat denkt de

minister dat de gevolgen zullen zijn als dit doorgaat? Kan zij die beschrijven? Ze kent de sector en het werk dat daarin wordt gedaan, goed. Wat zijn de gevolgen als dit zo doorgaat? Hecht de nieuwe coalitie eigenlijk waarde aan het halen van ontwikkelingsdoelen? Met zulke enorme bezuinigingen, waar kies je dan voor?

In Afghanistan zijn twee op de drie kinderen afhankelijk van humanitaire hulp voor voedsel, water, gezondheidszorg en onderwijs. Bijna 10 miljoen mensen of kinderen in Afghanistan lijden elke dag honger. Die hebben honger! Er is een economische crisis na de machtsovername van de taliban en er is droogte door klimaatverandering. In Afghanistan zijn bijna 3 miljoen mensen het land ontvlucht. Ik noem armoede, de rechten van vrouwen en meisjes die steeds verder worden vernietigd, instabiliteit en migratiestromen. Je kunt net doen alsof het niet bestaat en alsof het niet in ons belang is om deze ongelijkheid aan te pakken. Of je kunt nadenken en dat wel doen.

De bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking blijven met deze suppletoire begroting in stand. Deze zijn wat de SP betreft onwerkbaar en moeten zo veel mogelijk teruggedraaid worden. Bezuinigingen op vrouwenrechten moeten wat ons betreft van tafel. Vrouwenrechten staan wereldwijd onder druk. Conservatisme en religieus extremisme zijn erop gebrand vrouwen zeggenschap over hun eigen leven en over hun eigen lichaam te ontnemen. In Afghanistan hebben organisaties die worden geleid door vrouwen ontzettend veel betekend voor de rechten van vrouwen en het helpen van vrouwen.

In een gesprek dat we onlangs hier in de Kamer hadden, bleek dat organisaties die worden geleid door vrouwen, nog steeds in Afghanistan bestaan. Die zijn er gewoon nog. Die werken elke dag keihard om veel te betekenen voor vrouwen daar. Maar ze worstelen enorm om dat te kunnen blijven doen, onder het juk van de taliban maar ook omdat de internationale gemeenschap hen niet meer steunt. Ze zijn hen vergeten. Ze zijn vergeten dat ze bestaan en dat ze dat werk doen. Als we willen dat slechte, antidemocratische regimes veranderen in een democratie, dan kan dat alleen maar als mensen in het land zelf kunnen opstaan en ervoor zorgen dat die democratische verandering er komt. En dat kan niet als we bot onze steun intrekken aan dat soort groepen bewegingen, aan het maatschappelijk middenveld in die landen. Dat kan alleen als we steun blijven geven aan het maatschappelijk middenveld. Ziet de minister dit ook en hoe gaat zij zich hiervoor inzetten? En hoe denkt de nieuwe coalitie daarover? Ja, allemaal vragen voor de nieuwe coalitie! En voor de minister.

In Gambia wordt vrouwenbesnijdenis, een afschuwelijke vorm van verminking — we hebben het er hier al vaker over gehad — weer legaal. Ook in veel andere landen vindt vrouwenbesnijdenis plaats. Dat is afschuwelijk. Maar je ziet ook initiatieven die hiertegen ingaan, die ervoor zorgen dat het niet meer voorkomt, dat het wordt bestreden. Ik noem lokale leiders, vrouwen die proberen dit te veranderen in de gemeenschappen en waar dat ook lukt. Ik sprak een week of twee geleden hier Nice Lang'ete, een inspirerende vrouw uit Kenia die als kind tot twee keer toe ontsnapte aan een besnijdenis. Zij zet zich nu als volwassen vrouw ervoor in om dit tegen te gaan. Dat doet zij met succes. Het is een enorm inspirerend verhaal. Maar dat kunnen zij en andere lokale vrouwen die hieraan werken niet zonder steun. Zij kan dat niet voortzetten als de steun wordt ingetrokken. Het is belangrijk dat die steun gegeven blijft worden. Zijn de minister en de nieuwe coalitie het hiermee eens? Wij stellen voor de bezuinigingen op vrouwenrechten ongedaan te maken.

Verder wordt er in 2024 41,2 miljoen euro bezuinigd op voedselzekerheid en water. In het hoofdlijnenakkoord staat: "Bij buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking draagt Nederland bij aan de voedselzekerheid in en watermanagement van andere landen." Wij hebben besloten de nieuwe coalitie te gaan helpen met deze afspraak en belofte. We willen de bezuiniging op voedselzekerheid en water voor dit jaar van tafel halen. Uit het antwoord op feitelijke vragen blijkt dat zonder de bezuiniging op voedselzekerheid en water dit jaar ongeveer 1 miljoen meer boeren en 2 miljoen meer ondervoede kinderen worden bereikt met

activiteiten om respectievelijk hun productiviteit, inkomen en voedselsituatie te verbeteren. Er worden dan 400.000 meer mensen bereikt die toegang hebben tot schoon drinkwater en sanitatie. Ongeveer 225.000 meer mensen hebben voordeel van maatregelen op het gebied van verbeterd waterbeheer. Het lijkt me dat dat als muziek in de oren klinkt van de coalitie, die dat zo belangrijk vindt. Ik reken er dus ook op dat de coalitie haar afspraken wil nakomen en er met ons voor gaat zorgen dat deze bezuiniging op voedselzekerheid en water van tafel gaat.

Tot slot, voorzitter. De nieuwe coalitie had geen enkel probleem met het vinden van 800 miljoen euro per jaar om bedrijven die hun eigen aandelen inkopen te bedienen. Ze konden 432 miljoen euro vinden voor de renteaftrek op de vennootschapsbelasting. Ze konden 214 miljoen euro vinden voor het verlagen van de belasting op dividend en de verkoopwinst. Ze konden 100 miljoen euro vinden om de belasting op vermogen te verlagen. Dat was allemaal geld voor bedrijven en grote vermogens. De keuzen die worden gemaakt zijn pijnlijk en duidelijk. Voor de allerkwetsbaarsten blijft zowel in Nederland als daarbuiten nauwelijks iets over. Ik hoop op steun voor onze voorstellen om daar in ieder geval voor nu, voor dit jaar, iets aan te doen.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Nog een ogenblik. Mevrouw Kamminga heeft een interruptie.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dank aan mevrouw Dobbe voor haar bevlogen inbreng. Wij delen een aantal van haar ambities. Ik heb ook met diezelfde dame gesproken. Ik kan het inderdaad alle collega's aanraden om deze dame te spreken over haar verleden en haar gevecht voor vrouwenrechten en tegen besnijdenissen. In die zin deel ik dat. Mevrouw Dobbe schetst een aantal doelen die mijn fractie ook ondersteunt, maar ze doet dan wel net alsof dat niet ten koste van iets gaat. We hebben natuurlijk niet voor niets bezuinigd. Dat betekent dat we op andere plekken investeren, waar het ook belangrijk is. Kan mevrouw Dobbe dus nog iets meer toelichten waar zij die bezuinigingen voor zich ziet en waarom ze die wel gelegitimeerd vindt? Dat helpt denk ik ook om de amendementen goed te beoordelen. Er is uiteindelijk niet meer geld. Een bezuiniging terugdraaien is mooi, maar er hoort ook dekking voor te zijn.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Dank u wel voor deze vraag. Twee dingen zijn belangrijk. We dekken dit nu uit ... Wij moeten kiezen in schaarste, die onder meer de VVD heeft veroorzaakt. Het is geen natuurwet dat er minder geld is voor ontwikkelingssamenwerking. Deze bezuinigingen zijn niet nodig; het zijn keuzes. Ik heb net opgesomd wat óók keuzes geweest hadden kunnen zijn, zoals geen cadeautjes geven aan het bedrijfsleven en de allerrijksten. Als die hun eerlijke deel hadden betaald, hadden we dit niet hoeven doen. Wij maken sowieso andere keuzes. En nu worden wij gedwongen om in deze schaarste te kiezen. Wat betreft vrouwenrechten vragen wij om het terugdraaien van een deel van de bezuiniging. Dat is 13 miljoen euro. Dat is peanuts op al die getallen die ik net heb genoemd. Toch is het belangrijk, ook voor activisten zoals Nice, die ik net heb genoemd. We dekken dat uit post 5.2, zoals mevrouw Kamminga kan lezen. Dat is overig armoedebeleid, sport en cultuur. Daar dekken wij het uit.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Ik heb een korte vervolgvraag. Het is goed dat u dat toevoegt. Ook dat is natuurlijk gewoon een belangrijk artikel. Ik ben het helemaal met u eens dat het gaat om het verdelen van schaarste. Maar u zet dus liever hierop in dan op die armoedebestrijding?

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Liever doe ik dat natuurlijk niet, maar het is schaarste die onder meer de VVD nu heeft

veroorzaakt. Als we dus kijken naar het belangrijke werk dat vrouwenrechtenactivisten nu doen en hoe dat ontzettend onder druk staat, omdat er op dit moment geld wordt weggehaald, vinden we dat totaal onverantwoord.

De voorzitter:

Dank voor uw inbreng en de antwoorden op de interrupties. De volgende spreker zal mevrouw Hirsch zijn. Zij spreekt namens de fractie van GroenLinks-Partij van de Arbeid.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Voorzitter. We spreken vandaag over de tussentijdse begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Ik weet dat het niet gebruikelijk is om de Voorjaarsnota te bespreken. Maar deze keer was er geen ontkomen aan, want de Voorjaarsnota kondigt een extra bezuiniging aan van 810 miljoen voor de dekking van kosten van eerstejaars asielopvang. Dit brengt de totale bezuiniging op Ontwikkelingssamenwerking voor de periode van 2023 tot 2026 op 4,2 miljard. Alleen al in 2024 gaat 1,3 miljard van het ontwikkelingsgeld naar de eerstejaarsopvang in eigen land. Dat is bijna 20%; veel hoger dan in andere landen. Zelfs de nieuwe coalitie vindt dit te gortig en stelt in het hoofdlijnenakkoord voor om vanaf 2027 niet meer dan 10% van het budget op te geven. Ze handelt daarmee in lijn met de motie-Thijssen, die de Kamer al in oktober 2023 aannam. Mijn fractie wil dan ook niet nog eens tweeënhalf jaar wachten. Ik dien daarom vandaag samen met de SP een motie en een amendement in om de 10% maximering per direct in te voeren. Dit zou betekenen dat nog dit jaar 650 miljoen euro vrijkomt voor de begroting van Ontwikkelingssamenwerking.

Voorzitter. De bezuinigingen als gevolg van de asieltoerekening verbleken bij wat de nieuwe coalitie voorstelt. Ze voert weliswaar per 2027 deze begrenzing van 10% in, maar haalt in één adem vanaf datzelfde jaar 2,4 miljard weg bij Ontwikkelingssamenwerking. Het is de grootste bezuiniging in het hele akkoord. Daarmee komt ze in absolute termen nog lager uit dan de zittende coalitie. Met deze beslissing zakt Nederland naar 0,45% van het nationaal inkomen. De internationaal afgesproken 0,7% raakt totaal uit zicht. We eindigen onder het gemiddelde van Europese donorlanden. Dit terwijl in hetzelfde hoofdlijnenakkoord de eerste zin nota bene luidt dat Nederland een van de meest welvarende landen ter wereld is.

Voorzitter. Mijn fractie vindt het onverteerbaar dat het nieuwe kabinet met deze ongekennde bezuiniging de rug toekeert naar mensen die dagelijks met honger en conflict te maken hebben, en naar vrouwen die opstaan tegen kindhuwelijken, mensen die strijden voor eerlijk loon en mensen in de Amazone, die de longen van onze aarde beschermen.

Maar ook als het lot van anderen je niet raakt, als internationale solidariteit en rentmeesterschap je verder een zorg zullen zijn, is dit een hele slechte beslissing, die niet getuigt van een solide langetermijnvisie. Dat hadden de formerende partijen zelf kunnen weten, als ze een uitvraag hadden gedaan bij ambtelijke experts tijdens het onderhandelingsproces, voordat ze een streep door Ontwikkelingssamenwerking zetten. Dat vonden ze niet nodig en nu zijn de poppetjes aan het dansen. Waarom? Omdat Nederland een handelsnatie is. Een derde van onze economie draait om handel. Dat is veel en veel meer dan in andere landen. Met die handelseconomie zijn 2,5 miljoen banen gemoeid. Deze bezuiniging heeft gevolgen voor bedrijven die internationaal opereren en gaat onze economie beschadigen, zo stellen de ambtenaren in reactie op het hoofdlijnenakkoord.

Diezelfde conclusie trekt overigens ook de voorzitter van VNO-NCW. Zij zegt: uiteindelijk leidt handel tot economische groei in dat soort landen waar je ook aan ontwikkelingssamenwerking doet. Dat is ontzettend belangrijk voor dat land, maar uiteindelijk ook voor Nederlandse ondernemers die daar willen investeren of zakendoen. Juist in deze tijd van grote geopolitieke verschuivingen is een bezuiniging op Handel en OS zeer onverstandig.

Ik hoor daarom graag van de minister wat het voor de positie van Nederland betekent als wij bijvoorbeeld nog wel naar conferenties over water gaan, maar met lege handen aankomen. Hoe zal het onze banden met handelslanden schaden? Wat zal de impact op het bedrijfsleven zijn?

Naast onze economie zetten we ook onze veiligheid op het spel, want Nederland is geen eiland. Virussen stoppen niet bij de grens en zelfs onze dijken zijn niet opgewassen tegen de gevolgen van klimaatverandering. De ambtelijke experts stellen dat door de bezuinigingen onze klimaatdoelen uit het zicht raken. Ook de beheersing van pandemieën wordt ondermijnd. In een recent debat bevestigde de minister zelf nog dat onze toegang tot strategische grondstoffen in het gedrang komt, omdat de Afrikastrategie moeilijker uitvoerbaar wordt.

Mijn fractie kan niet anders dan concluderen dat feiten over internationale samenwerking er niet toe doen voor de aantredende coalitie. Zonder informatie op te vragen van het relevante ministerie werd aan de onderhandelingstafel besloten om 2,4 miljard per jaar te bezuinigen. De coalitie bewijst met deze ondoordachte beslissing lippendienst aan de hardnekkige mythe dat er bakken met geld naar ontwikkelingslanden gaan. Niets is minder waar. Het gaat om nog minder dan één cent van elke euro die we uitgeven. Het gaat om minder dan één cent, waarmee heel erg veel bereikt is. Uit het jaarverslag over 2023 blijkt bijvoorbeeld dat dit geld de productiviteit van 4,7 miljoen boeren hielp verbeteren. Honderdduizenden mensen kregen toegang tot levensreddende hivmedicatie. Er zijn ook resultaten die niet makkelijk in cijfers uit te drukken zijn. Zo legden maatschappelijke organisaties en duurzame bedrijven samen een goede basis voor ketenverduurzaming, die nu wettelijk verplicht is. Dankzij Nederlandse inzet waren internationale organisaties in staat het prijskartel van big farma te doorbreken, waardoor vaccinaties goedkoper beschikbaar zullen zijn in ontwikkelingslanden.

Voorzitter. Terug naar de Voorjaarsnota, waarin meer geld wordt toebedeeld aan humanitaire hulp. Dat is volkomen terecht, want de noden in de wereld zijn groot. Helaas hebben de formerende partijen het al maanden geplande debat hierover voor zich uit geschoven, terwijl bijvoorbeeld in Sudan meer dan 8 miljoen mensen zijn ontheemd en op dit moment hongersnood dreigt voor een derde van de bevolking. Vandaag bereikte ons het nieuws dat Egypte duizenden mensen terugzet over de grens met Sudan. Kan de minister aangeven wat zij doet om deze praktijken te helpen stoppen? Wat is de algemene inzet richting Egypte, een land dat het kruispunt vormt tussen de conflicten in Jemen, Sudan en Gaza?

De Nederlandse aanpak van humanitaire hulp — meerjarig, ongeoormerkt, zo veel mogelijk via lokale actoren — gooit internationaal hoge ogen. Hiervoor maak ik de minister graag een compliment. De samenwerking met lokale actoren geeft ook goede resultaten op het gebied van klimaat, voedselzekerheid en vrouwenrechten. De regering moet blijven voortbouwen op deze innovatieve aanpak. Graag hoor ik van de minister in het geval van Sudan hoeveel van de middelen momenteel ten goede komen aan nationale en lokale actoren, zoals de Emergency Response Rooms, en wat Nederland in internationaal verband doet om de lokalisering van noodhulp verder te bevorderen.

De nieuwe coalitie stelt dat noodhulp niet onder druk zal komen te staan. Maar het is bekend dat ontwikkelingssamenwerking onontbeerlijk is voor effectieve noodhulp, want noodhulp vindt niet plaats in een vacuüm. Als zich een ramp voltrekt of als er een conflict uitbreekt, is noodhulp vele malen effectiever en efficiënter als er gezondheidsposten en wegen aanwezig zijn. De bezuinigingen op Ontwikkelingssamenwerking tasten de opbouw van dit soort basisinfrastructuur aan en maakt noodhulp dus vele malen duurder. Graag hoor ik van de minister hoe zij de samenhang tussen noodhulp en ontwikkelingssamenwerking op lange termijn geborgd heeft.

Voorzitter, tot slot. Ontwikkelingssamenwerking heeft kinderen, vrouwen, boeren en ondernemers over de hele wereld een belangrijke steun in de rug gegeven. Onder andere dankzij ontwikkelingssamenwerking heeft Nederland een goede internationale positie. Langdurige relaties met landen, organisaties en bedrijven zijn van groot belang voor Nederland Handelsland. Met de bezuinigingen die nu worden aangekondigd, stellen we die relaties zwaar op de proef, want iedereen weet: vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Laten we dat voorkomen. Voer die 10%-cap vandaag nog in.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Hartelijk dank voor uw inbreng. De derde spreker in dit debat is de heer Van Baarle. Hij spreekt namens de fractie van DENK. Gaat uw gang.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Dank u wel, voorzitter. Er verkeren zo ontzettend veel mensen in nood in onze wereld. De honger in de wereld is schrikbarend. 282 miljoen mensen in 59 landen hebben elke dag niet genoeg te eten volgens Oxfam Novib. Dat zijn er 24 miljoen meer dan vorig jaar. We zien ook de gevolgen voor mensen van geweld. Het aantal gewapende conflicten in onze wereld is het hoogste sinds 1946. We zien de weerslag van de klimaatverandering, zoals droogte en overstromingen. Nog steeds is er grote ongelijkheid in de wereld. De 26 rijkste mensen op aarde hebben samen meer vermogen dan de armste helft van de wereldbevolking. 26 mensen hebben meer dan wat ongeveer 4 miljard mensen hebben! We zien de verschikkingen in Gaza waardoor 2 miljoen Palestijnen zijn verdreven en waardoor Gaza is vernietigd. We zien daar de honger en we zien de gevolgen van de door Israël ontketende oorlogsmisdaden. Als Nederland moeten we de verantwoordelijkheid nemen om mensen in nood te helpen. We hebben daarom niet voor niets als land afgesproken om 0,7% van ons nationale inkomen te besteden aan die hulp, om als rijk land bij te dragen aan het terugdringen van honger en ongelijkheid, om als land dat honderden jaren lang een imperialistisch, koloniaal systeem in stand hield, wat terug te doen. Als Nederland zijn we het aan onze stand verplicht. We hebben jarenlang als koloniale macht de wereld als wingewest uitgebuit. We zijn dan ook schatplichtig om iets terug te doen.

Maar dat gaat allemaal niet gebeuren, want er gaat een gure en egoïstische "eigen volk eerst"-wind waaien door Nederland. PVV, VVD, NSC en BBB gaan oplopend 2,4 miljard euro per jaar bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking. De huidige coalitie haalde die OESO-afspraken van 0,7% al niet vanwege onderbesteding en het uitgeven van geld aan de opvang van vluchtelingen en voor de EU-aufdracht. Maar de komende "eigen volk eerst"-coalitie met extreemrechts beleid gaat het budget voor ontwikkelingssamenwerking helemaal uitkleden. Er gaat enorm veel vanaf. Wat betekent dat in de praktijk? Dat betekent: nog minder mensen in de wereld uit de honger helpen. Dat betekent: nog minder mensen helpen met hun gezondheid. Dat betekent: nog minder mensen helpen met het opbouwen van een woonomgeving, een huis. Het is puur harteloos egoïsme in een wereld die gevaarlijker, hongeriger en ongelijker lijkt dan ooit. Met name Nieuw Sociaal Contract moet zich hiervoor kapot schamen, echt kapot schamen. Dit egoïsme, deze harteloosheid die deze partij in de komende jaren tentoon gaat spreiden, is schandalig.

Wat vindt de minister eigenlijk van deze verschrikkelijke plannen? Wat gaat het doen met de internationale reputatie van ons land dat partijen zomaar even zeggen: we houden ons niet aan de afspraak dat we een percentage van ons inkomen aan noodhulp, aan ontwikkelingssamenwerking uitgeven? Wat doet het als we dat niet belangrijk vinden? We zeggen tegen de wereld: we isoleren ons als Nederland lekker een beetje in ons zwelgende egoïsme. Dat is wat deze partijen zeggen. Wat vindt u ervan dat de komende coalitie de allerarmsten in de wereld gaat slachtofferen om haar plannen te financieren? Wat zijn de implicaties voor de mensen in de wereld van deze kille en harteloze bezuiniging van deze

"eigen volk eerst"-coalitie? Wat vindt de minister ervan dat we al lange tijd niet aan de OESO-norm voldoen en dat deze vier partijen een dikke middelvinger opsteken naar de internationale gemeenschap, maar — nog erger dan dat — ook naar de allerarmsten in de wereld?

Het ook uiterst pijnlijk dat we naast die plannen een beoogd bewindspersoon hebben die in de afgelopen periode de meest verschrikkelijke uitspraken heeft gedaan en die ontwikkelingssamenwerking zelfs helemaal wilde afschaffen. Ze bracht vluchtelingen in verband met ziektes. En ook daarvoor geldt: NSC staat erbij, kijkt ernaar en vindt het allemaal prima dat de rechtsstaat geschoffeerd wordt en dat mensen die de meest verschrikkelijke uitspraken deden, in dit kabinet komen. Ook daar moet NSC zich kapot voor schamen.

Voorzitter. De situatie in Gaza is schrikbarend: de hongersnood, de ziekenhuizen die niet meer functioneren en de talloze doden als gevolg van de Israëlische oorlogsmisdaden. Het is schandelijk dat in zo'n tijd de Nederlandse regering is gevallen voor een Israëlische propaganda- en lastercampagne van de extreemrechtse regering-Netanyahu en dat ze tijdens het allermoeilijkste moment van het Palestijnse volk de steun aan UNRWA opschortte. Die lastercampagne bleek natuurlijk onwaar. Het was allemaal een misdadige en leugenachtige campagne van de extreemrechtse regering van Netanyahu over de rug van de Palestijnen. In deze Kamer ging rechts daarin mee, met voorop de PVV, die zelfs de Palestijnen op een misdadige manier een "nepvolk" noemt. Ik vraag aan de minister hoe dat misdadige besluit om de steun aan UNRWA op te schorten eigenlijk tot stand is gekomen. Wie heeft daartoe besloten? Wanneer? Op basis waarvan? Klopt het dat de ambtenaren bij Buitenlandse Zaken hiertegen adviseerden? Wie adviseerden er nog meer tegen die opschorting? Kunnen we alle stukken uit die tijd krijgen? En hoe kijkt de minister eigenlijk terug op dat besluit, aangezien dat de hulp aan de Palestijnen op het spel zette, terwijl zij het zo moeilijk hadden?

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Ik wil toch wel even wat opmerken. De heer Van Baarle heeft het steeds over een misdadig besluit. Daar wil ik toch wel een beetje bezwaar tegen maken. Het was een motie, een oproep, van de Kamer naar aanleiding van de aantijgingen om dat te gaan doen. Die aantijgingen logen er destijds trouwens niet om. De heer Van Baarle gaat over zijn eigen kwalificaties, maar ik vind dat wat fors, zeker omdat een meerderheid van de Kamer daarachter stond en nog steeds staat.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Het werkt in onze rechtsstaat en in de wereld gelukkig nog steeds zo dat je onschuldig bent totdat het tegendeel is bewezen. Deze coalitie heeft gekozen om, onder aanvoering van de PVV — en zij noemen de Palestijnen een nepvolk, dus we weten wat hun agenda is — op het moeilijkste moment voor het Palestijnse volk op basis van beschuldigingen een signaal te geven dat de steun aan de belangrijkste hulporganisatie voor hen zonder enige vorm van bewijs opgeschort moet worden. De extreemrechtse regering van Netanyahu heeft tot op de dag van vandaag namelijk geen enkele vorm van bewijs overhandigd aan dan wel de Nederlandse regering dan wel andere organisaties. Als je willens en wetens speelt met de hulp aan een volk dat op dit moment gebukt gaat onder hongersnood en oorlogsmisdaden, dan noem ik dat misdadig en ik neem daar geen woord van terug. Sterker nog, ik vind dat mevrouw Kamminga dat hier probeert te verdedigen en dat vind ik nog schrikbarender.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dan stel ik toch maar een vervolgvraag. Nogmaals, ik heb ook gezegd dat de heer Van Baarle over zijn eigen woorden gaat, dus dat moet hij zelf weten. Ik vind alleen dat ik daar best tegenover kan stellen wat ik daar zelf van vind. Ik wil daar toch ook nog wel even bij opmerken dat we kunnen verschillen van mening over UNRWA. Dat mag en dat kan. Maar

het is natuurlijk niet zo dat de Nederlandse regering geen geld heeft overgemaakt aan Gaza. Wij zijn een van de grootste donoren, niet alleen wereldwijd, maar ook binnen Europa. Dus we doen wel degelijk wat. Nogmaals, ik weet heel goed dat wij verschillen van mening over via welke organisaties dat kan. Dat mag, en dat is ook hoe de democratie werkt. Maar ik wil wel echt rechtzetten dat Nederland een grote donor is. Die opschorting kwam nadat we al een jaarbijdrage van 19 miljoen euro hadden gedaan. Het is dus niet zo dat we dat hebben ingetrokken en het is ook niet zo dat we nu niets doen.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Wat de VVD heeft gedaan op instigatie van de PVV, die de Palestijnen een nepvolk vinden — ik heb de VVD tot op de dag van vandaag overigens nog niet gehoord over die vnzige uitspraak van de PVV dat de Palestijnen een nepvolk zouden zijn; over de normalisatie van extreemrechts door deze coalitie gesproken — is op basis van aantijgingen over een organisatie, die de belangrijkste hulpbron is voor Palestijnen, het beeld verspreiden dat die organisatie niet zou deugen. Daarmee heeft de VVD zonder enige vorm van bewijs met modder gegooid naar een organisatie waar mensen afhankelijk van zijn voor hun zorg, voor hun voedsel, voor hun onderdak en voor hun onderwijs. Als je speelt met mensenlevens en hulp aan mensen op basis van laster en leugens — want zo noem ik het — dan blijf ik dat misdadig vinden.

De heer **Ram** (PVV):

Voorzitter. Eerst wil ik een persoonlijk feit maken op het punt van extreemrechts en al dat soort kwalificeringen. Ik neem dat de heer Van Baarle behoorlijk kwalijk en ik neem daar volledig afstand van.

Nu mijn interruptie, voorzitter. De heer Van Baarle vraagt om bewijzen. Een van de bewijzen is het onderzoek van Columbia University waarin is vastgesteld dat er helemaal geen enkele vorm van hongersnood in Gaza is, geen enkele vorm van hongersnood. Dat bevestigt ook COGAT, maar ook nog een keer een doctor in de geneeskunde, Avi Bitterman. Nog een bron, nog een bewijs dat er géén hongersnood is, was en zal zijn in Gaza. Dus waarom gaat u door met het verspreiden van de leugens over hongersnood, terwijl die er níét is? Dit zet juist aan tot haat tegen het Israëliësche volk. Dat neem ik u echt kwalijk.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Eerst even over dat persoonlijke feit over extreemrechts. Ik heb tot op de dag van vandaag nog niet gehoord dat de PVV de nazistische omvolkingstheorie, die vanuit dit vak jarenlang gespuid is, terugtrekt en dat daar excuses voor komen. Ik heb van de PVV tot op de dag van vandaag nog niet gehoord dat de misdadige uiting dat het Palestijnse volk een nepvolk zou zijn, wordt teruggenomen en dat daar excuses voor komen. Als het kwaakt als een eend, als het vliegt als een eend, dan moeten we het ook zo benoemen. De PVV is een extreemrechtse partij. Ik vind dat ik dat mag zeggen.

Het is logisch dat de heer Ram COGAT opvoert, want COGAT is de spreekbuis van de Israëliësche regering, die al naargelang ze dat willen propaganda de wereld in slingert om de misdaden van de extreemrechtse regering van Netanyahu te legitimeren en te bagatelliseren. We hebben in de wereld een organisatie die expertise heeft op het gebied van het vaststellen of er hongersnood is in de wereld of niet. Die organisatie is onderdeel van de Verenigde Naties. Die constateerde dat er sprake is van rampzalige honger in Gaza. We lezen de berichten van mensen die zeewater moeten gebruiken, die zeewier eten. We zien de beelden van mensen in vluchtelingenkampen. We zien niet alleen hongersnood, maar ook de verkoolde lichamen van kinderen. We zien de verkoolde lichamen van kinderen nadat de Israëliësche regering vluchtelingenkampen heeft gebombardeerd. Tot mijn spijt moet ik constateren dat de PVV de kant kiest van het kwaad, dat de PVV de kant kiest van het goedpraten van de oorlogsmisdaden van de Israëliësche regering, alleen maar om de

belangen van de regering-Netanyahu te dienen. Daar is maar één woord voor: verschrikkelijk.

De heer **Ram** (PVV):

Ik heb nu behoorlijk wat drek uit de mond van de heer Van Baarle gehoord. Ik vind het echt schandalig dat de heer Van Baarle dit soort onzin loopt te verkondigen. Dat er geen hongersnood is, wordt meerdere malen bewezen door verschillende bronnen: COGAT, de University of Colombia en hier een doctor in de geneeskunde. Die geven direct aan dat er genoeg voedsel is. Dat wordt ook bevestigd door de Famine Review Committee, die die vermeende hongersnood heeft onderzocht. Die zegt: er zijn meerdere bakkersbedrijven die een paar miljoen broden per dag maken. 2.000 vrachtwagens per week komen Gaza binnen. Het is de grootste humanitaire operatie in het Midden-Oosten van dit moment, nota bene gefinancierd door COGAT en door de Israëlische bevolking. Zie dat ook nog in het licht van 7 oktober en de gigantische aanslag met 1.200 doden. En tóch doet het Israëlische volk dit: humanitaire hulp op zo'n grote schaal. Dat u het beeld wilt laten voortbestaan dat er alleen maar hongersnood is, terwijl die er niet is, is heel kwalijk. Het is een leugen. Ik wil graag dat u daar afstand van doet.

De **voorzitter**:

De heer Van Baarle, en graag wat korter antwoorden. We hebben dit onderwerp al heel veel besproken, dus graag wat bondiger.

De heer **Van Baarle** (DENK):

De heer Van Baarle neemt nooit op commando afstand, zeker niet op commando van de extreemrechtse PVV. De PVV staat erom bekend dat ze de internationale instituties wil ondermijnen. We hebben met elkaar als wereldwijde gemeenschap een instituut waarvan we zeggen: dat vertrouwen we en daar beleggen wij oordelen over conflicten in de wereld, over oorlogen en honger. Dat is de VN. De VN geeft aan dat er sprake is van rampzalige honger in Gaza. Ik begrijp dat de PVV de oorlogsmisdaden van de regering-Netanyahu probeert goed te praten, want de PVV heeft jarenlang op de payroll gestaan van organisaties die banden hebben met het Israëlische leger. We hebben zelfs berichten gezien dat een Kamerlid van de PVV, namelijk de heer Markuszower, banden zou hebben met de Mossad, in verband zou zijn te brengen met de Mossad. Dit is ook een geval van buitenlandse inmenging. De PVV loopt aan de leiband van de Israëlische regering, is de praatpapegaai van Netanyahu. Daarom snap ik dat ze dit in het debat uiten.

De heer **Ram** (PVV):

Voorzitter, ik spreek u nu toch aan. Dit soort beschuldigingen kan toch niet in dit parlement? Iemand zomaar beschuldigen van banden met de Mossad of weet ik veel wat: dat kan toch niet, voorzitter?

De **voorzitter**:

Er wordt verwezen naar artikelen waarin dit staat. Dat is helaas gewoon een feit. Ik ga er niks over zeggen.

De heer **Ram** (PVV):

De heer Markuszower is hier helemaal niet eens. Hij kan zich niet eens verdedigen hiertegen. Het is toch een goed gebruik dat dit niet wordt gedaan in dit parlement?

De **voorzitter**:

Er wordt verwezen naar berichten uit de media. Die mediaberichten zijn er.

De heer **Ram** (PVV):

Ik wil toch even terugkomen op de vermeende hongersnood die de heer Van Baarle continu noemt. Daar is geen sprake van. COGAT voert de grootste humanitaire operatie op dit

moment uit in het Midden-Oosten. Zie dat in het licht van 7 oktober en wat dat radicaalislamitische Hamas heeft gedaan. Dat betekent dat Israël echt een liberale democratie is die de mensenrechten vooropstelt. Dat is iets wat u blijft ontkennen en dat vind ik heel kwalijk.

De heer Van Baarle (DENK):

De heer Ram gaat hier een beetje huilieuilieu doen op het moment dat er gewoon feiten benoemd worden. In de media zijn er berichten dat een Kamerlid van de PVV informant zou zijn van de Israëlische veiligheidsdienst. Dat staat daar. Dat kan ik niet veranderen. Dat de PVV geld heeft gekregen van organisaties die banden hebben met de Israëlische regering is een feit. Die informatie kennen we. Ik zou tegen de PVV willen zeggen: twintig jaar lang heeft de PVV feitenloos en ongegrond verdachtmakingen de wereld in geslingerd over Nederlandse moslims, over vluchtelingen. Ik zou tegen de heer Ram en tegen de PVV willen zeggen: wen er maar aan dat er een weerwoord is. Wen er maar aan dat dat soort dingen consequenties hebben en dat wij de PVV en de heer Ram confronteren met het spiegelbeeld: het feit dat de PVV jarenlang heeft bewezen een extreemrechtse partij te zijn.

Mevrouw Zeedijk (NSC):

We hebben het hier vandaag over de Voorjaarsnota en het debat eindigt weer in een enorme discussie over de situatie in Gaza. Ik vind het ook afgrijselijk wat daar allemaal gebeurt, maar daar praten we inderdaad genoeg over. De heer Van Baarle sprak Nieuw Sociaal Contract aan op de rechtsstatelijkheid. Natuurlijk wil ik daar dan even een vraag over stellen. Voor Nieuw Sociaal Contract is de rechtsstaat in Nederland totaal niet onderhandelbaar. Dat wil ik hier nog even bevestigen. Het probleem is alleen dat de democratie begint bij de kiezer en eindigt bij de kiezer. Deze kiezer heeft van de PVV afgelopen november de grootste partij gemaakt. Daarom hebben we afgelopen maanden enorm hard gewerkt om juist die rechtsstatelijkheid te waarborgen. Ik hoop toch wel dat de heer Van Baarle dat de afgelopen maanden gezien heeft. Dus dat is de eerste vraag.

De tweede vraag. Ik hoop toch ook dat DENK en NSC de komende maanden en jaren zij aan zij staan om ervoor te zorgen dat de grenzen die in de afspraken staan die wij in de coalitie hebben gemaakt, niet worden overschreden.

De heer Van Baarle (DENK):

Ik heb dat niet gezien in de afgelopen maanden. Wat ik heb gezien, is dat Nieuw Sociaal Contract uit puur machtsbejag, gewoon pure machtspolitiek, toestaat dat personen die de racistische omvolkingstheorie de wereld in slingeren — die komt uit de naziliteratuur; dat is vastgesteld en historisch bewezen — in het kabinet komen. NSC staat toe dat een persoon in het kabinet komt die letterlijk heeft gezegd dat vluchtelingen ernstige ziektes en resistente bacteriën met zich meebrengen en dat we ze daarom niet zouden moeten toelaten. Dat is wat NSC doet. Wat NSC daarmee doet, is mensen die jarenlang de rechtsstaat ondermijnd hebben met discriminerende, racistische, extreemrechtse uitspraken die uit de naziliteratuur komen, tot minister maken. Ik zou toch zeggen dat dat een bedreiging is voor de rechtsstaat. Ik zou tegen NSC dit willen zeggen: als de bescherming van de rechtsstaat u zo dierbaar is, zorg er dan voor dat we geen omvolkingstheorie-spuiende en discriminerende, drek-uitende personen in het kabinet krijgen. En als u dat toch blijft toestaan, denk ik dat u vooral weer moet gaan zitten.

De voorzitter:

Ik wil u nog een keer het woord geven, maar ik ga nu wel zeggen dat we binnen twee weken een debat hebben over de regeringsverklaring. Dan gaat het over de samenstelling en de leden van een nieuw kabinet. We hebben het nu over de supplettoire begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, dus ik wil weer terug naar dat onderwerp. Mevrouw Zeedijk.

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Ja, maar hier wil ik nog wel heel even commentaar op leveren. Inderdaad, alle afgrijselijke dingen die de heer Van Baarle hier noemt, komen op dit moment weer uit zijn mond. Wat wij de komende maanden in ieder geval gaan doen, is juist die rechtsstatelijkheid keihard bevechten en er keihard voor zorgen dat die lijnen niet worden overschreden. Ik hoop toch echt dat DENK daarbij aan onze zijde staat.

De voorzitter:

Een korte reactie.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Ja, voorzitter. Ik blijf erbij dat Nieuw Sociaal Contract de grootste bedreiging voor de Nederlandse rechtsstaat in de Nederlandse geschiedenis organiseert door personen te verheffen tot leden van het kabinet die theorieën uiten die rechtstreeks uit de naziliteratuur komen. Ik zou willen zeggen: denk daar nog eens goed over na. U heeft nog even om daarvan terug te komen en dit allemaal te blokkeren. Stop met het ingaan van deze weg.

Voorzitter. Ik was bij de situatie in Gaza. Sinds de uitbraak van het geweld heeft Nederland 55 miljoen aan aanvullende bijdragen voor aanvullende hulp aan Gaza gereserveerd. In de Voorjaarsnota is daar 20 miljoen bij gekomen voor wederopbouw. Hoe gaat de regering hiermee de aangenomen motie van DENK uitvoeren waarin wordt verzocht om in afstemming met de VN-coördinator in internationaal verband proactief draagvlak te zoeken voor de totstandkoming van een internationaal herstelprogramma gericht op herstel en wederopbouw van Gaza? Ook wordt in die motie aan de regering gevraagd om een actieve voortrekkersrol te nemen in de realisatie en de uitvoering van dit programma. Bij brief van 10 juni heeft het kabinet nog eens een aanvullende bijdrage van 13 miljoen vrijgemaakt. Dat is uiteraard goed, maar de Verenigde Naties gaven ook aan dat er tot december 2024 nog 2,5 miljard dollar nodig is voor voedsel, gezondheidszorg, onderdak en sanitaire voorzieningen. Hoe is Nederland voornemens daaraan in de komende tijd een extra bijdrage te leveren? Hoe voert de Nederlandse regering de aangenomen DENK-motie uit om in Europees verband voor extra middelen voor Gaza te pleiten?

Als we het al over financiële bijdrages hebben, dan wil ik de minister vragen naar de middelen die zij voor UNRWA beschikbaar heeft gesteld, maar nog altijd heeft geclausuleerd. Ze schrijft dat Nederland zal overgaan tot uitbetaling van het gereserveerde bedrag als er voldoende vertrouwen is bij het kabinet. Maar wat is vertrouwen voor iets vaags en subjectiefs? Kan de minister verduidelijken waar de uitbetaling van de middelen concreet van afhankelijk gemaakt zal worden? Wanneer horen we dat en horen we dat inderdaad voor 1 juli, zoals een aangenomen Kamermotie van u vraagt?

We lezen ook dat de minister het OIOS-onderzoek van de VN naar UNRWA afwacht. Heeft zij er al zicht op wanneer dit onderzoek precies gepubliceerd gaat worden? En klopt het dat de tussentijdse bevindingen van dit onderzoek al met donorlanden zijn gedeeld? En zo ja, bleek hieruit dat er ook maar enig bewijs bestond voor de lastercampagne van de Israëlische regering? En wat gaat Nederland nou doen als na het Colonna-rapport ook uit dit rapport blijkt dat er inderdaad geen enkel bewijs is voor de valse beschuldigingen? Gaat de regering dan excuses maken voor het op een inhumane manier de hand op de knip houden, terwijl de Palestijnen door de moeilijkste situatie in hun geschiedenis gaan?

Voorzitter. Dan de wapenhandel met Israël. We zien dat Israëlische wapenleveranciers bezig zijn met een Europese verkoopcampagne. Hoe kijkt de minister hiernaar in het licht van het Nederlandse voornemen om de handel met Israël te beperken door het associatieverdrag ter discussie te stellen? Hoe rijmt dat voornemen met het voornemen van Nederland om ook weer een order van tientallen miljoenen bij Elbit te gaan plaatsen, waarmee de Israëlische oorlogskas gespekt wordt? Begrijpt de minister hoe gevoelig wapenhandel met Israël op dit

moment ligt, met een genocidezaak die bij het Internationaal Gerechtshof loopt en de arrestatiebevelen die aanhangig zijn bij het Internationaal Strafhof?

Voorzitter. Tot slot het ontmoedigingsbeleid. Dit beleid zou de handel met Israëlische nederzettingen in illegaal bezet gebied moeten voorkomen. De groeiende Israëlische nederzettingen vormen het grootste obstakel voor vrede en voor een oplossing voor het conflict, of om de woorden van de regering te gebruiken: zij vormen een obstakel voor de verwezenlijking van een levensvatbare Palestijnse staat. Maar werkt dit ontmoedigingsbeleid nou eigenlijk? Kan de minister dat staven?

In het verlengde daarvan willen we ook weten hoe het etiketteringsbeleid van producten uit illegale nederzettingen verloopt. Hoe wordt dit uitgevoerd, wordt dit goed gemonitord en moet dit niet aangescherpt worden? Wat DENK wil, is in ieder geval duidelijk. Wij willen een boycot van producten uit illegaal bezet gebied. Wij willen stoppen met de economische samenwerking met Israël en ook willen we de handelspost van de Nederlandse regering in de ambassade van Tel Aviv sluiten. Hoe kan je in deze tijd een post hebben die de handel met de misdadige regering-Netanyahu wil bevorderen?

Voorzitter, dat was het.

De voorzitter:

Dank voor uw inbreng. De volgende spreker is de heer Bamenga. Hij voert het woord namens de fractie van D66. Gaat uw gang.

De heer Bamenga (D66):

Dank u wel, voorzitter. Denk en handel internationaal: dat is een van de uitgangspunten van mijn partij, van D66. In de wereld van vandaag, van 2024, zijn we allemaal met elkaar verbonden. Dat is goed voor onze veiligheid, vrijheid en portemonnee. Dat is goed voor onze veiligheid, omdat we bijdragen aan het brengen van stabiliteit in landen buiten Europa. Dat is goed voor onze vrijheid, omdat we landen als Oekraïne steunen als zij worden binnengevallen door een dictator. En het is goed voor onze portemonnee, omdat onze ondernemers alle kansen krijgen om ook over de grens te kijken.

Voorzitter. Om die waarden te borgen is de internationale positie van Nederland ongekend belangrijk. Daarom maakt mijn fractie zich grote zorgen over de grote bezuinigingen die deze nieuwe coalitie heeft aangekondigd. Er wordt 2,5 miljard per jaar bezuinigd op internationale samenwerking. Dat komt boven op de bezuinigingen op het aantal ambtenaren, die het ministerie van Buitenlandse Zaken extra hard zullen raken. Dat is niet alleen immoreel, maar vooral kortzichtig. Nederland trekt zich terug achter de dijken. Het zal leiden tot minder veiligheid, minder vrijheid en minder geld in onze portemonnee.

Daar komt nog eens bij dat we straks in het buitenland zullen worden vertegenwoordigd door een minister die de omvolkingstheorie aanhangt en zich in het verleden racistisch heeft uitgelaten. Als wij ons terugtrekken van het internationale toneel, geven wij bovendien autocratische regimes zoals China en Rusland vrij baan om hun invloed te vergroten. Deze bezuinigingen geven Rusland en China de kans om de wereldorde in hun voordeel te veranderen en ten koste van onze veiligheid en economische stabiliteit uiteindelijk meer invloed te nemen. Hoe reageert de minister hierop? Het is simpelweg anti-Nederlands beleid. Daarom doe ik hier nu een oproep aan de aankomende coalitie: doe dit niet, draai dit terug. Ik zou deze minister willen vragen wat volgens haar het gevolg zal zijn voor onze bedrijven als straks daadwerkelijk een derde van de posten zal moeten sluiten.

Voorzitter. In oktober 2023 had ik een telefonisch gesprek met een vriendin van mij die in de jaren negentig naar aanleiding van de genocide in Rwanda naar Nederland is gevlucht. Eens in de zoveel tijd bellen we elkaar om te weten hoe het gaat. Terwijl we in gesprek waren,

kwamen beelden binnen van een ziekenhuis dat gebombardeerd werd in Gaza. Honderden onschuldige mensen waren getroffen. Honderden kinderen, vrouwen en hulpverleners lagen in het puin en gingen dood. Die vriendin van mij raakte in paniek. Ze begon te hyperventileren. Haar trauma's van een eerdere genocide, drie decennia geleden, kwamen weer naar boven. Ik zal haar woorden die vervuld waren met angst, pijn en verdriet nooit meer vergeten: nee, nee, nee, dit kan echt niet, dit is afschuwelijk, dit moet nu stoppen, dit zou nooit meer gebeuren. Ze stortte in elkaar en barstte in tranen uit. Al maanden zijn we getuige van dit afschuwelijke conflict, van kinderen die gedood worden, ondervoed raken en een verhoogd risico lopen op ziektes en andere gezondheidsproblemen. Deze kinderen hebben er niet voor gekozen om in deze situatie te verkeren. Deze kinderen zijn onschuldig en zijn voor hun voortleven afhankelijk van hulp. En wat doet deze minister? Ze reserveert geld voor UNRWA, een levensader van deze kinderen, maar maakt het niet over. Ze moeten eerst nog door wat hoepels springen. Dit kan echt niet. Iedere keer dat we elkaar niet behandelen als mensen raken wij een stukje van onze menselijkheid kwijt. De humanitaire ramp is nu. De minister kan vandaag nog besluiten dit geld over te maken om iets van dit leed te verzachten. Ik vraag de minister om onverminderd druk uit te oefenen op alle partijen die de humanitaire hulpverlening in de weg staan, zodat de onschuldige mensen in Gaza geholpen kunnen worden.

Tot slot. Ik wil vanuit deze positie mijn steun betuigen en trots uitspreken richting de mensen die zich verenigen en onvermoeibaar hun stem laten horen voor mensenrechten. En nu is het aan ons, hier in de Kamer, om richting te geven aan de energie die voelbaar is in de samenleving en de hoop, de waarden en de woorden van Jetten hier uit te spreken. Het is tijd om alle gijzelaars vrij te laten. Het is tijd om humanitaire hulp te leveren. Het is tijd voor de-escalatie. Het is tijd om oorlogsmisdaden te onderzoeken. Het is tijd voor een staakt-het-vuren. Het is tijd voor diplomatie. Want dit conflict komt alleen ten einde via de weg van twee vrije staten.

De voorzitter:

Dank voor uw inbreng. Dan is nu het woord aan de heer Ram namens de Partij voor de Vrijheid.

De heer Ram (PVV):

Voorzitter. Ik wil allereerst de minister danken voor haar aanwezigheid. Dit is waarschijnlijk de laatste keer dat we plenair hier gezamenlijk zitten. Dus bedankt voor al uw inzet de afgelopen jaren op dit departement.

Ik ga het eerst hebben over handel en daarna zal ik ingaan op de geopolitieke situatie in de wereld. Er heerst grote bezorgdheid bij het midden- en kleinbedrijf, het mkb, over de onlangs door Europa aangenomen invo- en ontbossingsrichtlijn. Hoewel het mkb niet direct onder invo valt, wordt het door multinationals gedwongen om aan deze strenge regels te voldoen. Dit brengt aanzienlijke extra administratieve lasten en kosten met zich mee en daarbij is er te weinig personeel om dit uit te voeren. De extra kosten voor naleving van invo leggen een zware druk op onze kleine en middelgrote ondernemingen. We zien nu al de grote gevolgen van de CO₂-richtlijn. Het mkb moet nu twintig verschillende boekhoudingen aanhouden voor elke multinational. De multinationals dwingen dit af vanwege hun marktmacht. Dit is ondoenlijk en dit moet anders. Het is belangrijk om te benadrukken dat het mkb de ruggengraat is van onze economie. Deze ondernemingen bieden werkgelegenheid aan miljoenen Nederlanders en dragen in hoge mate bij aan de economische groei van ons land. We kunnen het ons niet veroorloven om deze bedrijven te verstikken met bureaucratische rompslomp en onredelijke kosten. De concurrentiepositie van Nederland staat daarmee op de tocht en wordt hiermee alleen maar slechter. Het andere effect van deze linkse EU-maatregelen is namelijk meer protectionisme. Zo wordt het ervaren in landen zoals Indonesië, Maleisië en Brazilië. Zowel de invo- als de ontbossingsmaatregelen zien zij als neokoloniaal en als protectionistisch. Dit raakt hun boeren en onze import, omdat zij niet aan

de invo-richtlijnen kunnen voldoen. Dat heeft ook een prijsopdrijvend effect en zal leiden tot hogere kosten voor consumenten in Nederland. Het is dus van vitaal belang onze handelsrelaties te beschermen en de lasten eerlijk te verdelen.

Voorzitter. We moeten dus maatregelen treffen om onze bedrijven administratief te ontlasten. Daar moet de overheid in onze optiek een leidende rol in nemen. Is de minister bereid actief mee te werken aan een oplossing voor al deze richtlijnen en de nieuwe richtlijnen die eraan zitten te komen om de implementatie te versimpelen en de administratieve lasten te minimaliseren, uiteraard in samenspraak met het bedrijfsleven zelf? Het grote gevaar is namelijk dat we dadelijk 27 Europese landen hebben die de richtlijnen allemaal gaan uitvoeren op hun eigen wijze en dat het mkb dat internationaal actief is niet twintig maar dadelijk twintig keer 27 boekhoudingen moet aanhouden, alleen maar om aan de administratieve lasten te voldoen.

Voorzitter. Dan een andere richtlijn waar ook weer een nationale kop op zit: het wapenexportbeleid. De PVV pleit al een tijd voor het versterken van onze defensie-industrie en het verbeteren van onze wapenexport. Nu kan een defensiebedrijf alleen een vergunning aanvragen op basis van een contract in plaats van op basis van een offerte, zoals in Frankrijk en Griekenland kan. En dat kan ook nog eens een keer maar voor één jaar. Dat is afhankelijk van de beoordeling van het ministerie en de minister. Het aankoopproces van een wapensysteem of -onderdelen kost in de regel vijf tot tien jaar. Dit is geen gelijk speelveld. Dit zet onze defensie-industrie op grote achterstand. Nederland heeft internationaal het imago onbetrouwbaar te zijn en het strengste jongetje van de klas te zijn, terwijl de richtlijnen in Europa exact hetzelfde zijn. Deze uitwerking willen wij als PVV gelijktrekken. Hoe kijkt de minister hiertegen aan? En wat zijn volgens haar de mogelijkheden?

Voorzitter. In deze nieuwe suppletoire begroting zien we dat er weer enorm veel geld wordt uitgegeven aan klimaatbeleid. Volgens ons is het tijd om te stoppen met het exporteren van dat slechte klimaatbeleid dat we in Nederland hebben. Onze prioriteit moet liggen bij onze eigen economie en bij het beschermen van onze burgers. Buitenlandse hulp en klimaatbeleid moeten zorgvuldig worden geëvalueerd. En als dit geen enkel effect heeft, moeten we het gewoon stoppen.

Voorzitter. Daarnaast zien we in deze begroting ook extra kosten van de asielstroom uit de DAC-landen, zoals die dan worden genoemd, de ontwikkelingslanden. Die extra kosten worden pas in 2026 verrekend. Dat betekent dat de kosten worden doorgeschoven naar het nieuwe kabinet. Wij vinden dat er nu actie moet worden ondernomen om deze kosten te beheersen. Daar moet nu op worden bezuinigd, in deze begroting. Hoe kijkt de minister daartegen aan? Waarom wordt ervoor gekozen om deze kosten door te schuiven?

Voorzitter. Dan de geopolitieke ontwikkelingen in Afrika. De PVV maakt zich grote zorgen over de geopolitieke ontwikkelingen in Afrika, met name Sudan, Congo en de Sahelregio. Deze conflicten veroorzaken enorme immigratiestromen naar Europa. We vragen ons dan ook af hoe Egypte, na de migratiedeal met de EU, deze migratiestromen gaat tegenhouden. We moeten onze grenzen beschermen en samenwerken met de partners om deze uitdagingen het hoofd te bieden. De situatie in Afrika is extreem complex en zeer verontrustend. Oorlog, politieke instabiliteit en economische onzekerheid dwingen miljoenen mensen hun huis te verlaten en naar veiligheid en een beter leven te zoeken. Deze migratiestromen hebben een directe impact op Europa, op onze nationale veiligheid en uiteindelijk ook op onze woningmarkt. De EU heeft voor miljarden een migratiepact met Egypte afgesloten. Mijn vraag aan de minister is hoe het hiermee staat. Is dit afdoende? Kunnen we hiermee de migratiestromen stoppen?

Voorzitter. Dan Gaza. Ook in deze begroting wordt weer geld vrijgemaakt voor de

wederopbouw van Gaza en extra noodhulp aan Gaza. Als PVV zijn wij uiteraard tegen elke hulp aan Gaza zolang de islamitische, radicale Hamas daar het bewind voert en de gijzelaars niet zijn vrijgelaten. We verzetten ons tegen elke financiering van UNRWA, vanwege zijn betrokkenheid bij de gruwelijke misdaden op 7 oktober en vanwege het feit dat het al jarenlang wist van de tunnels, die worden ingezet als wapen. Nagenoeg elke VN-school, elk VN-ziekenhuis en elke VN-compound is aangesloten op het gangenstelsel van Hamas. Hier heeft UNRWA uiteraard van af geweten, maar dat heeft het verzwegen. Dit is gewoon een misdaad op zichzelf. Dit wordt ook niet onderzocht in het onderzoeksrapport van het OIOS, want dat kijkt alleen naar die twaalf misdadigers die hebben meegedaan aan de aanslagen. Voor ons is het OIOS-rapport dus niet genoeg.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

De PVV volhardt in het zwartmaken van UNRWA. We hebben allemaal van de plaatsvervangend minister gehoord dat er tot nu toe geen enkel bewijs is voor de aantijgingen die de PVV maar blijft herhalen. Dit kost mensenlevens. Ik begrijp oprecht niet waar de heer Ram zijn informatie vandaan haalt en hoe hij kan blijven beweren dat er bewijs is voor allerlei aantijgingen terwijl dat bewijs er niet is. Bovendien heeft UNRWA ongelofelijk snel gehandeld nadat de beschuldigingen waren geuit, waarvoor, nogmaals, geen bewijs is en hebben we meerdere rapporten gezien waaruit blijkt dat deze organisatie onmisbaar is voor het lenigen van de nood in Gaza. Wat ... Hoe komt ... Ik kom bijna niet uit mijn woorden, zo verontwaardigd ben ik. Het feitenvrije relaas van de heer Ram kost mensenlevens. Ik wil echt dat hij daarmee ophoudt.

De heer **Ram** (PVV):

Ik neem volledig afstand van de woorden van GroenLinks-PvdA. Kijk bijvoorbeeld naar die tunnels. Het is nu allemaal gedocumenteerd. Die tunnels staan gewoon op internet. Ze zijn in een jarenlange periode aangelegd met geld van Arabische landen of met geld afkomstig van ontwikkelingssamenwerking dat door corruptie is doorgesluisd. Als je kijkt naar de aangeleverde foto's, zie je dat er zelfs keukens, kamers met bedden en badkamers worden aangelegd, en dan niet een paar, maar gewoon over 700 kilometer. We hebben het over 700 kilometer aan tunnels! Ook in VN-scholen. Naast het klaslokaal is een deur waarachter een tunnel naar beneden gaat. Dat is gewoon openbaar. Dat kun je gewoon op internet zien. Dat is overduidelijk bewijs. Hoe kan iemand dan zeggen dat UNRWA hier niet van afgeweten heeft? Dat is toch totaal ongeloofwaardig? Zolang UNRWA geen bewijs levert dat het daar niets mee te maken heeft — de bewijslast ligt volledig bij UNRWA zelf — kunnen we uiteraard geen enkele cent aan UNRWA geven.

Dan nog iets anders als het gaat om humanitaire hulp. Elke week gaan 2.000 vrachtwagens met voedsel Gaza binnen. Er is geen honger. Die is er gewoon niet. Ik vind het heel erg kwalijk dat dat elke keer wordt herhaald.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Ten eerste zijn de beschuldigingen geuit door de Israëlische regering. Je bent onschuldig totdat het bewijs is geleverd. We hebben in de afgelopen maanden geen enkel bewijs gekregen dat deze beschuldiging klopt. Ten tweede, de heer Ram beroept zich regelmatig op bronnen die afkomstig zijn van het internet. Ik zie hem dat nu ook doen. Ik heb net even opgezocht welke bronnen u gebruikt om te bewijzen dat er geen hongersnood in Gaza is. Dat is een professor — en ik citeer — in de wiskunde en in de marketing. Dat zijn uw bronnen!

Ik stel hier eventjes het volgende tegenover. De EU-vicepresident Borrell zegt dat er hongersnood is. Samantha Power, de minister van Ontwikkelingssamenwerking van de VS, zelf een genocide-expert, zegt dat er hongersnood is. Hulporganisaties hebben geen woorden meer om duidelijk te maken hoe ernstig de situatie in Gaza is. En u durft zich te beroepen op een professor in de wiskunde en in de marketing, om daarmee te staven dat er

niets aan de hand is in Gaza. U laat een paar foto's zien die u van internet plukt. De experts van alle kanten, ook van de Verenigde Staten, laten zien dat de situatie in Gaza gigantisch uit de hand aan het lopen is. En u beroept zich op foto's die op internet staan. Ik schrik daar echt van!

De voorzitter:

Wilt u wel via de voorzitter spreken? Het is niet de bedoeling dat u elkaar met "u" aanspreekt. Dat leidt alleen maar tot nog meer ophef die soms niet nodig is.

De heer Ram (PVV):

Ik weerspreek de aantijgingen van GroenLinks-PvdA. Zowel het FRC als de Columbia University geven gewoon na wetenschappelijk onderzoek aan dat er geen hongersnood is. Dan kan GroenLinks-PvdA wel allerlei dingen roepen, maar dit is van de laatste week. Er wordt gewoon aangetoond dat er geen sprake van is. Vervolgens geeft COGAT aan hoe ongelofelijk veel zij doen. Er is elke dag te volgen wat zij doen, hoe groot hun humanitaire hulp is. En dat is ook nog even in het licht van 7 oktober. Zij doen dat ondanks die gigantische aanslag waarbij 1.200 mensen omgekomen zijn. Dat was de genocide door Hamas. Zelfs in dat licht is Israël bezig met deze gigantische humanitaire situatie.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Ik moet eerlijk bekennen dat ik het sentiment dat mevrouw Hirsch net te berde bracht over het feit dat de heer Ram hier stelt dat er geen hongersnood is in Gaza, wel een beetje deel. Ik ken zijn bezwaren tegen UNRWA. Nogmaals, ik zit daar iets minder stellig in dan de heer Ram, maar ook wij hebben als VVD zorgen. Die hebben we ook altijd geuit. Tegelijkertijd zien wij wel dat er gewoon hongersnood is. Ik begrijp oprecht niet dat de heer Ram zegt: er is geen hongersnood. Als we die beelden zien, dan kunt u dat toch niet zeggen? En dan snap ik ook niet waarom de heer Ram toch niet zij aan zij staat met al die Kamerleden hier die wel zeggen: er is sprake van hongersnood; we moeten zo veel mogelijk helpen. En als dat niet via UNRWA kan, dan kijken we via welke organisaties het wel kan. Ik zou toch hopen dat de heer Ram dat in ieder geval wel steunt.

De heer Ram (PVV):

De PVV wil in principe geen hulp naar Gaza. Als het kabinet besluit om wel hulp te geven aan Gaza, dan bij voorkeur uiteraard niet via UNRWA maar via andere organisaties die dat nu al doen. UNRWA verzorgt op dit moment nauwelijks nog hulp. Het zijn allemaal andere organisaties die op dit moment de hulp in Gaza verzorgen. Nogmaals, meer dan 2.000 trucks per week!

Mevrouw Zeedijk (NSC):

Ik wil toch ook bezwaar maken tegen deze framing van "geen honger, geen honger". Er gaan duizenden mensen dood in Gaza. Er gaan ontzettend veel kinderen dood in Gaza. Ik vind toch echt dat de heer Ram hier buiten zijn boekje gaat door dat niet te benoemen. Wij willen inderdaad ook heel graag zo snel mogelijk een staakt-het-vuren in Gaza, zodat er nog meer hulp naar binnen kan. En inderdaad, op dit moment is UNRWA waarschijnlijk de enige die deze hulp kan leveren. Daarom steunen wij die organisatie. De vraag is nog een keer aan de heer Ram: hoe kunt u zeggen dat er geen honger in Gaza is?

De heer Ram (PVV):

Het antwoord heb ik al meerdere malen gegeven. Ik baseer me ten eerste op COGAT en ten tweede op het onderzoek van de professors van de Columbia-universiteit. Ik baseer me ook op het FRC. Die heeft de hongersnood bekeken en hoeveel calorieën per persoon Gaza binnenkomen. Als je dat berekent, gaat het om zo'n 3.000 calorieën per persoon per dag voor 1,2 miljoen mensen. Dat is niet iets wat ik zelf verzin. Ik baseer me gewoon op openbare bronnen. Als er al hongersnood is, komt dat doordat die hulpkonvoien worden

berooft en ze niet de punten bereiken die ze willen bereiken, maar niet doordat er te weinig voedsel Gaza binnen zou gaan.

De voorzitter:

Ik heb nu al vijf, zes keer dezelfde dingen gehoord. Ik ga dus wel ingrijpen als het een herhaling van zetten wordt.

De heer Van Baarle (DENK):

Buiten het feitenvrije verhaal van de PVV, dat uit een agenda van Palestijnenhaat komt ... Neem de uiting "Palestijnen zijn een nepvolk". Dat vindt de PVV. Dat is wat de PVV heeft gezegd. De heer Ram zegt nu: er moet helemaal geen hulp naar Gaza. Ik wil hem toch vragen naar de implicaties van wat hij zegt, als hij zegt dat er helemaal geen hulp naar Gaza moet, dus helemaal geen voedseldroppings en mensen in honger laten, helemaal geen hulp om ziekenhuizen — daarin kunnen mensen op dit moment niet behandeld worden — weer te laten functioneren, helemaal geen hulp om mensen sanitair te bieden, een woning, verblijf; elementaire behoeften! De PVV zegt daarvan: we gaan dat niet doen in Gaza; we laten de mensen stikken.

De heer Ram (PVV):

Nee, dat zeggen wij helemaal niet. Wij zeggen dat wij honderd procent achter Israël staan en ook achter de humanitaire operatie die ze daar verrichten. Ze hebben daar meer dan twaalf veldhospitaal neergezet met intensive care, om gewonden of zieken te behandelen. Alle patiënten die in ziekenhuizen hebben gelegen die ze van Hamas hebben bevrijd, hebben ze overgebracht naar Arabische landen in de omgeving. Maar dat hoor je niet in de media. Dat hoor je niet in de media. Ik vind het dus heel erg belangrijk om dit soort feiten ook gewoon te benoemen. Natuurlijk moeten er geen mensen verhongeren in Gaza, maar ik geef dus juist het goede nieuws aan, namelijk dat dat niet gebeurt. Dat gebeurt dus niet. Continu iets herhalen wat niet waar is, vind ik gewoon hartstikke kwalijk.

De heer Van Baarle (DENK):

Dat gebeurt wel! Er zijn meer dan 1 miljoen mensen met catastrofale honger. De organisatie die dat internationaal vaststelt, waar alle regeringen zich op baseren als het gaat om honger, zegt: meer dan 1 miljoen. We zien allemaal de berichten over ziekenhuizen waarin zwangere vrouwen en kinderen die net geboren zijn niet meer hun behandelingen kunnen krijgen. We zien de totale vernietiging. 80% van Gaza is vernietigd. Dat valt niet te ontkennen. Kijk op z'n minst naar de foto's. Israëliërs hebben misdadige oorlogsbombardementen gepleegd. Ze hebben oorlogsmisdaden gepleegd. Kijk naar foto's van wijken van Gaza die van de kaart geveegd zijn. De heer Ram kan toch niet volhouden dat er niks aan de hand is en we dan maar geen hulp zouden moeten geven? Baseert de heer Ram zich op de feiten of op de propaganda van de extreemrechtse regering-Netanyahu?

De heer Ram (PVV):

Ik baseer me ook op twee bronnen die helemaal niks te maken hebben met COGAT, de IDF en Israël. Met andere woorden, ik staaf mijn betoog met bronnen, met extern wetenschappelijk materiaal. Dat ten eerste. Ten tweede haalt meneer Van Baarle twee dingen door elkaar. Enerzijds is er namelijk de oorlog die tegen Hamas wordt gevoerd, om Hamas uit te schakelen en de gijzelaars vrij te krijgen. Ja, daar vallen heel veel tragische slachtoffers, onschuldige burgers. Dat is het gevolg van een oorlog die uitgelokt is door Hamas. Maar het is vervolgens wel Hamas die deze Palestijnen als schild gebruikt. Sterker nog, de leider van Hamas, de heer Sinwar, zegt gewoon: Palestijnse burgerslachtoffers zijn noodzakelijk voor de pr. Dat is wat Hamas zelf zegt: Palestijnen moedwillig in het vuurgevecht betrekken en onschuldige mensen opofferen. Dat is wat Hamas zegt. Israël kijkt continu hoe het burgerslachtoffers kan voorkomen en Hamas kan uitschakelen. Dat het heel erg lastig is in een zeer stedelijk gebied is ontegenzeggelijk waar, maar we kunnen Hamas

niet laten voortbestaan, want dan heb je over twee jaar dit conflict weer, en over twee jaar weer en over twee jaar weer. Dan is het einde zoek.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Ik heb een vraag over wat de heer Ram zei over de conflicten in Afrika, maar eerst zou ik de heer Ram willen aanbevelen om Facebook niet als wetenschap te beschouwen ...

De heer **Ram** (PVV):

Gewone bronnen, internet ...

De **voorzitter**:

Nee, nee, mevrouw Dobbe heeft het woord.

De heer **Ram** (PVV):

Universitaire bronnen zijn gewoon wetenschap.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Meneer Ram, Facebook is geen wetenschap. Ik zou u willen aanbevelen om de echte bronnen te bekijken over wat er nu in Gaza aan de hand is. Ik zou ook de minister willen uitnodigen om straks te reageren op de feiten en de feitenvrije dingen die hier zijn geroepen, om te kijken wat zij daarvan vindt.

Terug naar de conflicten in Afrika. Ik vind het in ieder geval goed om te horen dat de heer Ram daar iets over zegt en dat daar zorgen over zijn. Niet over het aantal doden en over het conflict zelf en niet over de verschrikkelijke humanitaire ramp die er nu plaatsvindt in Sudan, maar in ieder geval over het gevolg daarvan. Dat zijn de migratiestromen en de vluchtelingenstromen; de mensen die gedwongen op de vlucht moeten.

Die oorlog daar wordt uitgevochten met wapens. Ik hoorde de heer Ram ook zeggen dat hij de wapenexport wil versoepelen. Een deel van de wapens die naar Sudan gaan, komen uit Saudi-Arabië en de Emiraten. Mijn vraag is: waarom wil de heer Ram zo graag makkelijk wapens exporteren naar landen als Saudi-Arabië en de Emiraten, zodat ze daarna door kunnen gaan naar Sudan en door kunnen gaan naar Jemen? Waarom wil de heer Ram dat zo graag?

De heer **Ram** (PVV):

Eerst een paar dingen even rechtzetten. Wij hebben nergens gezegd dat wij wapens willen exporteren naar Saudi-Arabië of naar een ander land dat u net noemde. De Europese richtlijn schrijft acht criteria voor waar het wapenexportbeleid aan moet voldoen. Een van die criteria is de mensenrechten. Daar moet altijd op getoetst worden. Daar wordt ook op getoetst in Griekenland, in Frankrijk, in Spanje. Dat betekent gewoon dat die toets altijd blijft bestaan. Ik wil in de tweede termijn een motie indienen waarmee ik de mensenrechten bewaak, ook om die reden. Ik wil absoluut geen wapenexport naar landen die de wapens kunnen doorsluizen naar Sudan of iets dergelijks. Absoluut niet. Daar wil ik verre van blijven. Voor mij is belangrijk dat wij een gelijk speelveld hebben en daarnaast dat wij onze eigen defensie-industrie versterken. Wij hebben een groot geopolitiek conflict in Europa, in Israël en in Sudan. In Taiwan lopen de spanningen op. Het betekent simpelweg dat wij in onze defensie moeten investeren, met het oog op onze eigen soevereiniteit en onze strategische autonomie. Dan helpt het niet om onze defensie-industrie op achterstand te zetten. Dus we voldoen gewoon aan dezelfde voorwaarden als Frankrijk en Griekenland. Dat is mijn antwoord.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Het ging over wapenexportcriteria, die de PVV wil versoepelen.

De heer **Ram** (PVV):
Nee.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Nu weet de PVV dat landen als Frankrijk ... Ik zou wel graag willen weten van de PVV of de PVV bijvoorbeeld tegen het Verdrag van Aken is. Dan hoor ik dat zo meteen graag. Maar de PVV weet ook — dat hebben wij uit andere bronnen dan Facebook gehaald — dat landen als Frankrijk wapens exporteren naar Saudi-Arabië en naar de Emiraten. Die worden vervolgens ingezet in Sudan, Jemen et cetera. Daarmee worden al die conflicten uitgevochten die nu plaatsvinden en die de heer Ram zo verschrikkelijk vindt. Dat komt allemaal door de export naar die landen. Die wapens komen immers ergens vandaan. De heer Ram weet ook — hij kan net doen alsof het niet zo is — dat door dat exportbeleid te versoepelen en bijvoorbeeld het Verdrag van Aken in te stappen, de wapens via Frankrijk alsnog naar Saudi-Arabië gaan. Daarom stelde ik de vraag waarom de PVV zo graag wapens wil exporteren naar landen als Saudi-Arabië. We kunnen dat ook niet doen namelijk.

De heer **Ram** (PVV):

Ik heb nu al één keer gezegd dat wij helemaal geen wapens willen exporteren naar Saudi-Arabië. Dat heb ik net al aangegeven. Ik denk dat mevrouw Dobbe toch nog even moet kijken wat in de richtlijn staat. Het punt is dat er gewoon acht criteria zijn, waaronder over mensenrechten. Dat is een Europese richtlijn, waar alle Europese landen aan moeten voldoen. Dat betekent gewoon dat je een situatie in een land moet toetsen op mensenrechten. Als er een vergunning wordt afgegeven, dan wil ik dat je in een bepaalde periode, bijvoorbeeld in de contractperiode waarin de wapens worden geleverd, altijd een opt-out hebt op het gebied van mensenrechten. Ik wil dat er altijd wordt gekeken wat de mensenrechten zijn in het land waaraan je wapens levert, met een end-useragreement, zodat je de wapens niet zomaar ergens naartoe kan sturen. Ik wil dat er waarborgen zijn; dat zet ik ook in mijn motie. Dat is een andere manier om tegen de wapenexport aan te kijken. Ik heb de minister daar ook een vraag over gesteld, namelijk hoe dat vormgegeven kan worden op een manier waarop een gelijk speelveld wordt gecreëerd in heel Europa. Wij zetten nu in op onze eigen defensie-industrie. Ik neem aan dat mevrouw Dobbe ook wil dat Nederland verdedigd kan worden en dat wij munitie hebben als er een conflict uitbreekt. Dat soort investeringen zijn gewoon noodzakelijk, ook voor onze veiligheid. Dat is de reden waarom ik daar een motie over indien.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Tot slot. Onze veiligheid wordt ook geborgd door gereguleerde wapenhandel en door ervoor te zorgen dat wapens niet op verkeerde plekken terechtkomen. Dat gebeurt nu wel. De heer Ram kan door hier zo meteen een motie in te dienen — dat weet hij net zo goed als ik — niet voorkomen dat wapenonderdelen of wapens die vanuit Nederland naar Frankrijk gaan, vervolgens naar Saudi-Arabië en de Emiraten gaan. Dat gebeurt nu ook al. Als de heer Ram meent wat hij zegt, namelijk "wij willen niet dat die wapens daarnaartoe gaan en terechtkomen in Saudi-Arabië", dan is de enige motie, het enige amendement of wat hij dan ook wil doen, het enige voorstel dat de PVV hier dan geloofwaardig kan doen: wij stappen niet in dat exportversoepelingsbeleid; wij gaan niet in het Verdrag van Aken stappen. Dat is de enige garantie. Als de heer Ram dat niet toezegt, dan gaan die wapens alsnog naar Saoedi-Arabië — dat weet de heer Ram net zo goed als ik — en dan is dit allemaal maar gewoon papieren onzin.

De heer **Ram** (PVV):

Dan moet ik mijn antwoord weer herhalen. Ik heb net al hetzelfde antwoord gegeven. Ik zie dus niet in waarom ik nog een keer hetzelfde moet zeggen.

De heer **Bamenga** (D66):

Ik hoor de bijdrage van de heer Ram en de moed zakt mij echt in de schoenen. Ik wil hier

een serieus debat voeren, maar op het moment dat er uitspraken worden gedaan als "er is geen hongersnood in Gaza", dan weet ik niet op basis van welke feiten ik hier in de Kamer nog een fatsoenlijk debat kan voeren. Ik wil aan de heer Ram vragen of hij de beelden heeft gezien uit Gaza.

De heer Ram (PVV):

Ik zie elke dag de beelden uit Gaza van de verschrikkelijke oorlog die daar op dit moment is. Waar ik mij op beroep, is op de review committee, die hongersnoden onderzoekt. Daar worden classificaties van gemaakt, ook bij de VN. De review committee bekijkt of klopt wat er staat. Dan blijkt dus dat een hele grote groep bakkerijen niet zijn meegenomen en dat bepaalde voedselleveranciers niet zijn meegenomen. Als je dat allemaal optelt, dan kom je op meer dan 3.000 calorieën aan eten per dag per persoon, voor 2,1 miljoen mensen, dat Gaza binnenkomt. Dat is een rekensom die ik niet heb gemaakt; dat is gedaan door wetenschappers die dit soort zaken onderzoeken. Het is niet zo dat ik dat hier feitenvrij loop te zeggen. Ik baseer mij gewoon op feiten. Ik kan er niks anders van maken.

De voorzitter:

Dit is nu al een paar keer gewisseld in dit debat. Ik wil u wel weer het woord geven, maar laten we dan een andere vraag stellen.

De heer Bamenga (D66):

Ik vind het wel een heel belangrijk punt. We zitten natuurlijk ook in de Kamer om de internationale rechtsorde te beschermen en bevorderen. Als een Kamerlid van de grootste partij in de Kamer uitspraken doet die daar strijdig mee zijn, wil ik daar wel graag op reageren. We zien namelijk dat verschillende internationale organisaties die hier in Den Haag hun zetel hebben, al verschillende keren hebben uitgesproken dat er sprake zou kunnen zijn dat daar op dit moment oorlogsmisdaden gepleegd worden, maar ook dat er sprake zou kunnen zijn van genocide. Dit zijn allemaal zeer ernstige feiten, misdaden tegen de menselijkheid. We zien ook alle rapporten die zeggen dat er sprake is van ernstige hongersnood, waar kinderen ontzettend onder lijden. Als de PVV vervolgens dit soort dingen gaat zeggen, vind ik dat echt kwaadaardig. Ik vind het eigenlijk ontzettend bizar dat er partijen zijn die zeggen te staan voor rechtsstatelijkheid, maar deze partijen normaliseren.

De heer Ram (PVV):

Ik moet ook hier weer afstand van nemen, van deze tirade, moet ik bijna zeggen. Wij hebben gewoon een aantal feiten in dit debat gebracht. Ik begrijp dat een aantal partijen niet wil horen dat er geen hongersnood is. Ik vind dat heel kwalijk. Laten we daar gewoon over discussiëren. Dat is een van de redenen waarom wij vanavond een gesprek hebben met COGAT en andere organisaties om te kijken wat de feiten daadwerkelijk zijn. Laten we gewoon de feiten gewoon op tafel leggen en elkaar niet verwijten lopen maken van wat waar en onwaar is, want daar schiet je helemaal niks mee op. Ik heb hier een aantal experts en wetenschappelijke onderzoeken die gewoon aangeven dat er geen hongersnood is. Laten we onderzoeken of dat klopt.

De voorzitter:

U vervolgt uw betoog.

De heer Ram (PVV):

Alles wat ik wilde zeggen over COGAT en de hulp naar Gaza heb ik nu al gezegd in de interruptiedebatten. Ik hou het hierbij, voorzitter. Dank u wel.

De voorzitter:

Dank voor uw inbreng. Dan is het woord aan mevrouw Kamminga. Zij spreekt namens de VVD. Gaat uw gang.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Voorzitter, dank. We spreken hier vandaag inderdaad over de wijziging van de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking die samenhangt met de Voorjaarsnota; we zouden bijna anders denken. We kunnen concluderen dat het een jaar is geweest waarin de geopolitieke situatie erg is veranderd en dat er helaas nog steeds heel veel mensen in crisisgebieden afhankelijk zijn van hulp. Die veranderende wereld vraagt ook iets van de Nederlandse inzet. Het vraagt, zoals we de afgelopen jaren hebben gezien, ook aanpassingen van de begrotingen. Dat was zeker bij deze begroting het geval. Ik wil de minister en haar ambtenaren complimenteren voor de grote inzet, flexibiliteit en vaak ook creativiteit die ze hebben getoond, want het ging vaak om grote bedragen en heel vaak moest het ook nog ontzettend snel.

Voorzitter. Nu ik toch complimenten aan het uitdelen ben, wil ik de minister ook complimenteren voor het versterken van de koppeling tussen hulp en handel en het aanbrengen van meer focus in het beleid. Mijn fractie is dan ook enthousiast over initiatieven die zij heeft genomen, zoals DRIVE, dat zich meer richt op de investeringsfase van publieke infrastructuur in lage- of middeninkomenslanden. In het verlengde daarvan is de VVD ook positief over iets als Invest International. We hebben daarover nog wel zorgen, want we horen dat daar nog een financieringsvraagstuk ligt. Kan de minister aangeven hoe de gesprekken met Financiën over een extra kapitaalinjectie op dit punt verlopen? Als dat nog niet geregeld is, kan ze dan toelichten waar het op vastloopt, want ze zijn succesvol en het zou jammer zijn als we die kansen laten liggen? Het betreft hier immers ook geen giften. Het gaat om een revolverend fonds. Kan de minister toezeggen dat ze zich hier richting de minister van Financiën hard voor gaat maken en dat ze het, als het haar niet meer lukt, ook echt overbrengt aan haar opvolger?

Voorzitter. Zoals bekend is de VVD warm pleitbezorger van het aanbrengen van meer focus binnen het OS-beleid. Prioritering van landen en thema's zorgt ervoor dat het harde werk van ngo's, het bedrijfsleven en partners in het buitenland zo effectief mogelijk goede resultaten oplevert. Dat zorgt voor een beter leven voor de mensen in landen binnen en buiten de EU, voor stabiliteit in regio's waar migratiestromen richting Europa vandaan komen en ook voor nieuwe kansen voor ondernemers in Nederland. Wat de VVD betreft zouden we hier nog verdere stappen in kunnen zetten om de effectiviteit te vergroten door minder versnippering, door meer samenwerking met andere landen en door ervoor te zorgen dat de middelen die via de EU of de VN worden ingezet, makkelijker toegankelijk zijn voor Nederlandse ngo's en bedrijven.

Kan de minister bijvoorbeeld aangeven waarom Nederland nu niet of nauwelijks gebruikmaakt van delegated cooperations? Als we naar landen als Frankrijk en Duitsland kijken, dan zien we dat wij hier toch mager bij afsteken. Zouden we ook niet vaker middelen kunnen oormerken? We hebben veel partijen klaarstaan die erg geschikt zijn om bijvoorbeeld voedsel of hulp te leveren aan Oekraïne, Gaza of elders in de wereld, maar nu laten we het vaak zonder voorwaarden aan VN-organisaties of andere. Dat vind ik echt jammer, want zo missen we kansen om niet alleen goede hulp te leveren — want we hebben die goede ngo's en we hebben die goede bedrijven — maar ook kansen om onze eigen economie verder te helpen. Want het zijn ook voor hen lastige tijden. Zo kan het wat mij betreft win-win-win worden.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Mevrouw Kamminga en ik hebben eerder in deze Kamer vaker gesprekken gevoerd over de rol van het Nederlandse bedrijfsleven. Ik hoor haar ook nu weer een vurig pleidooi houden voor de betrokkenheid en over de meerwaarde van het Nederlands bedrijfsleven in een internationale samenwerking. Nou is een van de mensen die zij daarin normaliter aan haar zijde vindt, de voorzitter van VNO-NCW, uitermate kritisch over de beslissingen die de nieuwe coalitie gaat nemen. Zij zegt letterlijk dat de bezuinigingen op

ontwikkelingssamenwerking heel slecht zijn voor het Nederlandse bedrijfsleven. Ik hoor toch heel graag van mevrouw Kamminga wat haar antwoord is op deze analyse van de voorzitter van VNO-NCW, als het gaat over de effecten van de beslissingen van de coalitie op het internationale bedrijfsleven.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Dank u wel, mevrouw Hirsch, voor deze vraag. Het is natuurlijk gewoon een terechte vraag. Ik heb dat natuurlijk ook gelezen en ik begrijp die zorgen ook wel. Want als we in de krant lezen dat er een bezuiniging komt, wordt er ook net gedaan of alles stopgezet wordt; dat is natuurlijk absoluut niet waar. Dit geeft mij dus mooi de gelegenheid om dat hier ook nog eens te bevestigen. Er blijven gewoon heel veel middelen beschikbaar. Ik denk dat het juist zo goed is dat we veel meer gaan focussen. Daar gaat nu juist ook het Nederlandse bedrijfsleven zo van profiteren. Mevrouw Hirsch heeft nog samen met mij in een sessie, een technische briefing, gezeten, waar ook bleek dat in heel veel landen het juist heel ingewikkeld is om de bedrijvigheid op gang te helpen. Het helpt juist om die ondersteunende maatregelen te nemen. Wij willen juist zorgen dat de beschikbare middelen daar veel gericht, veel preciezer, worden ingezet zodat we dat samen kunnen doen en we toch een beetje weggaan van die versnippering. Dat zou mevrouw Hirsch eigenlijk ook niet moeten verbazen, want dat is natuurlijk uiteindelijk gewoon iets wat we als VVD al veel langer zeggen.

Mevrouw Hirsch (GroenLinks-PvdA):

Mevrouw Kamminga geeft een reactie op wat ik denk, maar ik vraag haar naar haar reactie op wat VNO-NCW zegt. Die heeft ook zelf doorgerekend hoeveel geld er voor ontwikkelingssamenwerking overblijft. Dat is significant minder dan wat deze huidige coalitie heeft gedaan, namelijk 0,45%. Daar spreekt mevrouw Thijssen van VNO-NCW haar zorg over uit. Zij spreekt voor het belang van het internationale bedrijfsleven. Ik vind het dus fijn dat er verwezen wordt naar wat er in technische briefings wordt gezegd en naar wat wij eerder hebben uitgewisseld, maar ik vraag mevrouw Kamminga naar haar antwoord op de zorgen van VNO-NCW.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Dank voor de verduidelijking. Volgens mij heb ik antwoord gegeven, maar goed, dan zal ik het hier nog wat stilliger doen. Ik ben veel minder sceptisch dan VNO-NCW, want ik denk juist dat dit het bedrijfsleven verder gaat helpen. Overigens is dit ook een goed moment om even wat recht te zetten. Mevrouw Hirsch heeft het steeds over de 0,45%. Het is uiteindelijk gewoon veel meer, want ook eerstejaarsopvang valt binnen de ODA-criteria. Daarmee is het een stuk hoger. Daarnaast wordt het in het nieuwe hoofdlijnenakkoord natuurlijk ook nog eens gemaximeerd. Het is een grote wens vanuit deze Kamer om er meer stabiliteit in te brengen, waardoor het ook planbaarder is. Als er één ding is dat voor het bedrijfsleven belangrijk is om investeringen te kunnen doen, dan is dat het zicht op de lange lijnen en een stabiel investeringsklimaat.

De heer Van Baarle (DENK):

Efficiëntieslagen maken en focus aanbrengen: dat zijn natuurlijk dingen die we sinds 2010, namelijk in de periode dat de VVD aan de macht was, vaak hebben gehoord. Meestal zijn dat soort termen gewoon woorden om kille bezuinigingen te verbloemen. Dat noemen we dan een ombuiging, een efficiëntieslag of focus aanbrengen. Ik zou aan mevrouw Kamminga van de VVD willen vragen: als een coalitie besluit om in de toekomst 2,5 miljard — dat is het bedrag ongeveer — structureel te bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking, dus om, afhankelijk van hoe je de berekening maakt, 30% tot 40% van het totale budget daar weg te halen, is dat focus en efficiëntie aanbrengen? Is dat dan niet gewoon in de praktijk tegen heel veel op dit moment noodlijdende mensen in de wereld zeggen: nee, wij geven geen geld meer voor uw vaccinatieprogramma, wij geven geen geld meer om u aan voedsel te

helpen en wij geven geen geld meer om vrouwenrechten te bevorderen? U zult namelijk dingen niet meer gaan doen.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Ik loop helemaal niet weg voor bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking. Dat stond ook in ons verkiezingsprogramma. Wij denken dat het gewoon echt efficiënter kan, dus daar loop ik niet voor weg. Tegelijkertijd wil ik ook het beeld wegnemen dat er 2,4 miljard af gaat. Dat gaat over 2027 en dat is overigens ten opzichte van een stijgende lijn en meer geld. In absolute aantallen valt dat dus mee. Maar nogmaals, ik ben het helemaal met u eens dat er gesneden gaat worden, zoals er bijna overal gesneden gaat worden bij de rijksoverheid, dus ook op dit domein. We hebben ook andere wensen. Ik pleit er dus juist voor dat we dat veel scherper inzetten en dat we veel betere samenwerkingen zoeken, zodat we stoppen met projecten waar we maar twee jaar in investeren. Ik heb het eerder in debatten gezegd. Dat zijn prachtige projecten. Ik wil niks afdoen aan al de inzet van de mensen die er zitten. Maar als een project na twee jaar weer stopt en niemand het overneemt, dan is dat eigenlijk zonde van de investering.

Mijn focus ligt op het beter gaan samenwerken. Laten we tegelijkertijd ook zorgen dat we van de middelen die er zijn ook wat meer terugsluizen naar Nederlandse ngo's en bedrijven. Nogmaals, ik ben het met de heer Van Baarle eens, dus laat ik hem ook mijn antwoord geven: ik loop er niet voor weg dat het ergens pijn gaat doen. Dat gaat gewoon gebeuren. Maar de inzet van de VVD zou zijn dat we zeker voor noodhulp en humanitaire hulp altijd blijven strijden. We zullen ons namelijk altijd blijven inzetten voor de meest kwetsbare mensen die afhankelijk zijn van noodhulp in een humanitaire crisis.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Het is goed dat de VVD hier gewoon ruitelijk toegeeft dat zij bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking en daar eigenlijk ook nog een beetje trots op zijn: "Het stond in ons verkiezingsprogramma. Yes, die hebben we binnengehaald! We gaan bezuinigen op de allerkwetsbaarsten in de wereld." Voor de toehoorder en de kijker van dit debat is het goed om dat te weten. Maar ik krijg geen antwoord op mijn vraag. Ik hoor beleidsjargon. Dat tekent al een beetje de afstand die de VVD wellicht heeft tot dit dossier. Ik hoor "langdurige projecten", "efficiëntieslag" en "samenwerken". Dat is helemaal geen antwoord op mijn vraag. Ik vraag aan mevrouw Kamminga wat de komende regering dan niet meer gaat doen. Nu we dat niet meer gaan doen, wat gaat zij dan vertellen aan de mensen die op dit moment afhankelijk zijn van onder andere de Nederlandse regering voor hun mensenrechten, voor hun voedsel, voor de opbouw van hun omgeving? Als mevrouw Kamminga daar geen antwoord op kan geven, dan constateer ik alleen maar dat deze coalitie een bezuiniging heeft ingeboekt zonder te weten wat de implicaties daarvan zijn voor mensen in de wereld. En dat is toch geen goed bestuur, zou ik aan mevrouw Kamminga willen vragen.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Ik herken mij helemaal niet in het beeld van de heer Van Baarle dat wij alles gaan wegbezuinigen. Ik heb net al gezegd dat dat gewoon niet aan de orde is. In absolute getallen houden we ongeveer hetzelfde bedrag over. We gaan het alleen slimmer en beter doen met dezelfde middelen als die we nu ook beschikbaar hebben. Ik herken me daar dus niet in. Wij gaan dus gewoon door, we gaan het alleen beter doen. Op sommige plekken ga je inderdaad herprioriteren. Dat vind ik ook alleen maar verstandig en daar waren wij ook altijd voor. Ik ben er ook van overtuigd dat dat kan. We moeten meer inzetten op handel, want door economische groei in landen worden duurzame samenwerkingen ook langjarig. Dus nogmaals, ik loop daar niet voor weg. Ik ben ervan overtuigd dat er nog steeds heel erg veel kan. Laten we nou niet doen alsof we het slechtste jongetje van de klas zijn, want we zitten nog steeds keurig op het Europees gemiddelde en daar hoeven we ons echt niet voor te schamen.

De **voorzitter**:

Mevrouw Kamminga vervolgt haar betoog.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Voorzitter. We hadden het al even over handel. Daar ga ik dan toch nog even meer in het algemeen over door. Het is positief dat het kabinet de afgelopen periode meer heeft ingezet op het organiseren van handelsmissies, ook omdat er vanuit allerlei onderzoeken blijkt dat dat een wezenlijke bijdrage levert aan de Nederlandse export. Nederland is een handelspowerhouse. Door handel hebben we meer werkgelegenheid, welvaart en inkomsten, waarmee we onze zorg, ons onderwijs en onze veiligheid kunnen betalen. We moeten er alleen wel voor zorgen dat ons land ook een handelspowerhouse blijft en dat we onze concurrentiepositie binnen en buiten de EU houden. Dat wil dan ook zeggen dat we geen extra koppen moeten doen bij de implementatie van wetten uit Europa, bijvoorbeeld de CSDDD, die er binnenkort aan komt. Kan de minister daar nog even op reflecteren?

Voorzitter. Dan toch ook China. We zien dat de handelsrelatie met China verslechtert, bijvoorbeeld door importheffing op elektrische auto's. Hoe kan Nederland zich voorbereiden op tegensancties van China, naar aanleiding van importheffingen van de EU op Chinese auto's? Welke consequenties ziet de minister voor de export van onze landbouwindustrie naar China?

Voorzitter. We moeten onze afhankelijkheid van landen als Rusland en China zo snel mogelijk afbouwen. De inzet van handel moet daarom ook liggen op het vergroten van onze strategische autonomie. Ik zeg het nog maar een keer: daar hebben we ook echt handelsakkoorden voor nodig.

Voorzitter. Dat brengt mij nog tot een onderwerp dat ook grote impact heeft gehad op dit beleidsterrein: de oorlog in Oekraïne. De VVD is groot voorstander van de continuering van de steun aan Oekraïne. Nederland is een van de koplopers in de EU waar het gaat om absolute getallen aan steun voor Oekraïne. Ik lees in de brief van de minister dat het kabinet respectievelijk 148 miljoen en 252 miljoen euro voor 2024 en 2025 uittrekt ten behoeve van het kritiek herstel en humanitaire hulp in Oekraïne. Ik wil het kabinet en deze minister hiervoor complimenteren, want deze steun is uiteindelijk cruciaal voor een vrij, veilig en welvend Europa. Daarom ook nog een vraag aan de minister hierover. Hoe zorgt zij ervoor dat de steun aan Oekraïne op de juiste plekken terecht komt? Mijn fractie juicht toe dat er gekozen wordt voor hulp aan diverse organisaties, zoals het internationale Rode Kruis, de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling en de Wereldbank. Maar daarnaast acht mijn fractie het ook van belang om indien mogelijk initiatieven te blijven steunen die zien op bijvoorbeeld het vergaren van bewijslast, zodat de daders straks ook echt gestraft kunnen worden. Ik heb onlangs nog gesproken met een aantal organisaties die dat met gevaar voor eigen leven doen. Zij verdienen onze steun.

Voorzitter. Dan toch nog kort ook iets over Gaza. Ik zal niet de hele discussie herhalen, want we hebben het hier allang over gehad. Ook heb ik u, voorzitter, hier goed over gehoord. Maar ik wil het toch nog wel bevestigen. We zien allemaal de beelden van hongersnood. En ja, ik spreek van hongersnood, want de VVD ziet wél dat er honger is en dat die zich daar voltrekt. Ik vind het dus ook belangrijk en goed dat we wederom extra middelen hiervoor uitgetrokken hebben. De VVD heeft al langer gepleit voor verdere diversificatie. We hebben de afgelopen periode gezien hoe kwetsbaar het is om in een gebied, welk gebied dan ook, zo afhankelijk te zijn van één organisatie. Ik ben daarom ook blij met de inzet van de minister op deze verdere diversificatie en met de andere wegen die zij probeert te bewandelen om de Gazanen te helpen, bijvoorbeeld via air-droppings en zeewegen. Daarnaast steunen we ook de gevolgde koers met betrekking tot UNRWA en extra middelen. De VVD houdt zorgen en is blij dat de extra waarborgen zijn ingebouwd en ze niet over één nacht ijs gaat.

Voorzitter. Ik heb begrepen dat de collega's Hirsch en Dobbe een amendement hebben dat ziet op de overheveling van 13 miljoen euro voor mondiale gezondheid en SRGR, vrouwenrechten en gender. Zoals bekend, is de VVD altijd voorstander van deze rechten geweest. De VVD heeft hier ook warm voor gepleit. We staan dus in principe niet onwelwillend hiertegenover, maar het gaat wel echt om een fors bedrag. Dat ligt ongetwijfeld niet zomaar op de plank en gaat niet zomaar ten koste van iets. Zou de minister nader kunnen toelichten wat de implicaties van dit amendement zijn? Is het überhaupt nog mogelijk om het dit jaar allemaal weg te zetten?

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank voor uw inbreng. Er is een vraag van de heer Bamenga.

De heer **Bamenga** (D66):

Ik dank mevrouw Kamminga voor haar bijdrage. Het is ook fijn dat zij zich uitspreekt tegen de uitspraak van de PVV van zojuist dat er geen hongersnood zou zijn in Gaza. Toch wil ik mevrouw Kamminga vragen wat zij ervan vindt dat een partner waarmee ze zo direct een coalitie ingaat op deze manier feitenvrij politiek bedrijft.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Wat ik daarvan vind? Ik ben niet voor niets naar de interruptiemicrofoon gelopen toen de heer Ram dat inbracht in zijn betoog. Ik heb een andere visie daarop. Ik vind ook dat dat dit de plek is waar we elkaar hierop bevragen en aangeven waar de verschillen zitten. Nogmaals, dat wij met welke partij dan ook in een coalitie gaan, betekent niet dat wij gefuseerd zijn.

De heer **Bamenga** (D66):

Dank u wel. Een ander onderwerp. Ik zou graag van mevrouw Kamminga willen weten of zij een relatie of samenwerking zou aangaan met een partner die onbetrouwbaar blijkt te zijn.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dit is een beetje een als-danspelletje. Misschien kan de heer Bamenga meteen zijn vraag stellen. Dat lijkt me het meest overzichtelijk.

De heer **Bamenga** (D66):

Volgens mij is de vraag heel helder en is het antwoord ja of nee. Gaat u samenwerken met een partner die onbetrouwbaar is?

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dat ligt heel erg aan de omstandigheden. Het ligt eraan op welk punt iemand onbetrouwbaar is, of die een trackrecord heeft op onbetrouwbaarheid, of het een vergissing is of niet, of we het kunnen onderzoeken of niet, of het een heel ander thema betreft. Dat antwoord is uiteraard niet zwart-wit. Zoals in iedere relatie, ook privé, kunt u dat nooit zo zwart-wit stellen.

De heer **Bamenga** (D66):

Toch wordt er vanuit de VVD van mevrouw Kamminga aangegeven dat we beter moeten samenwerken, slimmer moeten samenwerken; noem het maar op. Maar ondertussen trekken ze zich toch terug uit de internationale rechtsorde en uit de internationale samenwerking. Ik denk dat de partners die het betreft op het moment dat dat gebeurt ons als onbetrouwbare partner kunnen zien. Hoe kijkt u daartegen aan?

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Ik herken de conclusie die de heer Bamenga daaruit trekt helemaal niet. In mijn beleving staan wij namelijk juist pal voor die internationale samenwerking. Daar zijn we groot

voorvechter van. We gaan die met sommige landen intensiveren. We zoeken de samenwerking met partners om ons heen nog nadrukkelijker op om het nog beter en effectiever te doen. Zo zorgen we ervoor dat waar we projecten starten en die niet kunnen afmaken, er een opvolger staat van een ander land of een andere partij. Wij gaan juist zorgen dat we landen helpen om hun eigen ontwikkeling op gang te brengen, zodat ze uiteindelijk op eigen benen kunnen staan, niet omdat wij dat zo graag willen, maar omdat ik ervan overtuigd ben dat landen dat zelf uiteindelijk ook graag willen. Dus ik herken me totaal niet in het beeld dat de heer Bamenga schetst.

De heer **Bamenga** (D66):

Het klinkt ontzettend wereldvreemd wat mevrouw Kamminga hier zegt. Ze zegt dat we nog sterker gaan samenwerken, terwijl er 2,5 miljard wordt bezuinigd op internationale samenwerking. Mevrouw Kamminga zegt dat we het allemaal beter gaan doen, terwijl er heel veel internationale posten gesloten worden door het beleid van de VVD. Bedrijven zijn daarvan afhankelijk voor het leveren van goederen en diensten die zij hebben, voor het garanderen van onze eigen belangen hier in Nederland, de veiligheid, vrijheid en onze portemonnee. Daar wordt met dit beleid van de VVD en van de nieuwe coalitie heel erg fors op bezuinigd. Ik snap niet hoe enerzijds flink kan worden bezuinigd en anderzijds gezegd kan worden dat we het beter gaan doen. Dit is gewoon flauwekul.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Nogmaals, ik laat die woorden maar even voor de heer Bamenga, maar ik herken me daar gewoon niet in. Het is zijn interpretatie van het nieuwe hoofdlijnenakkoord, waar we later nog over gaan spreken. Nogmaals, mijn interpretatie is een andere. Daar kunt u mij ook scherp op houden, want nogmaals: ik heb niet gezegd dat we alles blijven doen in de hele wereld. Sterker nog, de VVD zegt al jaren dat je veel scherper moet kiezen: wat doe je in welke landen en wanneer kan dat betekenis hebben? Je hoeft niet in alle landen van de wereld — 189 of 191 of hoeveel het er ook zijn — te zijn en in alle landen dezelfde inzet op hetzelfde niveau te hebben. Dat ben ik wel met u eens. Dus als u dat bedoelt: helemaal waar. Wij pleiten inderdaad voor meer focus, zodat de inzet die je pleegt er ook echt toe doet en je die duurzaam en met slagkracht vooruitbrengt. Maar in het beeld dat de heer Bamenga schetst, herken ik mij niet.

Over die posten wil ik toch nog één ding zeggen. Daar hebben we deze week ook een debat over gehad. En volgens mij hebben we dat vanavond ook, dus ik zal er niet te lang over spreken. Ik heb de staatjes ook gezien, maar laat ik dan ook zeggen dat de VVD echt meer creativiteit verwacht van de nieuwe minister van Buitenlandse Zaken, die ik dat ook echt wel toevertrouw.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Ik hoor mevrouw Kamminga zeggen dat zij wil focussen op plaatsen waar het een verschil maakt. Ik weet ook dat mevrouw Kamminga het heel belangrijk vindt dat er aandacht is en middelen beschikbaar zijn voor vrouwenrechten en bijvoorbeeld seksueel reproductieve rechten. Ik weet dat ik mevrouw Kamminga daarbij aan mijn zijde kan vinden. Het is ook mevrouw Kamminga's goed recht om te kijken naar ons voorstel en na te gaan waar de dekking uit voortkomt. Maar waar ik in de verhouding der dingen toch even over val, is het woordgebruik: het gaat in ons voorstel om een "fors" bedrag. Wij vragen een kruimel te herstellen van de bezuinigingen die door het huidige kabinet zijn doorgevoerd en die door de komende coalitie nog in een veel ergere mate doorgevoerd gaan worden. Het gaat over miljarden aan bezuinigingen. In totaal gaan er miljarden van Ontwikkelingssamenwerking af, en dan hoor ik mevrouw Kamminga niet zeggen: het moet ten koste gaan van iets en we weten precies waar het ten koste van gaat. Nee, die worden gewoon weggesneden, en dan zien we wel. Wij vragen om een kruimel, die 13 miljoen euro die net het verschil kan maken. Onze vraag is om dat te herstellen, om dat een nieuwe bestemming te geven, en dan hoor ik toch heel veel bezwaren. Ik zou mevrouw Kamminga toch willen uitnodigen om daarop een

reflectie te geven, om dat even in de verhouding der dingen te zien. Als u vrouwenrechten écht belangrijk vindt, sta dan aan onze zijde en laat ons deze kruimel dan wel redden bij wat er te redden valt.

De voorzitter:

De interrupties mogen allemaal wat korter. Ze zijn wel heel lang, maar goed. Mevrouw Kamminga.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Ik zal proberen een kort antwoord te geven. Ik weet niet hoe het met uw portemonnee zit, maar in mijn portemonnee is 13 miljoen echt geen kruimel en zeker niet als dat bedrag ten koste van iets anders gaat. Natuurlijk, op het grote geheel kun je zeggen: 13 miljoen. Dat ben ik met u eens, maar als we dat bij iedere miljoen blijven zeggen, is er aan het eind van de lijn altijd wel iets wat er weer vanaf gaat en waarvan het ten koste gaat. Ik vind dus dat we de zuivere weging moeten maken. Ja, ik heb altijd gepleit voor die vrouwenrechten. Ieder initiatief dat daarop wordt genomen, steun ik. Maar ik vind wel dat het moet kunnen. Ik vind ook wel dat we een eerlijke weging moeten maken: oké, als we dit doen en hiervoor kiezen, waar kiezen we dan niet voor? Ik vind dat we dat ook onder ogen moeten zien voordat we ergens ja of nee tegen zeggen. Dat hoort ook gewoon bij een ordentelijk beleid.

De voorzitter:

U vervolgt uw betoog. O nee, u was al klaar.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Ja, ik was klaar.

De voorzitter:

We gaan vier minuten schorsen. Mij is gebleken dat er behoefte is aan een sanitaire pauze. Daarna gaat mevrouw Zeedijk haar termijn houden en daarna schorsen we een halfuur voor de lunch. Er is dus nu vier minuten geschorst.

De vergadering wordt van 13.22 uur tot 13.25 uur geschorst.

De voorzitter:

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de supplettoire begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking die samenhangt met de Voorjaarsnota van dit jaar. Het woord is aan mevrouw Zeedijk. Zij spreekt namens Nieuw Sociaal Contract. Gaat uw gang.

Mevrouw Zeedijk (NSC):

Dank, voorzitter. We voeren vandaag een debat met een afzwaaiende minister. De vragen die wij voor haar hebben, staan daarom vooral in het teken van statusrapportage, een beetje terugkijken en een advies aan haar opvolger.

In de voorliggende begrotingswijzigingen zien we dat de kosten voor asielopvang alweer zijn gestegen en dat dat ook deze keer ten koste van het budget voor ontwikkelingssamenwerking gaat. Tijdens Prinsjesdag 2022, dus anderhalf jaar geleden, was voor 2024 een bedrag van ruim 3,5 miljard voor ontwikkelingssamenwerking begroot. Inmiddels ligt de begroting voor dit jaar op 3,1 miljard als je de extra budgetten voor Oekraïne en Gaza even buiten beschouwing laat. We geven aan ontwikkelingssamenwerking inmiddels dus echt ruim 10% minder uit dan dat we van plan waren te doen, en dat terwijl er meer conflicten in de wereld zijn en de mensenrechten wereldwijd steeds meer onder druk staan.

Nieuw Sociaal Contract is van mening dat het resultaat van ontwikkelingssamenwerking het

product is van een lange adem en langdurig investeren in relaties met het maatschappelijke middenveld in een land. Daarom is het voor Nieuw Sociaal Contract van belang dat ook de nieuwe regering deze relaties het vertrouwen kan geven dat we ze blijven steunen. In het hoofdlijnenakkoord hebben we dan ook gepleit voor een ontkoppeling van de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking en asielopvang, zoals mijn collega mevrouw Hirsch dat ook al gelezen had. Die ontkoppeling is ook gebeurd. Vanaf 2027 zullen alle kosten voor eerstejaars asielopvang boven de 10% van het totale ODA-budget niet meer worden verrekend met de overige ODA-uitgaven. Het bedrag van -2,4 miljard, waar veel partijen van zijn geschrokken — dit bedrag is inmiddels ook gemeengoed geworden in de media — moet dan ook in dit licht worden gezien. De toerekening van eerstejaars asielopvang moet dalen en als dat niet gebeurt, zal dat niet meer ten koste gaan van de overige ODA-uitgaven.

Wat er overblijft aan bezuiniging is inderdaad minder budget in 2027 voor ODA-uitgaven. Dit zal waarschijnlijk betekenen dat het budget voor ontwikkelingssamenwerking niet meer kan meegroeien met de economische groei in Nederland, maar we verwachten vanaf 2027 ook niet meer een daling in euro's. Kan de minister toezeggen deze berekening op basis van de laatste cijfers voor het zomerreces op papier te zetten? Het is volgens ons namelijk van belang dat alle betrokkenen precies begrijpen wat de cijfers zijn.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Ik word gewoon oprecht boos van dit betoog van mevrouw Zeedijk: de inconsistentie en het lef om hier als NSC te zeggen dat langdurig commitment, je houden aan een woord en langdurige relaties belangrijk zouden zijn. Die afspraken hebben we: dat is de OESO-norm. NSC gaat er met de grootste bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking ooit voor zorgen dat die OESO-norm verder uit het zicht komt dan ooit. Je gewoon niet houden aan afspraken, je niet houden aan duurzame relaties, je niet houden aan waar we ons op baseren als het gaat om wat we met elkaar moeten doen ... En dan houdt u hier dit betoog en begint u zelfs met de vraag waarom we minder uitgeven aan ontwikkelingssamenwerking ... U gaat er ...

De **voorzitter**:

Uw vraag?

De heer **Van Baarle** (DENK):

... een recordbezuiniging op doen. Hoe kunt u hier een dusdanig inconsistent verhaal houden, is mijn vraag aan mevrouw Zeedijk.

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Nou, ik wil de heer Van Baarle echt niet boos maken. Dat vind ik ook weer wat vervelend. Nee, ik ben echt trots op wat Nieuw Sociaal Contract bereikt heeft in het onderhandelingsresultaat van het hoofdlijnenakkoord. Wij hadden inderdaad in ons verkiezingsprogramma staan dat we heel graag richting die 0,7% wilden bewegen. Maar we zaten in een onderhandeling met een aantal partijen die daar heel andere ideeën over hadden. En dan is dit de uitkomst van de afspraken. Die gaan we de komende jaren ook uitvoeren en daar ben ik trots op.

De **voorzitter**:

Uw laatste interruptie.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Trots erop: dat is wel heel erg cynisch. Dat is niet wat je zou verwachten van een partij die staat voor goed bestuur. Door politiek klaverjassen met de VVD en de PVV is er een recordbezuiniging geboekt op de allerkwetsbaarsten in de wereld. Een internationale afspraak, namelijk de OESO-norm, wordt bij het grof vuil gezet. En tegen mensen in de wereld die van die hulp afhankelijk zijn, wordt gezegd: wij gaan lekker op u besparen. Hoe

kan mevrouw Zeedijk daar trots op zijn? Is de macht NSC zo veel waard dat het dit — kwaadaardige, zou ik bijna zeggen — kwalijke besluit neemt?

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Nee, zeker niet. Ik weerspreek echt dit frame. Ik weerspreek echt het frame dat wij in de komende jaren niets kunnen doen voor de armsten in de wereld. Dat weerspreek ik echt. Het huidige hoofdlijnenakkoord is een hoofdlijnenakkoord. Ik vertrouw erop dat de minister die dit gaat uitwerken, dat uitstekend gaat doen, en in balans.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Ik ken NSC inderdaad als een partij die staat voor de 0,7%-norm. Ik ken de partij als een partij die staat voor rentmeesterschap. Maar toch kan ik niet anders dan concluderen dat er voortdurend water bij de wijn wordt gedaan. Ook nu zegt mevrouw Zeedijk weer dat ze wel hebben móeten accepteren dat we dalen tot 0,45%. We kunnen het nog heel lang over de cijfers hebben, maar dit zijn de getallen die meerdere mensen bevestigd hebben. 0,45% is minder dan het Europese gemiddelde van grote donorlanden. Nu hoor ik net uw coalitiegenoot van de PVV de meest feitenvrije opmerkingen maken over de hongersnood in Gaza, waar ik u aan mijn zijde vond in mijn verontwaardiging daarover. Er komt een PVV-minister op dit dossier van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Ik vraag mij af wanneer er voor u wel een grens wordt bereikt bij deze minister, want ik ben heel erg bang dat er een tendens ontstaat waarin we steeds weer water bij de wijn blijven doen en daarmee afglijden naar een onacceptabele situatie.

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Volgens mij heeft mijn partij juist in de afgelopen maanden die grenzen heel duidelijk vast laten stellen. Voor ons zijn de rechtsstatelijkheid en het voldoen aan de rechtsstaat, met alle afspraken die we daarover gemaakt hebben, heel duidelijk op papier gezet. Op het moment dat deze PVV-minister zich niet gaat houden aan die afspraken waaraan zij zichzelf al in de media heeft gecommitteerd, dan zijn wij daar klaar mee.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Kunt u, gegeven de geschiedenis van deze PVV-minister en de uitspraken die net werden gedaan, een voorbeeld geven van waar u zich serieus zorgen over maakt dat deze PVV-minister wel eens over die grens zou gaan? Ik kan er namelijk wel een aantal bedenken.

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Dat lijkt me nou niet goed om hier te doen. Dat laat ik heel graag aan haarzelf over in de hoorzitting en ook daar zullen we er kritische vragen over stellen.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Ik had veel verwacht van het debat van vandaag, maar ik had in alle eerlijkheid niet verwacht dat NSC hier zou staan en zou zeggen: we zijn trots op dit resultaat. Laten we het er dan in ieder geval over eens zijn dat dit de grootste bezuinigingen zijn op ontwikkelingssamenwerking ooit. Niet alleen worden de miljarden die dit kabinet al heeft bezuinigd niet teruggedraaid, er komen nog miljarden bij aan bezuinigingen. Ik snap wat u zegt over de eerstejaars asielopvang maar dan nog gaat het over miljarden, een gigantisch bedrag. Er komt een PVV-minister die gewoon helemaal van ontwikkelingssamenwerking af wil. Van alle mensen in de hele wereld hebben ze iemand gekozen die helemaal van ontwikkelingssamenwerking af wil en daarnaast nog allerlei verwerpelijke uitspraken heeft gedaan. En dan zegt NSC dat ze trots zijn op dit resultaat. Wil mevrouw Zeedijk daarop reflecteren?

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Ik wil daar zeker wel op reflecteren. Als je met mensen onderhandelt, dan komt daar iets uit, denk ik. Onze inzet was helder. Onze inzet op rechtsstatelijkheid was heel helder en onze

inzet op ontwikkelingssamenwerking was ook heel helder. Het had veel slechter kunnen uitvallen, kan ik u vertellen.

De voorzitter:

Laatste interruptie, mevrouw Dobbe.

Mevrouw Dobbe (SP):

Ja, voorzitter, dat is best wel lastig, als ik de situatie net zo schets en er dan gezegd wordt dat het nog slechter uit had kunnen vallen. Ja, dat had gekund, het kan altijd slechter, maar je kan ook andere woorden gebruiken. Je kan ook zeggen "ik ben niet trots hierop". Je ook zeggen "het is pijnlijk". Je kan ook zeggen "hier duperen we heel veel mensen mee en we hadden het niet zo gewild". Die woorden het NSC ook kunnen kiezen. Nu zijn wij in de positie dat wij de schade die nu wordt aangebracht moeten repareren. We hebben in ieder geval getracht om daarin mee te denken en te zeggen: de prioriteiten van deze nieuwe coalitie zijn in ieder geval water en voedselzekerheid; laten we daar een voorstel over indienen om dat in ieder geval nog te repareren. Kunnen we NSC aan onze zijde vinden om in ieder geval dat nog te doen voor dit jaar?

Mevrouw Zeedijk (NSC):

Ik ben zeker bereid om te kijken wat we voor dit jaar kunnen doen. Ik ben ook niet blij met de huidige bezuinigingen. Natuurlijk is het zo dat als je gaat schuiven met posten er altijd iets anders de dupe van zal zijn, maar we willen er zeker heel graag naar kijken. Afgelopen maanden hebben collega's van mij inderdaad in de onderhandelingen gezeten en dat waren echt pittige gesprekken. Ik ben trots op mijn collega's die dat gedaan hebben. Dat is de nuance die ik hierbij wil uitspreken. Ik ben trots op wat zij bereikt hebben en op de manier waarop zij dat gedaan hebben.

De heer Ram (PVV):

Ik wil even een punt maken over het woord "PVV-minister". Volgens mij gaan we ministers afvaardigen in het kabinet-Schoof I, een extraparlementair kabinet. Mevrouw Klever heeft weliswaar voorheen bij de PVV gezeten maar is niet lid van de partij. Ze komt nu van buiten. Dus als we gaan beginnen met "PVV-minister" of "NSC-minister", dan is dat natuurlijk wat vreemd. Er is één kabinetsbeleid. Laten we dus gewoon spreken van "ministers".

Mevrouw Zeedijk (NSC):

Jazeker. Ik verwacht van mevrouw Klever ook dat ze samen met de andere ministers met één mond spreekt. Maar ik kan me ook de onrust die er ontstaan is wel voorstellen, juist vanwege haar uitspraken in het verleden. Maar ik denk zeker dat zij daar antwoord op moet geven, dus dat ga ik hier nu niet doen.

De voorzitter:

Mevrouw Zeedijk vervolgt haar betoog.

Mevrouw Zeedijk (NSC):

Oké.

Op het Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerkingsbudget zal dus bezuinigd moeten worden. Dat doet pijn. Dat ga ik ook niet ontkennen, want ook Nieuw Sociaal Contract vindt het belangrijk om armoede te bestrijden, mensenrechten te ondersteunen en mensen in directe nood te helpen, niet alleen omdat het goed is voor de Nederlandse handel of om migratie te beperken, maar ook omdat het past bij de waarden van onze partij. Goed bestuur en bestaanszekerheid zijn onderwerpen die niet ophouden bij onze landsgrenzen. Dus of het nu gaat om het beschermen van religieuze minderheden, om het ondersteunen van vrouwen, zoals de vrouwelijke ondernemers in Afghanistan — diep respect voor hun kracht — om het opkomen voor mensenrechtenvertegenwoordigers, bijvoorbeeld in Rusland,

om toegang tot gezondheidszorg voor homo's en transgenders of om het tegengaan van vervolging van transgenders in de wereld: dat past juist bij de waarden waarvoor wij zijn opgericht. Ik ontken de bezuiniging dus niet, maar ik wijs er ook op dat het bedrag stabiel en voorspelbaarder wordt. Dat zou goed nieuws moeten zijn voor onze relaties wereldwijd. Nieuw Sociaal Contract zal er nadrukkelijk op toezien dat de nieuwe minister deze boodschap breed zal uitdragen en nieuwe onrust zal voorkomen.

Dan even terug naar de huidige wijzigingen naar aanleiding van de Voorjaarsnota. We lezen dat de effecten van de hogere kosten voor asiel nog niet zijn vertaald naar specifieke posten. De afgelopen jaren is extra ingezet op die projecten waarin Nederland goed is, met name op het gebied van watermanagement en voedselzekerheid. Nieuw Sociaal Contract staat volledig achter deze inzet. Is het volgens de minister mogelijk om deze specifieke projecten te ontzien bij de bezuinigingen en daarmee beleid door te trekken? Is het mogelijk om daarnaast te blijven voldoen aan alle juridisch verplichte en beleidsmatig verplichte uitgaven? Kan de minister inzicht geven in wat beide richtlijnen zouden betekenen voor het toewijzen van bezuinigingen?

Tot slot zou ik de minister graag om advies willen vragen bij de overdracht naar de nieuwe regering over een abstracte onderwerp: de relatie tussen ontwikkelingssamenwerking en handel. In de technische briefing van vorige week besprak onze commissie dat zowel ontwikkelingssamenwerking als handel bijdragen aan een sociaal en duurzaam ondernemingsklimaat in een land, wat zowel de lokale samenleving als het Nederlandse bedrijfsleven dat daar actief is ten goede komt. We bespraken bovendien dat het lastig is om centraal beleid over de relatie tussen ontwikkelingssamenwerking en handel lokaal uit te voeren. Elke situatie is anders en de afstand tot Den Haag is soms groot. Kan de minister hierop reflecteren? Wat is het advies aan haar opvolger over centraal beleid op dit punt? Hoe kunnen we onze posten meer in hun kracht zetten om flexibeler en lokaal de juiste keuzes te maken?

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Hartelijk dank. Daarmee zijn we aan het einde gekomen van de eerste termijn van de zijde van de Kamer. We gaan schorsen. Dat doen we tot 14.10 uur. Dan krijgen we het antwoord van de minister op alle gestelde vragen. Een smakelijke lunch gewenst.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 13.40 uur tot 14.10 uur geschorst.

Wijziging begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking 2024 samenhangende met de Voorjaarsnota

Wijziging begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking 2024 samenhangende met de Voorjaarsnota

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2024 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota) (36550-XVII).**

De **voorzitter**:

Dan gaan we door met het debat.

De algemene beraadslaging wordt hervat.

De **voorzitter**:

Ik geef graag het woord aan de minister.

Minister **Schreinemacher**:

Dank u wel, voorzitter. Er is mij een groot aantal vragen over een groot aantal onderwerpen gesteld. Er is mij gevraagd om een terugblik en een vooruitblik. Omdat dit waarschijnlijk een van de laatste keren is dat ik hier in de plenaire zaal sta als minister voor BHOS neem ik iets langer de tijd voor de terugblik, maar ik beloof dat ik het kort zal houden.

Ik heb de volgende blokjes. Ik begin met de terug- en vooruitblik, zoals gezegd. Dan komt het bedrijfsleven, bijvoorbeeld op het gebied van wapenexport en imvo. Daarna Israël-Gaza en UNRWA. Tot slot overig.

Ik begin met een terugblik. In januari 2022 trad dit kabinet aan. We deden dat natuurlijk met grootse plannen voor binnen- en buitenland, maar anderhalve maand later veranderde de Russische invasie van Oekraïne alles. Wij moesten ons daar als Nederland ook toe verhouden. Want als de invasie, naast alle verschrikkingen, oorlogsmisdaden en groot onrecht, iets heeft aangetoond, is het dat nu eigenlijk alles geopolitiek is, ook handel en ook ontwikkelingssamenwerking. Dat was een van de fundamenteën waar mijn beleidsnota Doen waar Nederland goed in is op gebaseerd is. De Russische invasie maakte de kwetsbaarheid van het internationale systeem duidelijk, een systeem waar wij als Nederland als geen ander van profiteren. Met krap 18 miljoen Nederlanders is Nederland de achttiende economie van de wereld en daarmee doen wij het in economisch opzicht internationaal natuurlijk hartstikke goed. Een derde van ons nationaal inkomen wordt met handel verdiend. 2,4 miljoen mensen danken hun baan hieraan. Daarmee betalen we de zorg en onze veiligheid, binnen de grenzen, met blauw op straat, maar ook buiten de grenzen, met militaire inzet.

Hoe bevorder je nou die handel? Met handelsakkoorden. Daarom zijn handelsakkoorden erg belangrijk voor Nederland. Dit soort akkoorden zijn van vitaal belang voor onze economie en voor de miljoenen mensen wier baan van handel afhankelijk is. Het zijn niet alleen economische kansen, maar ook geopolitieke instrumenten om onze partners dichterbij ons toe te trekken. Ik ben blij dat het de afgelopen jaren een aantal keer is gelukt om dit soort akkoorden te sluiten en te ratificeren. CETA, het handelsverdrag met Canada, is natuurlijk het bekendste voorbeeld, maar onlangs is er nog een akkoord gesloten met Nieuw-Zeeland, een van de groenste akkoorden die we ooit hebben gesloten. Maar ik maak me ook zorgen over de toekomstige akkoorden, omdat het steeds lastiger is om ze te sluiten. Ik hoop dat wij er als land niet voor zullen kiezen om ons steeds verder achter de dijken op te sluiten.

Door covid en later door de oorlog in Oekraïne werden onze kwetsbaarheden duidelijk, zoals ik al zei. Daarmee werd ook het belang van diversificatie duidelijk. We zijn begonnen met het afbouwen van ongewenste afhankelijkheden en het opbouwen van veiligere waarde- en toeleveringsketens. Een voorbeeld daarvan zijn de kritieke grondstoffen, die we in de toekomst alleen nog maar harder nodig zullen hebben, of het nou gaat om chips of om de auto-industrie. Daarom heb ik bij mijn buitenlandse bezoeken steeds aanknopingspunten gezocht voor leveringszekerheid en nieuwe aanvoerlijnen. Dat heeft geleid tot een aantal mooie bilaterale grondstoffenpartnerschappen, naast de partnerschappen die de Europese Unie, ook namens ons, sluit. De EU speelt hierin namelijk een belangrijke rol, zoals die dat ook bij handel doet. Ik ben ook blij dat we nu handelsinstrumenten in handen hebben waarmee we oneerlijke concurrentie op onze eigen markt tegen kunnen gaan en dat de Europese Commissie die ook daadwerkelijk inzet.

Dan een tweede fundament van mijn beleid in de BHOS-nota. Dat is de stellige overtuiging dat ondernemerschap de grootste kracht van ons land is, dat ondernemers en bedrijven het

vermogen hebben om positieve verandering te brengen en dat we daarmee onze ontwikkelingssamenwerking nog effectiever kunnen maken. Daarom hebben we ook een groot aantal stappen gezet om een stevigere combinatie te maken tussen ontwikkelingssamenwerking en buitenlandse handel, door combinatielanden aan te wijzen, waar we hulp en handel combineren, en elkaar versterken. Op die plekken worden Nederlandse programma's actiever ingezet om ook economische ontwikkeling te stimuleren. Dat is iets waar ook Nederlandse bedrijven een rol bij spelen en waar grote kansen lagen en nog steeds liggen. Ik heb inmiddels veel van die landen bezocht waar ons combinatielandenbeleid nu van kracht is. Ik heb daar echt gezien hoeveel succes het heeft. Ik heb de ondernemingsgezindheid van lokale gemeenschappen gezien en het enthousiasme van deelnemers aan handelsmissies. Er is daar echt nog een overvloed aan mogelijkheden voor ons. Dat gaat niet altijd van de ene op de andere dag. Het is ook werk van de lange adem. Ik ben ook trots dat Nederland nog steeds een van de grootste voorvechters is van seksuele rechten en reproductieve gezondheid ter wereld. In jargon noemen we dat SRGR. We komen op voor de lhbtqi+-gemeenschap, die overal ter wereld steeds verder in het gedrang komt.

Voorzitter. Deze voortrekkersrol op OS, ons belang bij buitenlandse handel en het handhaven van onze geopolitieke invloed vraagt om een assertieve houding, om een plek aan tafel. Nederland heeft daarvoor 150 vertegenwoordigingen over de hele wereld. Dat zijn handelshuizen voor ons land, waar onze belangen uitgedragen worden en waar deuren geopend worden voor onze bedrijven. Ook ontwikkelingssamenwerking hoort bij die diplomatie. Die aanwezigheid is onze invloed en ons gewicht waarmee we betere afspraken kunnen maken over alles, van grondstoffen tot migratie. Een sterk diplomatiek netwerk is dus van groot belang. Daarmee ga ik over tot de beantwoording van de gestelde vragen en tot de bespiegelingen. Ik geef een vooruitblik.

Een van de vragen die gesteld werd, onder anderen door de heer Ram, ging over het doorschuiven van de extra kosten van asiel richting 2026. Dat is wat we eigenlijk in deze suppletore begroting hebben geadresseerd. We hebben dat verwerkt in de begroting. De instroom in de eerstejaarsasielopvang was in 2024 iets lager dan eerder werd verwacht. Daarom was een bezuiniging in het huidige jaar, in het lopende jaar, niet nodig. In 2026 moet er echter wel bezuinigd worden, omdat er dan hogere asieluitgaven zullen zijn. Daarvoor is een deel van de buffer van 2025 ingezet. Als we dat niet uit die buffer zouden betalen, dan zouden we extra moeten bezuinigen op programma's in 2026.

De heer Van Baarle vroeg naar de OESO-norm van 0,7%. Bij een volgend kabinet gaan we op dat punt wat omlaag. In het huidige kabinet hebben we een sprong gemaakt van 0,52% in 2021 naar 0,67% in 2022, toen de huidige coalitie aantrad. In het jaarverslag heeft u kunnen lezen dat de ODA-prestatie in 2023 uitkwam op 0,66%. Daarmee zijn we als Nederland procentueel de zevende donator.

Mevrouw Zeedijk vroeg of ik de doorrekening van de bezuiniging in het hoofdlijnenakkoord voor het zomerreces naar de Kamer kan sturen. Dat lijkt me nou iets wat echt aan mijn opvolger is, want die moet daarmee aan de slag. Voor het zomerreces lijkt me wel spannend. Mogelijk is zij heel snel in alles uitwerken, maar het zomerreces begint volgens mij over drie of vier weken. Ik doe daar dus verder geen toezeggingen over. Ik zal uw vraag aan haar doorgeleiden. Dan werd er ook gevraagd naar de bezuinigingen en het hoofdlijnenakkoord. Het is echt aan het nieuwe kabinet hoe daarmee om te gaan. Mevrouw Hirsch vroeg bijvoorbeeld: hoe gaan we ermee om als we op conferenties komen en daar een minder grote bijdrage kunnen leveren? Dan gaat het bijvoorbeeld om conferenties over water. Het is aan het nieuwe kabinet om te besluiten hoe ze de middelen voor ontwikkelingssamenwerking precies gaan inzetten. Ik kan daar niet op vooruitlopen. Dat is natuurlijk ook een beetje het bijzondere van dit debat. Er worden veel vragen gesteld over het hoofdlijnenakkoord, maar ik ga daar niet over. Daar gaat mijn opvolger over. U heeft

binnenkort een hoorzitting met haar, dus u kunt haar daar vragen wat zij precies van plan is en wat het kabinet van plan is. Het is overigens wel zo dat het watermanagement wordt genoemd in het hoofdlijnenakkoord. Ik verwacht dus dat het volgende kabinet hier ook wel aandacht voor zal hebben.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Ik heb een aantal debatten mogen voeren met deze minister in de afgelopen periode, waarin ik het woord mocht voeren op haar beleidsterrein. De minister heeft eigenlijk in heel veel debatten moeten aangeven: "Ik zie de problemen in de wereld. Ik zie de noden. Ik zie de verschrikkingen die plaatsvinden, maar ik heb geen budget. Het past gewoon niet binnen mijn begroting om hier geld voor vrij te maken, hoe graag ik het ook zou willen en hoe legitiem ik de roep ook vind." In dat licht zou ik toch een uitspraak van de minister willen vragen wat betreft het volgende. Wat zouden in haar optiek de beleidsmatige implicaties zijn, in het licht van wat we in de wereld zien, van een bezuiniging van 2,4 miljard op het beleidsterrein? Wat zijn daar volgens deze minister de implicaties van? Stel dat zij nu, op dit moment, een amendement zou krijgen met een bezuiniging van 2,4 miljard op haar beleidsterrein. Als ze daarover zou moeten adviseren, wat zou dan haar mening zijn?

Minister **Schreinemacher**:

Dat is natuurlijk een vraag die verschillende leden hebben gesteld in de eerste termijn: wat vind ik ervan? Ik snap dat GroenLinks-PvdA, DENK en SP graag willen dat ik de voorgestelde bezuinigingen dom vind of een middelvinger naar de internationale gemeenschap. Die heb ik ook gehoord. Maar ik ga niet mee in die retoriek. Ik kijk naar de inhoud. Natuurlijk maak ik mij zorgen over programma's die ik ben gestart op het gebied van hulp en handel — we zijn nu eigenlijk de vruchten aan het plukken van beleid dat ik daarvoor heb ingezet — en bijvoorbeeld op het gebied van SRGR. Ik heb echt met mijn eigen ogen kunnen zien welk verschil wij kunnen maken als Nederland. Maar ik wil, zoals gezegd, kijken naar de inhoud. Ik vind het dan goed om af te wachten hoe mijn opvolger ervoor gaat zorgen dat die bezuinigingen hun beslag krijgen in de begroting en welke beleidskeuzes zij zal maken. Dat is écht aan een volgend kabinet. Ik ga dus niet mee in die retoriek. Maar zoals gezegd maak ik me zorgen over programma's die ik heb gestart en waarvan ik de vruchten heb gezien.

De **voorzitter**:

Ik hanteer weer zes interrupties in deze termijn. De heer Van Baarle.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Het is een begin van een antwoord als de minister zegt dat zij zich zorgen maakt. Ik heb daar inderdaad wat hardere woorden voor gekozen, maar dat begrijpt de minister ook, denk ik. Ik zou haar toch het volgende willen vragen. Zij heeft naar aanleiding van verzoeken van de Kamer heel vaak aangegeven: ik zie de noodzaak en het gegeven dat de problemen in de wereld ontzettend heftig zijn, maar ik heb het budget niet. Wat zouden de gevolgen zijn, gelet op de geopolitieke situatie in de wereld op dit moment, als het departement straks 2,4 miljard euro minder ter beschikking heeft? Wat betekent dat ten aanzien van de capaciteit die we als Nederland hebben? Wat betekent dat voor de internationale statuur van Nederland? Daar kan de minister best antwoord op geven, zonder in te gaan op de vraag hoe de inhoudelijke bezuiniging wordt ingevuld. Zij weet wat voor gevolgen een bezuiniging van 2,4 miljard kan hebben. Ik vraag aan haar: wat zijn de mogelijke gevolgen van een bezuiniging van 2,4 miljard?

Minister **Schreinemacher**:

Ik heb zelf ook moeten bezuinigen: ik heb al 3,5 miljard, nu en in de toekomst, in mijn begroting moeten verwerken. Ik heb dat ook op een zo verstandig mogelijke manier proberen te doen door bijvoorbeeld geen juridische contracten open te breken en af te blijven van dingen die al helemaal belegd waren. Ik heb dat op een verstandige manier gedaan en ik

vertrouw erop dat mijn opvolger het ook op een verstandige manier zal doen. Ik heb een aantal elementen aangegeven in mijn inleiding, bijvoorbeeld dat Nederland zich in het buitenland assertief blijft opstellen. Volgens mij is dat heel belangrijk. Ook het belang van hulp en handel heb ik aangegeven. Ik ben ook blij dat dat bij één minister blijft. Maar verder is het echt aan het volgende kabinet.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Ik heb eigenlijk dezelfde vraag, maar ik zal 'm niet zo herhalen. Ik verwacht niet van de minister dat zij onze classificaties deelt. Ik de plannen dom genoemd. Ik vind dat ook, maar dat hoeft de minister niet te herhalen. Maar uiteindelijk hoor ik ook dat de minister zich wel zorgen maakt, omdat er echt een forse bezuiniging aan zit te komen. En de minister is eigenlijk de enige die op dit moment echt goed weet wat dat gaat betekenen. Zij is namelijk de enige die echt zicht heeft op wat wij allemaal doen en op wat wel of niet weg kan. Ik hoor de minister ook zeggen dat er zorgen zijn over het SRGR-beleid. Kan zij deze zorgen met ons delen? Welke zorgen heeft zij dan over het beleid voor SRGR en het voortzetten daarvan?

Minister **Schreinemacher**:

Heel in het kort. Zoals ik ook in mijn inleiding zei, heeft Nederland echt een voortrekkersrol. Veel landen kijken ook naar ons als het gaat om dit beleid, het opkomen voor de lhbtqi+-gemeenschap en het bestrijden van hiv/aids. Met die programma's helpen wij mensen en je weet niet of dat in de toekomst nog zo zal zijn. Maar nogmaals, ik weet niet wat mijn opvolger van plan is. Het zou echt speculeren in de ruimte zijn, maar ik weet in ieder geval dat de beleidsdomeinen water en voedselzekerheid wel genoemd staan in het hoofdlijnenakkoord. Daar ben ik heel blij om, want dat is ook heel belangrijk, zeker om perspectief te bieden aan mensen in met name Afrikaanse landen. Ik ben ook trots op wat we daar tot nu toe hebben gedaan. Maar het is allemaal belangrijk, want anders had ik dat als minister niet gedaan.

Ik ga door naar de beantwoording. Mevrouw Kamminga vroeg naar delegated cooperation: hoe gaan andere landen, zoals Duitsland en Frankrijk, hiermee om en zouden we daar lessen van kunnen leren? Mevrouw Kamminga gaf zelf ook al dat Nederland gebruikmaakt van delegated cooperation. Dat doen we met Buitenlandse Zaken, maar ook met FMO, RVO en Nuffic. Tot nu toe werd 86 miljoen door de EU overgedragen aan Nederlandse organisaties en werden voorstellen van FMO voor ruim 500 miljoen al goedgekeurd. Maar ik ben ook van mening dat dit verder versterkt zou moeten worden en dat heb ik ook aangegeven in mijn nota Doen waar Nederland goed in is. We hebben inmiddels ook al meer dan tien jaar ervaring als Nederland met de combinatie van hulp en handel.

Nederland heeft een aantal geïntegreerde Global Gateway-proposities ontwikkeld met betrokkenheid van kennisinstellingen, ngo's en de private sector. In mei diende Nederland een aantal voorstellen in bij de Europese Commissie op terreinen waar Nederland meerwaarde heeft, bijvoorbeeld de energietransitie en agrologistiek. Ik weet dat Duitsland en Frankrijk hier al wat verder in zijn. Deze landen hebben daarvoor dan ook andersoortige en grotere uitvoeringsorganisaties en budgetten. Maar ik ben het met mevrouw Kamminga eens dat Nederland daar nog meer aan zou kunnen doen. Het is natuurlijk wel zo dat wij niet kunnen afdwingen dat het wordt geoormerkt voor het Nederlandse bedrijfsleven of voor Nederlandse ngo's, want de uitgave van EU-middelen loopt natuurlijk gewoon via de Europese aanbestedingsregels.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Wat mij betreft waren het ook twee verschillende dingen. Enerzijds heb je de delegated cooperation en het is goed om te horen dat de minister daarvoor openstaat. Ik denk echt dat het belangrijk dat we daar stappen in kunnen maken, want ik hoor van het bedrijfsleven en van de ngo's dat het voor hen heel moeilijk is om zich in te schrijven voor DC-tenders.

Andere landen maken dat veel gemakkelijker. Maar dat oormerken zat voor mij eigenlijk ook meer op zaken die we in het kader doen van bijvoorbeeld noodhulp. Nu leveren we extra steun aan Gaza en Oekraïne. Er zijn gewoon heel veel Nederlandse bedrijven die klaarstaan en de goederen en middelen hebben om die daar snel naartoe te brengen. Als land liggen we ook nog logistiek heel handig om dat te gaan doen. Ik zie gewoon dat een land als de VS dat doet. Die zeggen gewoon: wij geven dit bedrag, maar dan verwachten we wel dat het óf via die partijen gaat óf niet. Ik snap het in EU-verband, maar volgens mij is er in VN-verband echt meer mogelijk.

Minister Schreinemacher:

Dank u wel voor de vraag. Ik denk dat dat niet alleen het geval is in EU-verband, maar ook in VN-verband. We zijn binnen de VN en andere internationale organisaties, ook IBRD en de Wereldbank, bezig om ervoor te zorgen dat bijvoorbeeld duurzaamheid een belangrijker criterium wordt in de aanbestedingen. Op die manier wordt ons bedrijfsleven ook steeds aantrekkelijker. Ik zal dat ook als een van de zaken in het overdrachtdossier zetten en mijn opvolger vragen of zij daarop wil blijven inzetten. Maar nogmaals, dat is aan haar en aan het volgende kabinet.

Dan vroeg de heer Ram naar de imvo-wetgeving en wat wij kunnen doen om de regeldruk voor het mkb zo laag mogelijk te houden. Ik ben het helemaal met de heer Ram eens. Wij hebben verschillende debatten gevoerd over de lastendruk voor het mkb en met name ook over de due-diligencewetgeving, de wetgeving over internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen die nu in de EU is aangenomen en die wij moeten omzetten naar een Nederlandse wet. Het kabinet heeft zeker oog voor de impact van de regeldruk op het bedrijfsleven, ook voor het mkb. Zo wordt altijd advies ingewonnen door het Adviescollege toetsing regeldruk. Uitgangspunt is om Europese wetgeving, conform standaard kabinetsbeleid, lastenluis te implementeren. Dat wil ik de komende anderhalve week nog doen wat betreft de implementatie, maar ik ga ervan uit dat de heer Ram ook mijn opvolger scherp zal houden om ervoor te zorgen dat die lastendruk — dat staat natuurlijk ook in het hoofdlijnenakkoord — zo laag mogelijk wordt gehouden. Overigens is de Europese Commissie ook onder de naam "Betere regelgeving" in samenwerking met lidstaten aan het kijken hoe de wetgeving sowieso voor minder lastendruk voor het bedrijfsleven kan zorgen.

Mevrouw Hirsch (GroenLinks-PvdA):

Ik wil bij de minister even doorvragen op de lastendruk. In de gesprekken die we gevoerd hebben met het mkb in Nederland maar ook met het bedrijfsleven in ontwikkelingslanden zelf, horen we veel dat de multinationals die aan deze regels moeten voldoen, zelf veel chaos creëren door onderling niet te coördineren en door op heel veel verschillende manieren precies dezelfde vraag te stellen, wat leidt tot een grote administratieve druk. Hoe kijkt de minister daarnaar? Heeft zij ook ideeën voor hoe we ervoor kunnen zorgen dat juist die multinationals hun verantwoordelijkheid gaan nemen om onderling te coördineren, zodat de druk op het mkb afneemt, en dat dat niet wederom als verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid wordt gezien?

Minister Schreinemacher:

Ik denk dat er verschillende manieren zijn om ervoor te zorgen dat bedrijven die daadwerkelijk onder de richtlijn vallen, daaraan kunnen gaan voldoen. We hebben natuurlijk een loket bij RVO, waar bedrijven met vragen terecht kunnen over hoe zij aan de richtlijn kunnen voldoen. Zelfs mkb'ers die niet onder de richtlijn vallen, kunnen terecht bij het hulp punt. Zij krijgen waarschijnlijk wel te maken met deze regels, omdat de grote bedrijven, importeurs, ook van hen eisen dat zij aan die normen voldoen. Dus ook al zijn zij niet direct aansprakelijk of direct verantwoordelijk, zijn zij dat indirect natuurlijk wel. Daarnaast zijn we bezig met die bedrijfseffectentoets, waarmee we kijken hoe we ervoor kunnen zorgen dat het zo makkelijk mogelijk wordt voor bedrijven om hieraan te voldoen. Want waarom is die richtlijn er? Waarom willen we die richtlijn? Om misstanden in de gehele keten tegen te gaan

en ervoor te zorgen dat er ter plaatse geen negatieve gevolgen voor het milieu en mensenrechten zijn.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Ik ga proberen om mijn vraag scherper te formuleren. Ik ben heel blij met de steun aan het mkb. Het mkb vraagt daar ook heel erg om. Maar wat mij opvalt, is dat we het hier hebben over de verantwoordelijkheid van 457 van de allergrootste bedrijven van Nederland. Ik vraag de minister of zij ook actief deze bedrijven erop aanspreekt dat zij nu aan zet zijn om ervoor te zorgen dat de lastendruk voor het mkb, zowel hier als in toeleverende landen, daadwerkelijk zo laag mogelijk blijft. Het moet dus niet via een RVO-steunpunt gebeuren, maar zij moeten nu zelf ook laten zien dat zij in staat zijn zich te organiseren om van de ketenverduurzaming een succes te maken.

Minister **Schreinemacher**:

Ik ben daar zelf nog niet met bedrijven over in gesprek. Bedrijven zijn zich natuurlijk heel erg goed bewust van wat er op ze af gaat komen, ook de grote bedrijven. Zij begrijpen ook dat dit met name effect heeft op hun eigen bedrijfsmodel en op hoe zij zaken doen. Zoals gezegd wordt het mkb meegenomen in de slipstream. Als het mkb producten wil verkopen via of aan het grootbedrijf, dan zullen zij ook aan die richtlijn moeten voldoen, ook al zijn ze zelf niet aansprakelijk en vallen ze zelf niet onder de richtlijn. Ik ben van harte bereid om dat nog eens onder de aandacht te brengen, ook bij de grote bedrijven, die wel onder de richtlijn vallen. Maar zoals gezegd weten die heel goed wat er op ze afkomt en waar zij wel en niet voor verantwoordelijk zijn.

De heer **Ram** (PVV):

Een vraag aan de minister. Ik heb in mijn betoog de CO₂-richtlijn genoemd. Het mkb wordt er echt helemaal knettergek van. Twintig verschillende boekhoudingen door twintig verschillende multinationals worden allemaal over de schutting gegooid en vervolgens mag het mkb het dan opknappen. Mijn vraag was ook in bredere zin gericht, niet alleen op de imvo-richtlijn maar ook op de ontbossingsrichtlijn en alle richtlijnen die er nog aan zitten te komen. Hoe krijgen we voor elkaar dat de lastendruk door al die richtlijnen nu wordt verminderd? Kan het ministerie daar een rol in spelen, ook naar de bedrijven toe, door dat ergens te standaardiseren, een formulier te creëren voor al die richtlijnen zodat het in één keer, net zoals bij de Belastingdienst — misschien is de Belastingdienst geen goed voorbeeld, maar u weet wat ik bedoel — gemakkelijker gemaakt kan worden?

Minister **Schreinemacher**:

Ik denk dat dat een heel terechte vraag is, juist omdat er nu heel veel verschillende richtlijnen op elkaar komen: de ontbossingsverordening, de dwangwet die er ook nog bij komt, de CSDDD, de imvo-richtlijn. Ik denk dat het heel terecht is. Wij hebben als Nederland in de onderhandelingen over de imvo-richtlijn er steeds voor gepleit dat de definities zo veel mogelijk hetzelfde waren in alle richtlijnen. Dan denk je: waar gaat het om bij definities? Maar dat is voor het bedrijfsleven wel heel belangrijk dat ze zo veel mogelijk gelijk zijn in al die richtlijnen: waar moeten we nou precies over rapporteren, aan welke regels moet ik precies voldoen? Daarom hebben wij er als Nederland voor gepleit — dat staat ook in ons BNC-fiche — dat de CSRD, dus weer een andere richtlijn over rapporteren voor het bedrijfsleven, zo veel mogelijk gelijk zou zijn aan wat we van het bedrijfsleven vragen voor de imvo-richtlijn. Ik denk dat hier in de toekomst zeker nog een slag in te maken is. Zoals al eerder gezegd gaat mijn opvolger daarover, dus ik hoop dat u haar dat ook op het hart zult drukken. Maar het is iets waar mijn ministerie samen met het ministerie van Economische Zaken t.z.t. zeker op moet samenwerken om ervoor te zorgen dat er voor het bedrijfsleven niet allemaal verschillende definities en verschillende formulieren zijn. Ik ben dat met de heer Ram eens.

Mevrouw Kamminga vroeg naar Invest International en het kernkapitaal, dat daar toch wel redelijk is opgedroogd. Ik heb hier inmiddels al aandacht voor gevraagd bij de minister van

Financiën. Het besluit is ook aan de minister van Financiën als verantwoordelijke voor de staatsdeelneming. Ik ben verder natuurlijk wel blij dat Invest International het zo goed doet, want het is een van de uitvoeringsinstanties van mijn hulp- en handelsbeleid. Er is ook veel vraag naar bij het Nederlandse bedrijfsleven om de internationale concurrentie aan te kunnen gaan en internationaal actief te kunnen zijn in sectoren die van strategisch belang zijn voor Nederland. Invest International is precies bedoeld voor wat de markt niet kan oplossen. De continuïteit van Invest International is daarom van groot belang. Daarvoor is ook een oplossing voor die kapitaalbehoefte nodig. Ik hoop dat het volgende kabinet daartoe ook in het kader van de najaarsbesluitvorming zal besluiten. Maar ook hierbij geldt weer: het is aan het volgende kabinet.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dank aan de minister. Ik zou graag van de minister nog iets scherper willen krijgen waar het dan precies op vastzit. U zegt terecht dat het aan een volgend kabinet is. Maar om ook te kunnen kijken of wij dat zouden willen en waar wij als Kamer misschien dat extra zetje zouden kunnen geven, is het wel nuttig om te weten waar het dan op vastzit. Zit het op het bedrag? Is de argumentatie niet voldoende? Kan de minister daar toch iets meer duidelijkheid in scheppen?

Minister **Schreinemacher**:

Ik zou u dan natuurlijk het liefst willen doorverwijzen naar mijn collega, de minister van Financiën, en ook naar de volgende minister van Financiën. Zijn telefoonnummer hebt u misschien wel in uw telefoon staan. Maar het gaat erom dat zij er vraagtekens bij hebben of het bijvoorbeeld helemaal aanvullend is aan de markt en of daar sprake is van marktfalen of niet. In mijn beleving is dat wel het geval. Dat hoor ik ook als ik dat aan het bedrijfsleven vraag. Maandag sprak ik nog een CEO van een bedrijf dat veel zakendoet met Invest International. Zij geven aan dat dit echt gebeurt voor projecten waar normale investeerders of verzekeraars niet zo snel bij betrokken willen zijn.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Nogmaals, de minister merkt natuurlijk terecht op dat het uiteindelijk aan de minister van Financiën is, maar het is tegelijkertijd, denk ik, ook wel aan ons om een handje te helpen om die extra argumentatie te geven. Dan helpt het wel dat de minister aangeeft, zoals ze nu ook doet, dat er in ieder geval vanuit haar portefeuille een meerwaarde is. Dan kunnen wij de wegging maken en wellicht kunnen we dan dat extra zetje geven dat er kennelijk nog nodig is.

Minister **Schreinemacher**:

Absoluut, en hierbij moedig ik u daar ook toe aan.

Dan vroeg mevrouw Kamminga ook nog naar de tegensancties van China ten aanzien van de importheffingen van de EU op Chinese auto's. Zoals u weet heeft de Commissie op 12 juni bekendgemaakt voornemens te zijn voorlopige antisubsidieheffingen op elektrische auto's uit China op te leggen, variërend per fabrikant van 17% tot 38%. De Commissie stelt dat een onderzoek heeft uitgewezen dat er sprake is van oneerlijke subsidiëring die een dreiging vormt voor de EU-industrie. Het staat China, net als andere landen, natuurlijk vrij om onderzoek te doen naar mogelijke subsidiëring of dumping van goederen op de eigen markt, onder het acquit van de WTO. Het is mij bekend dat de forse export naar China voor onze landbouwindustrie van belang is, maar het is nu nog wel te vroeg om vooruit te lopen op de uitkomsten van een dergelijk onderzoek.

Dan ga ik door naar Gaza en de vragen die daarover, en met name over UNRWA, zijn gesteld. De heren Bamenga en Van Baarle vroegen naar de opschorting van het bedrag voor UNRWA en wanneer we overgaan tot betaling. Ik ga toch weer even terug naar de manier waarop dit is ontstaan. Zoals meermaals in deze Kamer is gesteld, is vanwege de ernst van de beschuldigingen besloten om een politiek signaal af te geven om de

beschuldigingen aan het adres van UNRWA serieus te onderzoeken. Zoals mevrouw Kamminga al in een interruptie zei, had Nederland op dat moment al de jaarlijkse bijdrage aan UNRWA overgemaakt. Additionele financiering voor UNRWA was niet voorzien. Zoals u weet, ligt dit besluit binnen de verantwoordelijkheid van de minister voor BHOS, die zich, zoals gebruikelijk, mede laat adviseren door ambtenaren en mede op basis daarvan besluiten neemt.

Ik heb inmiddels ook weer besloten om UNRWA weer mee te wegen als potentieel kanaal voor hulp. We hebben dus eigenlijk een heel stevig politiek signaal gegeven door te zeggen: nee, we gaan nu even de hulp aan UNRWA staken. Maar naar aanleiding van het Colonna-rapport hebben we gezegd het wel weer mee te wegen, maar voordat we echt weer over kunnen gaan tot betaling en hervatting van financiële steun, moet aan een aantal voorwaarden voldaan zijn. Daarbij gaat het om de implementatie van de aanbevelingen uit het rapport van de Franse minister Colonna. We wegen ook het OIOS-onderzoek van de VN mee. Ik was vorige week nog in de Verenigde Staten. Daar heb ik ook gesproken met onze mensen en onze ambassadeur bij de VN. Zij heeft ook veel gesprekken binnen de VN over dat OIOS-rapport en weet hoe belangrijk het voor Nederland is om daarover te horen. Het lijkt erop dat er een update komt rond eind juni, begin juli. Zoals ik ook in mijn laatste brief aan uw Kamer heb geschreven, worden de uitkomsten alleen op hoofdlijnen openbaar, omdat dit onderzoek individuen betreft. Natuurlijk wegen we niet alleen het OIOS-rapport mee, zoals ik ook in mijn eerdere brief over UNRWA heb gezegd, maar volgens de implementatie van de aanbevelingen van Colonna wegen we ook de noden in Gaza en de stabiliteit van de regio mee. We hebben ook gezegd dat we meer humanitaire hulp voor Gaza vrijmaken. Daar heb ik vorige week dus ook een brief over gestuurd.

De heer Ram (PVV):

Ik ben toch wel heel erg verbaasd en gechoqueerd dat de minister toch overweegt om UNRWA weer geld te geven. Er is geen enkele verandering geweest wat betreft de feiten. Er is nog geen enkel onafhankelijk onderzoek geweest als het gaat om de bewijzen. De review groep waar de minister aan refereert, mocht helemaal geen onderzoek doen naar de misdaden die mogelijk begaan zijn door UNRWA. Er staat gewoon letterlijk een artikel in het UNRWA-rapport dat zij dat niet mochten onderzoeken. Daar gaat het rapport dus ook niet over. En het OIOS-rapport is een intern rapport. Het is ook geen onafhankelijk rapport. Wat is er nu feitelijk veranderd sinds 7 oktober waardoor de minister nu toch overweegt om UNRWA weer geld te gaan geven?

Minister Schreinemacher:

Ik ben het hier niet helemaal over eens met de heer Ram. Dat Colonna-rapport onderzocht de neutraliteit en de mechanismen die UNRWA heeft om neutraliteit te waarborgen in hun organisatie. Dat hebben ze onderzocht. Ze hebben inderdaad niet onderzocht welke individuen mogelijk een rol zouden hebben gespeeld bij de brutaliteiten, de aanslagen op 7 oktober. Voordat we overgaan tot betaling wachten we dus nog op dat rapport. OIOS maakt weliswaar deel uit van de VN, maar is wel onafhankelijk. Hier hebben we ook een inspecteur-generaal die onafhankelijk onderzoek doet als er iets misgaat bij ons ministerie van Defensie. Zo moet u ook het OIOS-rapport wegen. Dat is dus wel degelijk echt onafhankelijk. Daarom hechten wij ook zo veel waarde aan dat OIOS-rapport.

De heer Ram (PVV):

Ik heb daar toch een vervolgvraag over. Het is gebleken dat bij al die VN-scholen en VN-compounds al die tunnels zijn aangelegd. Dat wordt niet meegenomen in het OIOS-rapport. Alleen die twaalf medewerkers worden onderzocht. Israël heeft er al meerdere aangedragen en die worden ook niet meegenomen in het OIOS-rapport. In mijn optiek is het een intern rapport van een interne organisatie van de VN die het zelf onderzoekt. Er is geen procureur-generaal en geen strafhof dat hier een onderzoek heeft uitgevaardigd. Vervolgens mag de secretaris-generaal ook zelf beslissen wat er openbaar wordt gemaakt. Die moet dan gaan

beslissen of de eigen organisatie de fout in is gegaan en of die dan strafrechtelijk vervolgd wordt. Dat is toch niet onafhankelijk? Dus nogmaals de vraag: wat is er nou wezenlijk veranderd sinds 7 oktober?

Minister Schreinemacher:

De secretaris-generaal heeft er heel veel baat bij dat er geen enkele twijfel is over de neutraliteit van UNRWA. Hij is zich wel degelijk bewust van de discussies en debatten die in deze Kamer, maar ook in andere parlementen binnen alle donorlanden worden gevoerd. Hij heeft er heel veel baat bij dat elke twijfel wordt weggenomen. Onlangs is er ook door Nederland bij hem op aangedrongen om zo veel mogelijk openheid en transparantie te betrachten over de resultaten van het OIOS-rapport. Daar blijven wij op duwen. Wat er anders is na 7 oktober, is dat het Colonna-rapport er is, dat zegt: er zijn nog aanbevelingen; de neutraliteit is nog niet helemaal goed. Daar heb ik ook zorgen over, zoals ik in de brief heb opgenomen. Maar als die aanbevelingen worden opgevolgd, is de neutraliteit van UNRWA en van alle medewerkers gewaarborgd. Dat is voor mij en voor het kabinet heel belangrijk geweest om UNRWA weer mee te nemen als hulpkanaal, om het in het jargon te houden.

De heer Ram (PVV):

Dan heb ik toch een vervolgvraag. Ik neem aan dat ook de minister al die tunnels heeft gezien, die 700 kilometer. Die zijn allemaal aangesloten op UNRWA-locaties. Dan kan het toch niet zo zijn dat er sprake is van enige neutraliteit bij al die UNRWA-medewerkers die daar hebben gewerkt? Die hebben dat allemaal gezien. Waarop wordt die neutraliteit gebaseerd? In het onderzoek van Colonna zijn de tunnels en hoe de medewerkers daarmee zijn omgegaan niet onderzocht. Dat mochten ze namelijk niet. Dat is juist het punt van dat misdrijf.

Minister Schreinemacher:

Nogmaals, Colonna heeft een onderzoek naar neutraliteit gedaan en OIOS doet onderzoek naar daadwerkelijke betrokkenheid van de medewerkers. De heer Ram heeft het over tunnels, maar die zijn van Hamas en niet van UNRWA. Ik vind het wel heel belangrijk om hier dat onderscheid te maken en te blijven maken.

De heer Ram (PVV):

Dit begrijp ik daadwerkelijk niet, want die tunnels zitten gewoon in UNRWA-locaties, gewoon in een school. Bij de deur naast het klaslokaal zie je gewoon een tunnel. Met andere woorden, UNRWA-medewerkers hebben daarvan geweten. Die zijn dus ook niet neutraal. Die hebben dat niet verteld aan de VN en zeker niet aan Israël. Dat betekent dat ze daarover gezwegen hebben. Dat betekent toch dat die UNRWA-medewerkers niet neutraal zijn? Dan kunnen we wel zeggen dat Colonna dat niet onderzocht heeft en dat die alleen naar de mechanismes en procedures heeft gekeken, maar elke organisatie kun je op papier neutraal maken. Dat wil niet zeggen dat die zo opereert. In mijn optiek heeft UNRWA dat absoluut niet gedaan. Je kan wel zeggen dat het Hamastunnels zijn, maar ze zijn gewoon op UNRWA-scholen aangesloten. Wat is dan nog het onderscheid tussen Hamas en UNRWA op dit punt?

Minister Schreinemacher:

De heer Ram doet nu aannames. Hij zegt dat UNRWA-medewerkers ervan hebben geweten en het hebben verzwegen. Zoals gezegd ... Nou ja, ik val in herhaling. Ik blijf bij wat ik heb gezegd over het onderzoek naar neutraliteit. Wij wachten het OIOS-rapport af. Daarin wordt nu onderzocht of medewerkers al dan niet betrokken zijn geweest bij de aanvallen op 7 oktober.

De heer Bamenga (D66):

Ik hoor de minister herhalen wat er eerder is gezegd in januari over het opschorten van hulp

via UNRWA aan Gaza. De minister geeft hier weer aan dat het gaat om het afgeven van een stevig politiek signaal. Ik zou graag van de minister willen weten: ten koste van wat?

Minister **Schreinemacher**:

Sorry, kunt u de vraag herhalen?

De heer **Bamenga** (D66):

De vraag is ten koste van wat er een politiek signaal wordt afgegeven.

Minister **Schreinemacher**:

Dat hebben we ook al eerder besproken. We hebben die 19 miljoen al in januari overgemaakt. We hebben al voor het hele jaar onze bijdrage overgemaakt. Wat dat betreft is het niet ten koste gegaan van de bijdrage van Nederland.

De heer **Bamenga** (D66):

Kan de minister zich het volgende voorstellen? Mensen horen bombardementen. Ik sprak gister iemand die z'n hele leven lang in Gaza heeft geleefd. Hij zei tegen mij: pas toen ik in Europa kwam, hoorde ik de vogels fluiten, want ik hoor alleen maar het gezoem van de drones; ik heb geen perspectief gekend. Mensen hebben enig perspectief, namelijk de hulp die zij kunnen krijgen via UNRWA, en krijgen vervolgens te horen dat de hulp die zij, onschuldige mensen, krijgen, wordt opgeschort. Kan de minister zich voorstellen wat dat doet met deze mensen?

Minister **Schreinemacher**:

De heer Bamenga schetst nu een gesprek dat hij had. Dat deed hij in zijn eerste termijn ook. Ik ben misschien niet genoeg ingegaan op hoe vreselijk de situatie daar is. Het ging meteen heel technisch over het Colonna-rapport et cetera. Maar de heer Bamenga heeft helemaal gelijk als hij zegt dat mensen nu in Gaza onder verschrikkelijke omstandigheden leven. Daarom pleit Nederland ook voor een staakt-het-vuren. Daarom pleit Nederland ook voor zo veel mogelijk humanitaire hulp zo snel mogelijk ter plaatse krijgen bij mensen. Daarom heb ik ook extra fondsen voor humanitaire hulp beschikbaar gesteld.

De heer **Bamenga** (D66):

Ik ben blij dat Nederland pleit voor een staakt-het-vuren en bepleit dat er meer hulp naar Gaza zou moeten gaan. Dan wil ik de minister toch vragen om niet te wachten met het overmaken van de laatste betalingen, die 3 miljoen waarover gesproken wordt, maar om dat gewoon zo snel mogelijk te doen. Dat kan mensen perspectief bieden. Het enige wat die mensen op dit moment hebben, het meest basale wat ze kunnen krijgen, is veilig water, medicijnen en eten. Daar gaat het over. Dit is totaal niet politiek. Hier hoeft je geen politiek signaal voor af te geven. Het gaat er hier echt om dat we de kinderen om wie het gaat, de onschuldige mensen, beschermen. Kan de minister dat toezeggen?

Minister **Schreinemacher**:

Ik kan de heer Bamenga toezeggen dat het kabinet over zal gaan tot betaling zodra de conclusies van het OIOS-rapport ons geruststellen. Hierbij wordt meegewogen of de aanbevelingen van het Colonna-rapport zijn geïmplementeerd. We hoeven geen vraagtekens te stellen bij de noden; die kennen we allemaal. Ik wil daaraan toevoegen dat ik blij ben dat er vanavond een gesprek wordt gevoerd over de feiten inzake de hongersnood in Gaza. Het kabinet gaat uit van alle feiten zoals die ons door internationale organisaties worden aangereikt.

Ik hoop ook dat het nieuwe kabinet zich zal blijven baseren op de grote consensus wereldwijd over hongersnood in Gaza en zal blijven aandringen op meer voedselhulp voor Palestijnen. Die noden zijn ons dus bekend. Ik vind het belangrijk om dat OIOS-rapport af te

wachten, maar daarna hoop ik dat ik of het nieuwe kabinet zo snel mogelijk tot betaling over kan gaan.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Ik hoor de minister namens het Nederlandse kabinet zeggen dat blijkens het Colonna-rapport UNRWA als organisatie in principe voldoet aan de waarborgen die je zou verwachten van een neutrale organisatie, mits er voldaan wordt aan een aantal verbeterpunten. In principe is UNRWA een neutrale organisatie, maar er zijn nog wat punten die verbeterd moeten worden om ervoor te zorgen dat dat volgens internationale standaarden optimaal is. Zo begrijp ik het toch goed?

Minister **Schreinemacher**:

U zegt "nog wat punten", maar het zijn echt wel meer dan 50 aanbevelingen. Het zijn dus niet zomaar wat puntjes; het is wel serieus.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Dat klopt. Het zijn aanbevelingen die we met elkaar serieus moeten nemen. Het is dus wel zo dat UNRWA in principe een neutrale organisatie is. Het rapport constateert dat waarborgen voor neutraliteit aanwezig zijn, dat die verbeterd kan worden en dat er inderdaad punten aangedragen worden om in de organisatie in te bedden. Je zegt dus enerzijds dat een organisatie in principe neutraal is — met enkele aanbevelingen op grond waarvan we ervoor kunnen zorgen dat dat verbeterd wordt — en anderzijds dat we moeten wachten op een onderzoek naar twaalf individuen. Ik vind dat een rare redenering. Dat zegt iets over die individuen; niet over de organisatie. Mijn vraag aan de Nederlandse regering is: als een organisatie in principe neutraal is, met ruimte voor verbetering, dan hoeven we toch niet te wachten op een onderzoek naar twaalf individuen die zich mogelijk — we weten het niet — misdragen hebben? Er zijn beschuldigingen, maar er is nog steeds geen bewijs geleverd door Israël. Wat staat er dan in de weg om het geld over te maken? Het zijn twaalf individuen op tienduizenden mensen die werken bij een organisatie die in principe neutraal is.

Minister **Schreinemacher**:

Ik ben het ermee eens dat het over twaalf individuen gaat. Ik ben ook blij dat UNRWA tot actie is overgegaan om deze twaalf individuen direct te ontslaan en direct een OIOS-rapport op te stellen. Want ook UNRWA zelf is erbij gebaat, net als de secretaris-generaal van de VN, dat er geen enkele twijfel over hun neutraliteit bestaat. Zoals ik net ook al zei in mijn antwoord op de eerste vraag: het gaat niet zomaar over een paar aanbevelinkjes. In het rapport — ik ga ervan uit dat de heer Van Baarle dat goed heeft gelezen — staat dat er mechanismen in de organisatie aanwezig zijn om neutraliteit te waarborgen, maar er staat ook dat die op dit moment niet overal voldoen. Dat vind ik wel een heel belangrijke vereiste om Nederlands belastinggeld aan UNRWA over te maken. Dat is ook waarom ik zo veel waarde hecht aan de implementatie van die aanbevelingen. Ik heb de heer Lazzarini daar onlangs, twee weken geleden, nog over gesproken. Die begrijpt dat belang ook. Ze zijn er heel voortvarend mee aan de slag gegaan. Ik was heel blij om dat te horen. Ik heb hem aangemoedigd om er zo veel mogelijk vaart achter te zetten, zodat Nederland ook weer over kan gaan tot financiering.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Maar dan nogmaals de volgende vraag. Alle seinen staan in principe op groen. Kijk ook naar de welwillendheid van UNRWA om verbeteringen aan te brengen in hun eigen organisatie. De minister geeft terecht aan dat UNRWA zelf aangeeft keihard aan de slag te zijn met die aanbevelingen. Volgens mij wil iedereen dat elke organisatie in de wereld gewoon optimaal functioneert. Het staat dus op groen, dus ik snap gewoon niet dat de Nederlandse regering nog steeds wil wachten op een uitspraak over twaalf individuen. Waarom hangt het lot van UNRWA af van de vraag of twaalf individuen zich wel of niet misdragen hebben? Dat zegt toch niks over de organisatie?

Minister **Schreinemacher**:

Omdat de beschuldigingen zo zwaar zijn, vind ik het toch belangrijk om daarin zorgvuldigheid te betrachten en te wachten op het rapport. Ik begrijp het ongeduld van de heer Van Baarle, maar ik vind het echt belangrijk om het rapport, dat eind juni, begin juli komt, mee te kunnen wegen.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Er werken tienduizenden mensen bij UNRWA. UNRWA voorziet de Palestijnen van vitale ondersteuning. Nu is er een extreemrechtse regering, de regering-Netanyahu, die beschuldigingen de wereld in werpt, zonder enige vorm van bewijs. Israël heeft tot op de dag van vandaag nog geen bewijs overgeleverd, noch aan UNRWA noch aan andere organisaties, dat de beschuldigingen staft. Dus vraag ik het nogmaals aan de minister. Ze kan spelen met woorden als "dusdanig", "ernstig" en "politiek signaal", maar het werkt toch nog steeds zo in de wereld dat je onschuldig bent tot het tegendeel is bewezen? Er is niks bewezen. Dus waarom laat je het lot van deze organisatie en de hulp aan de Palestijnen daarvan afhangen? Het klopt toch dat het niet bewezen is? Waarom geef je het geld dan niet gewoon aan deze organisatie, die in principe neutraal is?

Minister **Schreinemacher**:

De heer Van Baarle zegt nu dat het niet bewezen is. Juist om dat soort dingen hier te kunnen zeggen, ook als regering, vind ik het heel belangrijk om het OIOS-rapport af te wachten, want dan weten we pas wat er wel en niet bewezen is en welk bewijs Israël al dan niet heeft overlegd aan OIOS. Daar heb ik nu geen kennis van, dus vind ik het ook gevaarlijk om daarover nu te gaan speculeren. Wel ben ik het met de heer Van Baarle eens dat Palestijnen nu voor een groot deel afhankelijk zijn van UNRWA voor hun steun. Zoals gezegd, hebben we begin van het jaar onze steun overgemaakt en we hebben nu dus ook weer meer geld vrijgemaakt voor humanitaire hulp binnen Gaza aan WHO, Rode Kruis en ILO en voor UNRWA gereserveerd. Het zou goed zijn als dat OIOS-rapport zo snel mogelijk komt zodat we over kunnen gaan tot betaling.

De heer Van Baarle heeft verder gezegd dat we ook vooruit moeten kijken binnen Gaza. We hebben 20 miljoen gereserveerd voor wederopbouw. De uitwerking daarvan is nu nog niet concreet. Dat is aan het volgende kabinet. Natuurlijk heeft mijn collega, minister van Buitenlandse Zaken Bruins Slot, op de conferentie van 11 juni in Jordanië over het belang van wederopbouw gesproken en ook de Nederlandse betrokkenheid daarbij benadrukt.

De heer Van Baarle heeft verder gevraagd naar de inkoop van defensiematerieel in Israël. Allereerst is het van belang onderscheid te maken tussen wapenexport, waarvan de exportcontrole valt binnen mijn portefeuille, en de inkoop van nieuw defensiematerieel, wat echt aan de minister en de staatssecretaris van Defensie is. Over de inkoop van materieel in Israël, waarover de heer Van Baarle sprak, zijn onlangs schriftelijke vragen gesteld die natuurlijk zullen worden beantwoord door de minister van Defensie.

Dan de vraag van de heer Van Baarle naar de relatie met Netanyahu. Zoals ik al zei, is het kabinet uitermate bezorgd over de situatie in Gaza en blijft het aandringen op een staakt-het-vuren, meer humanitaire hulp en vrijlating van de gegijzelden. We blijven ook in EU-verband en met partners uit de regio beide partijen oproepen om de Veiligheidsraadresolutie die vorige week is aangenomen, gesteund door Nederland, uit te voeren, zodat kan worden toegewerkt naar beëindiging van de vijandelijkheden en naar wederopbouw. Die boodschap heeft premier Rutte ook overgebracht aan de Israëlische premier Netanyahu.

De heer Van Baarle heeft verder gevraagd naar het Nederlands ontmoedigingsbeleid. Conform het ontmoedigingsbeleid ondersteunt de Nederlandse overheid geen activiteiten van bedrijven die direct bijdragen aan de aanleg en instandhouding van illegale nederzettingen of deze direct faciliteren. Als een bedrijf aankomt bij onze post, bij de RVO of

bij ons ministerie en steun vraagt bij het ontplooiën van activiteiten bij nederzettingen, dan krijgt het nul op het rekest. Daarnaast voert de overheid het etiketteringsbeleid van de EU met betrekking tot de herkomstaanduiding uit. Dat houdt in dat er gedifferentieerd wordt tussen producten uit Israël en producten uit nederzettingen in de bezette Palestijnse gebieden. Deze tweede categorie komt ook niet in aanmerking voor handelsvoordelen. Daar wordt op toegezien en gehandhaafd door de NVWA, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit.

Dan ga ik door naar verschillende onderwerpen die aan bod kwamen. Mevrouw Dobbe vroeg naar het bestrijden van vrouwenbesnijdenis. Evenals mevrouw Dobbe hecht ik groot belang aan het bestrijden van vrouwenbesnijdenis. Het kabinet investeert in seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, SRGR. Dat gaat ook over het uitbannen van vrouwenbesnijdenis. Dat doen we met UNFPA en het maatschappelijk middenveld, bijvoorbeeld om wet- en regelgeving te bevorderen die deze schadelijke praktijk voorkomt.

De heer Ram vroeg naar het migratiepact, specifiek met Egypte en of wat we nu hebben georganiseerd voldoende is om daar de migratiestroom te stoppen.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Het antwoord van de minister over het belang dat de Nederlandse regering hecht aan het bestrijden van vrouwenbesnijdenis vind ik heel goed om te horen. Het is namelijk gruwelijk. Maar ik vroeg het natuurlijk in een context. Ik vroeg het in de context van de bezuinigingen die op dit moment nog in de begroting zitten maar die we graag zouden willen terugdraaien en in de context van de bezuinigingen die er nog aan gaan komen, die zijn aangekondigd. Die zullen dit ook raken. Kan de minister daarop reflecteren? Als wij de bezuinigingen terugdraaien die nu in de begroting zitten, komt het dan ook goed voor die programma's? Kunnen die dan doorgang vinden? Kunnen we dit in stand houden?

Minister **Schreinemacher**:

Ik zei in mijn inleiding ook al: het is allemaal belangrijk. Als we het ergens anders weghalen, bijvoorbeeld bij onderwijs, dan halen we het weg bij beurzen voor voedsel, voedselzekerheid en water. Als we het weghalen bij internationale organisaties of multilaterale instellingen, bij dat kopje in de begroting, dan gaat het ten koste van al gecommitteerde bedragen aan bijvoorbeeld UNESCO. Ik weet dat mevrouw Dobbe hier een amendement over indient, dus ik zal daar straks in de tweede termijn nog op ingaan. Kijk, ik ben hier helemaal voor. Dit doet mij ook pijn. Dat deed het al toen ik dit in januari voorstelde en de Kamer daarmee instemde bij de begroting. Maar toen hebben we het eigenlijk afgesproken. Wij zijn daarna verdergegaan met het committeren van de bedragen zoals we die toen in de begroting hebben afgesproken. Als we dat dus nu weer gaan openbreken, dan moet ik het weer bij andere programma's weghalen. Dat doet ook pijn, ook bij mevrouw Dobbe, denk ik. Het moet uit de lengte of uit de breedte komen.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Als de minister straks naar het amendement gaat kijken, dan zal ze zien dat de dekking die we voorstellen, bestaat uit geld dat is gereserveerd maar nog niet is gecontracteerd. In principe hoeft de minister het dus nergens weg te halen. Je zegt gewoon: we gaan geen plan maken om het hieraan te besteden, maar we gaan een plan maken om het aan iets anders te besteden. Het is dus niet zo dat andere programma's moeten stoppen door de dekking van dit amendement. Maar het is wel zo dat dat hele kleine bedrag dat we inzetten voor vrouwenrechten en SRGR een groot verschil kan maken.

Verder wil ik nog opmerken dat het opvallend is dat als wij een dekking voorstellen voor bijvoorbeeld seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, er zeer veel waarde aan wordt gehecht om precies te weten waar de dekking vandaan komt, terwijl er aan de andere kant miljarden worden weggehaald en er geen inzicht gegeven kan worden in wat dat dan

betekent. Dat vind ik dus opvallend. Ik denk dat dat ook meegewogen kan worden bij het feit dat dit kleine amendement moet kunnen.

Minister Schreinemacher:

Tja, dat ben ik toch niet helemaal eens met mevrouw Dobbe. U vraagt naar wat het zal betekenen voor de miljarden die worden weggehaald. Dat hangt helemaal af van hoe dat wordt ingericht door mijn opvolger, dus ik kan daar gewoon feitelijk geen antwoord op geven. Het is wel zo dat u het bedrag van 13 miljoen — het ging om 13 miljoen als ik mij niet vergis, maar ik kom straks nog op de amendementen — heeft gebaseerd op een overzicht dat u in maart heeft gekregen. We leven nu in half juni. Wij zijn in de planning doorgegaan, gewoon conform wat we bij de begroting met elkaar hebben afgesproken, met de bedragen zoals we die toen hebben afgesproken. We zijn nu dus tweeënhalve maand verder. Daarom zijn we met die 13 miljoen al veel verder qua committing. Het is dus niet zo dat het nu nog vrije ruimte is. We zijn nu halverwege het jaar om dat geld goed uit te geven. Ik ben het helemaal met mevrouw Dobbe eens dat het doel waarvoor zij dit wil vrijmaken, heel goed is. Ik steun dat ook graag, maar het is wel zo dat wij in het verleden dat geld voor het overige armoedebeleid hebben vrijgemaakt. Maar goed, ik kan daar later nog op terugkomen bij de bespreking van het amendement.

De voorzitter:

Prima. Kunnen we al naar de tweede termijn?

Minister Schreinemacher:

Nee, nog niet. Ik heb nog een vraag van de heer Ram over het migratiepact van de EU met Egypte. Hij loopt nu weg, maar hij zal straks wel van iemand horen wat ik hierop heb geantwoord. Daarbij is een partnerschap tot stand gekomen waarvoor Egypte leningen en investeringen ontvangt voor de noodlijdende Egyptische economie, en een deel voor maatregelen om migratie naar Europa tegen te gaan. Ook is hierover de dialoog met Egypte verder verdiept. Egypte vangt op dit moment zo'n 9 miljoen vluchtelingen op, van wie de meesten uit Sudan en Syrië komen. Zij hebben ook toegang tot basisvoorzieningen. Op dit moment is het nog wel te vroeg voor uitspraken over de effecten van dit pact. We moeten het natuurlijk nauwgezet blijven monitoren met de EU en de verschillende lidstaten.

Mevrouw Hirsch vroeg ook nog naar dit pact. Zij vroeg wat wij doen ter bescherming van vluchtelingen en migranten. Nederland blijft daar natuurlijk op inzetten, ter voorkoming van onvrijwillige uitzetting naar een land waarin zij niet veilig zijn. Dat doet Nederland zowel bilateraal met Egypte als in EU-verband. Nederland zal de geluiden waarover mevrouw Hirsch sprak, opnieuw aankaarten bij de relevante Egyptische autoriteiten, bijvoorbeeld onder het bilaterale migratiepartnerschap dat we met Egypte hebben.

Dan vroeg mevrouw Kamminga nog hoe wij ervoor zorgen dat de steun aan Oekraïne op de juiste plekken terecht komt. De Oekraïense autoriteiten, de Wereldbank, de Verenigde Naties en de Europese Commissie hebben een Rapid Damage and Needs Assessment opgesteld. Dat is leidend in het bepalen waar Nederlandse steun naartoe gaat. Het is een gezamenlijke analyse van de prioritaire behoeften van Oekraïne. Voor Nederland loopt dat voor het grootste deel via multilaterale organisaties, zoals de Wereldbank en de EBRD. Het voordeel van dit soort organisaties is dat zij het land goed kennen. Zij hebben een breed netwerk, echt lokaal. Daarom kunnen zij snel en effectief steun leveren.

Daarnaast werken we via partnerschappen van Nederlandse en Oekraïense bedrijven en organisaties. Zo benutten we echt de Nederlandse kennis en kunde. De Kamer heeft mij ook vaak gevraagd om het Nederlandse bedrijfsleven in te zetten bij de hulp aan Oekraïne. We steunen bijvoorbeeld ook activiteiten op het gebied van accountability via bilaterale steun aan de justitiesector en via een bijdrage aan de EU Advisory Mission Ukraine. Ook is er een actieve betrokkenheid bij de Dialogue Group, die zich richt op een versterkte coördinatie van

de internationale inzet op dit soort thema's en forensische missies. Daarbij houden we natuurlijk doorlopend contact met zowel Oekraïense stakeholders als internationale partners. Daarvoor hebben wij natuurlijk ook onze Oekraïnegezant.

Dan vroeg de heer Ram nog naar wapenexportcontrole: welke mogelijkheden zijn er om daar meer level playing field voor te creëren? Dat is een speerpunt van het kabinetsbeleid. Wij hebben daar verschillende maatregelen voor genomen. Denk bijvoorbeeld aan de voorgenomen toetreding tot het Verdrag van Aken, dat wapenexportcontrole in het geval van gezamenlijke ontwikkeling en productie stroomlijnt, en aan de inzet op meer harmonisatie in de lopende herziening van de Europese kaders voor wapenexportcontrole, zodat die acht Europese criteria op dezelfde wijze worden toegepast. Wat betreft het Verdrag van Aken: vorig jaar juli hebben we bij de verdragspartners aangegeven dat wij graag tot dat verdrag willen toetreden. Zij zijn daarover nog in conclaaf, maar ik hoop dat het spoedig gebeurt, want dat zou Nederland en de Nederlandse defensie-industrie zeer helpen.

Dan vroeg mevrouw Dobbe nog naar de steun en inzet voor het maatschappelijk middenveld in Afghanistan. Ruim twee jaar na de machtsovername door de taliban is de situatie nog steeds zorgwekkend, zoals mevrouw Dobbe ook benoemde. Economisch is de situatie heel slecht en de mensenrechtensituatie is schrijnend. Veel mensen hebben moeite om in hun bestaan te voorzien. Diverse natuurrampen hebben de situatie verder verslechterd, met groot menselijk leed tot gevolg. Het is goed dat hier aandacht voor is en blijft. Mijn ambtenaren hebben de recente rondetafelbijeenkomst in de Kamer over de situatie in Afghanistan met interesse gevolgd. Nederland biedt significante humanitaire hulp aan de Afghaanse bevolking. Daarnaast steunt het kabinet de tijdelijke leniging van basisnoden in Afghanistan. Daarbij stellen we de ondersteuning van meisjes en vrouwen natuurlijk centraal. Daar hebben we onze eisen aan gesteld. Je merkt dat, ondanks talibanrestricties, organisaties ter plekke de bevolking nog weten te bereiken. Er is een Kamerbrief in de maak. Ik zal die samen met mijn collega van Buitenlandse Zaken nog aan uw Kamer doen toekomen, op korte termijn.

De **voorzitter**:
Prima.

Minister **Schreinemacher**:
Dan ben ik nu aan het einde gekomen.

De **voorzitter**:
Hartelijk dank. Dan nu de tweede termijn. Het woord is aan mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dank voor dit debat. Ik begon mijn inbreng in de eerste termijn met de opmerking dat dit de grootste bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking ooit was en dat we genoeg hadden om te bespreken. Nou, dat hebben we ook gedaan. Onze zorgen wat betreft deze enorme bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking zijn niet weggenomen, maar misschien nog wel gegroeid, zeker als het gaat over de invloed die deze zal hebben op internationale solidariteit. Ik noem ook basisvoorzieningen, vrouwenrechten en SRGR. Wij zijn echt bang voor de dramatische gevolgen die deze bezuinigingen zullen hebben. Voor dit jaar hebben wij getracht een aantal voorstellen te doen om in ieder geval een aantal zaken te repareren die heel belangrijk zijn.

We hebben daarbij nog een voorstel naar aanleiding van het debat dat hier zojuist heeft plaatsgevonden.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering nog steeds voornemens is toe te treden tot het Verdrag van Aken met Frankrijk, Spanje en Duitsland;

overwegende dat hiermee de democratische zeggenschap over het Nederlandse wapenexportbeleid afneemt;

overwegende dat is gebleken dat, ondanks dat dezelfde exportcriteria gelden, Frankrijk wapens of wapenonderdelen heeft geleverd aan Saudi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten;

overwegende dat met het deelnemen aan het Verdrag van Aken de kans toeneemt dat Nederlandse wapens en wapenonderdelen terechtkomen bij regimes die mensenrechten schenden, zoals Saudi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten, en kunnen worden doorgevoerd naar conflictgebieden zoals Sudan en Jemen;

overwegende dat een noodknop of noodremprocedure binnen het verdrag minder garanties biedt dat wapens of wapenonderdelen terechtkomen bij landen als Saudi-Arabië en de Emiraten dan als Nederland zelf de zeggenschap over vergunningen behoudt;

verzoekt de regering om te voorkomen dat Nederlandse wapens in handen komen van regimes waar mensenrechten geschonden worden en niet toe te treden tot het Verdrag van Aken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Dobbe.

Zij krijgt nr. 8 (36550-XVII).

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Verder zullen wij ook moties steunen die gaan over het geld dat beschikbaar gesteld wordt aan UNRWA. Wat ons betreft gebeurt dat zo snel mogelijk en kan het ook meer zijn dan wat er nu in de begroting staat, omdat de noden enorm zijn. Ik ben ervan geschrokken dat de grootste partij van het parlement de hongersnood ontkent, terwijl de feiten op tafel liggen. De situatie in Gaza is op dit moment dramatisch. Er zijn 14.000 kinderen dood. Ik geloof dat er 37.000 mensen zijn overleden. 1 miljoen mensen hebben honger of er dreigt hongersnood voor ze. Het is een humanitaire ramp. Dat die ontkend kan worden in dit parlement vind ik echt schokkend. Het is wederom een schok. Ik vind dat heel verdrietig. Wij zullen ons daar ook tegen verzetten.

Dat was het, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. Mevrouw Hirsch, GroenLinks-Partij van de Arbeid.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Dank u wel, voorzitter. De reden om de Voorjaarsnota te onthameren was de nieuw aangekondigde additionele bezuiniging van 810 miljard op ontwikkelingssamenwerking. Dit is opgeteld bij de voornemens van ...

De voorzitter:

De minister zegt: 810 miljoen.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Miljoen. Sorry. Het gaat om een bezuiniging van 810 miljoen op ontwikkelingssamenwerking. Dit, opgeteld bij de voornemens van de aankomende coalitie om 2,4 miljard per jaar te gaan bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking per 2027, is een tendens die we moeten stoppen. Dat moeten we niet alleen doen vanwege internationale solidariteit, maar ook vanwege onze eigen veiligheid en voor de duurzame economie die we met z'n allen aan het bouwen zijn.

Eind 2023 nam de Kamer al een motie aan om de uitgaven op asiel percentueel te beperken, om er een maximum op te zetten. De nieuwe coalitie voert dat nu in 2027 in. Mijn fractie wil niet nog 2,5 jaar wachten. Wij vinden dat die cap onmiddellijk moet worden ingevoerd. Daarom dien ik, samen met de SP, een motie in. Die motie luidt als volgt.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat een gezond en stabiel ontwikkelingssamenwerkingsbudget hard nodig is voor de bestrijding van wereldwijde armoede, klimaatverandering en conflict;

constaterende dat het betalen van eerstejaarsopvang van asielzoekers uit dit budget leidt tot een totale bezuiniging van 4,2 miljard in de periode 2023 tot en met 2026;

verzoekt de regering om de toerekening van eerstejaarsopvang van asielzoekers aan ODA-middelen al in 2024 en voor alle komende jaren met 10% te maximeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door de leden Hirsch en Dobbe.

Zij krijgt nr. 9 (36550-XVII).

Die is medeondertekend door mevrouw Dobbe, denk ik.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Correct.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Ik heb daar toch even een vraag over. Waar gaan we het dan vanaf halen? Zit daar dan ook een dekkingsvoorstel bij? Stelt GroenLinks-PvdA nu voor om dat over te slaan op de JenV-begroting? Wil zij minder politie en minder boas? Wat is het dekkingsvoorstel van mevrouw Hirsch?

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Dank voor de vraag. Het dekkingsvoorstel kunt u teruglezen in ons programma. Dat hebben wij laten doorrekenen. Wij komen tot 0,7%, zonder vervuiling voor asielopvang. We komen met diezelfde plannen tot een groei van de economie. Wij maken inderdaad andere keuzes in ons verkiezingsprogramma dan de VVD. Wij kiezen ervoor om wel geld weg te halen bij de rijkere in onze samenleving en bij de grote bedrijven. Daar kunnen we een ander debat over voeren. Maar het is wel degelijk mogelijk om de 0,7% gewoon neer te zetten, zonder dat dit schadelijk is voor onze samenleving.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Tot slot. Het is natuurlijk prima dat u het verkiezingsprogramma van GroenLinks-PvdA nog een keer te berde brengt. Maar goed, de verkiezingen zijn geweest. Dat heeft u wellicht

gemist. Er zit straks een ander kabinet, met een hoofdlijnenakkoord. Dan kun je natuurlijk niet een motie bij een begroting, nota bene een mutatie van een Voorjaarsnota, indienen voor een maximering van 10% met heftige financiële consequenties, en dan verwijzen naar het GroenLinks-PvdA verkiezingsprogramma. Maar goed, het is mij duidelijk: u heeft geen dekking.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

U stelt mij de vraag waar ik mijn dekking vandaan haal. Ik geef u daar een antwoord op. Dit is overigens geen nieuwe motie. Deze is al een keer, eind 2023, aangenomen door de Kamer. Die is vervolgens niet uitgevoerd door deze regering. Ik geef dus antwoord op uw vraag. Er is dekking. Dat betekent wel dat je andere keuzes moet maken, maar dat lijkt me duidelijk. Ik hoop dat andere partijen deze motie wel zullen steunen. Ik ga door.

Natuurlijk steunen wij ook alle verzoeken tot onmiddellijke hervatting van de financiering aan UNRWA. De noden zijn heel hoog in Gaza. Dat bevestigt de minister ook. Er is hongersnood, ook al wordt dat door in ieder geval één partij in deze Kamer ontkent. Daar ben ik enorm van geschrokken. Daarom wil ik de volgende motie indienen.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat internationale voedselwaakhond IPC vaststelt dat circa 1,1 miljoen Gazanen komende maand te maken krijgen met catastrofale honger;

constaterende dat deze zorgelijke situatie bevestigd wordt door autoriteiten zoals de Amerikaanse minister van ontwikkelingssamenwerking Samantha Power en de Europese buitenlandchef Josep Borrell;

constaterende dat de tot nu toe ingezette humanitaire hulp de noden bij lange na niet tegemoetkomt;

verzoekt de regering om alle mogelijke inspanningen te leveren voor het faciliteren van daadkrachtige en effectieve toegang tot hulp voor de burgers in Gaza, om een einde te maken aan deze hongersnood,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Hirsch, Van Baarle, Bamenga en Dobbe.

Zij krijgt nr. 10 (36550-XVII).

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Goede moties en amendementen van GroenLinks-PvdA. Ik wilde vragen of mevrouw Hirsch het ook niet wat bijzonder vindt dat deze nieuwe coalitie geen enkele moeite had om 800 miljoen euro per jaar te vinden om bedrijven te bedienen die hun eigen aandelen willen kopen. De coalitie heeft ook 432 miljoen euro gevonden voor de renteaftrek op de vennootschapsbelasting. Er is 214 miljoen euro gevonden voor het verlagen van de belasting op dividend en op verkoopwinst. Er is ook nog eens 100 miljoen euro gevonden om de belasting op vermogen te verlagen. Vindt u het dan ook niet bijzonder dat er geen geld overblijft en ook niet kan worden gevonden voor ontwikkelingssamenwerking?

De voorzitter:

Dat is een hele kritische vraag. Ik ben erg benieuwd naar het antwoord.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Ik vind "bijzonder" nog netjes uitgedrukt. Ik heb in mijn inbreng dan ook laten weten dat ik het eigenlijk een schandelijke gang van zaken vind. Het is schandalig dat wij onder het mom dat er geen alternatief is, stelselmatig geld weg blijven halen bij de armste mensen en dat brengen naar de rijkste mensen.

De voorzitter:

Prima. Dank u wel. De heer Van Baarle van de fractie van DENK.

De heer Van Baarle (DENK):

Dank u wel, voorzitter. Laat ik allereerst de minister bedanken voor haar beantwoording van de vragen en voor de samenwerking in de afgelopen periode. Op sommige punten was die zeer constructief, maar over heel veel andere punten hadden we een verschil van opvatting. Maar daar is dit huis voor. Het laat onverlet dat bij ons laatste treffen in deze rollen een woord van dank en "alle goeds in de komende tijd" op zijn plek zijn.

Voorzitter. Het heeft mij diep geraakt dat door de PVV de hongersnood in Gaza is ontkend. Het heeft me diep geraakt dat een parlementariër, een fractie in dit huis, blijkbaar zo diep kan zinken dat de verschrikkingen die de mensen in Gaza dagelijks ondergaan, willens en weten glashard worden ontkend. Ik vind het ook wel stuitend om te zien dat dit blijkbaar de handelswijze wordt van de nieuwe coalitie. In de Kamer doet men een beetje pro forma of er verschillen zijn, maar deze partij wordt gewoon door deze twee partijen in het landsbestuur getild. De PVV wordt voor dit soort uitspraken beloond door PVV'ers straks minister te maken. Er wordt dan in de Kamer een theaterstuk opgevoerd: we zijn het op dit punt even niet met elkaar eens. Maar u bent tot elkaar veroordeeld en blijkbaar ook met elkaar versmolten. U wordt één. U verheft elkaar in het landsbestuur en daarmee wordt de PVV genormaliseerd. Ik vind dat NSC en VVD zich dat moeten aantrekken en zich daarvoor moeten schamen.

Voorzitter. Ik zou graag drie moties indienen. De eerste gaat over de wederopbouw van Gaza. De minister gaf aan dat er nog een plan moet komen voor de middelen die de Nederlandse regering heeft gereserveerd.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de humanitaire crisis in Gaza enorm is, dat de meerderheid van de gebouwen, infrastructuur en voorzieningen is beschadigd en dat de wederopbouw van Gaza daarom een immense inspanning zal zijn;

overwegende dat de motie-Van Baarle is aangenomen die de regering verzoekt om in afstemming met de VN-coördinator in internationaal verband proactief draagvlak te zoeken voor de totstandkoming van een internationaal herstelprogramma, gericht op het herstel en de wederopbouw van Gaza, en tevens een actieve voortrekkersrol te nemen in de realisatie en de uitvoering van dit programma;

overwegende dat de regering bij de Voorjaarsnota 20 miljoen euro heeft vrijgemaakt voor de wederopbouw van Gaza;

verzoekt de regering om in internationale afstemming tot een uitvoeringsplan te komen om, op het moment dat het mogelijk is, de gereserveerde middelen spoedig te kunnen benutten voor de wederopbouw van Gaza en hierbij te inventariseren welke organisaties in Nederland hier een aanvullende bijdrage aan kunnen leveren en praktisch kunnen bijdragen aan de wederopbouw van Gaza,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Van Baarle, Dobbe, Hirsch en Bamenga.

Zij krijgt nr. 11 (36550-XVII).

De heer Van Baarle (DENK):

Dan nog een motie over het ontmoedigingsbeleid. Volgens mij staat vast dat er een hoop kritiek is op de effectiviteit ervan en ik denk dat het daarom een heel redelijk verzoek is om dat met elkaar te onderzoeken en te bespreken hoe we het in de komende periode effectiever kunnen maken. Daarom de volgende motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het illegale nederzettingenbeleid van Israël een schending is van het internationale recht;

overwegende dat de Israëlische regering in de afgelopen periode heeft aangekondigd nog meer illegale nederzettingen te gaan bouwen in illegaal bezet gebied;

overwegende dat de Nederlandse regering ontmoedigingsbeleid voert, waarbij het doel van dit beleid zou zijn om bedrijven te ontmoedigen om economisch actief te zijn in illegaal bezet gebied;

overwegende dat Israëlische wetgeving voorziet in het verbod om een onderscheid te maken tussen activiteiten in bezet en niet bezet gebied en er gevallen bekend zijn waarbij bedrijven ondanks het ontmoedigingsbeleid toch economisch actief zijn in illegaal bezet gebied;

verzoekt de regering om het Nederlandse ontmoedigingsbeleid ten aanzien van economische activiteiten in illegaal door Israël bezet gebied op effectiviteit te onderzoeken, en de uitkomsten van dit onderzoek met de Kamer te delen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Van Baarle, Dobbe, Hirsch en Bamenga.

Zij krijgt nr. 12 (36550-XVII).

De heer Van Baarle (DENK):

Tot slot heb ik een motie over de financiering van UNRWA.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Nederlandse regering begin dit jaar de financiering van UNRWA heeft stopgezet om een "politiek signaal af te geven", vanwege de door Israël geuite beschuldigingen;

constaterende dat onafhankelijk onderzoek in de vorm van het Colonna-rapport geen bewijs

heeft gevonden voor de door Israël geuite beschuldigingen;

overwegende dat UNRWA een cruciale rol vervult in het leveren van humanitaire hulp in Gaza;

overwegende dat Nederland moet bijdragen aan het oplossen van de catastrofale humanitaire ramp en hongersnood die momenteel in Gaza plaatsvinden;

verzoekt de regering om dit jaar nog extra middelen voor UNRWA beschikbaar te stellen en deze middelen te halen uit de vrije ruimte op artikel 4.1 (humanitaire hulp) in 2026,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door de leden Van Baarle en Dobbe.

Zij krijgt nr. 13 (36550-XVII).

De heer **Van Baarle** (DENK):

Dat was het, voorzitter.

De **voorzitter**:

De heer Bamenga van D66.

De heer **Bamenga** (D66):

Dank u wel, voorzitter. Allereerst heb ik een motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de inwoners van Gaza te maken hebben met een ongekennde humanitaire ramp;

constaterende dat UNRWA de levensader voor deze mensen is en er geen alternatief voor UNRWA is bij het bieden van de benodigde hulp;

overwegende dat het kabinet reeds 3 miljoen heeft gereserveerd voor UNRWA;

overwegende dat dit bedrag direct verlichting kan bieden aan duizenden onschuldige burgers;

verzoekt de regering om het gereserveerde bedrag voor UNRWA direct uit te keren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door de leden Bamenga, Hirsch, Van Baarle en Dobbe.

Zij krijgt nr. 14 (36550-XVII).

De heer **Bamenga** (D66):

Verder heb ik nog een vraag over de vergeten conflicten. Dat is een onderwerp dat ik hier regelmatig ter sprake breng. In dit geval wil ik Sudan noemen. Als de situatie niet verbetert, dreigen in Sudan de komende drie maanden 2,5 miljoen mensen te sterven. De situatie is zo

ernstig verslechterd dat Human Rights Watch spreekt van "een mogelijke etnische zuivering". Miljoenen Sudanese zijn chronisch ondervoed door de allesverwoestende oorlog die al een jaar gaande is. D66 steunt het kabinet in zijn inzet om sancties op te voeren en meer te doen om het omzeilen van het wapenembargo tegen te gaan. Ik dank de minister voor het extra geld dat zij onlangs beschikbaar heeft gemaakt voor humanitaire noodhulp aan Sudan. Kan de minister aangeven hoe dit extra toegezegde geld is besteed?

Naast financiering is ook humanitaire toegang een groot probleem in Sudan. Hulporganisaties kunnen de mensen die het nodig hebben onvoldoende bereiken. Is de minister bereid de internationale druk op te voeren, zodat er meer humanitaire hulp wordt toegelaten?

Tot slot. Waarschijnlijk, mogelijksterwijs is dit het laatste debat met de minister. Het was volgens mij trouwens ook het eerste debat met de minister. Ik wil haar vanaf hier bedanken voor haar inzet. We kunnen weleens inhoudelijk van mening verschillen — overigens hoop ik niet dat dat het geval zal zijn bij de laatste motie — maar dat kan natuurlijk altijd gebeuren. Toch heb ik geen twijfel over de intenties en de inzet van de minister als het gaat om dit onderwerp.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. De heer Ram van de fractie van de Partij voor de Vrijheid.

De heer **Ram** (PVV):

Dank u wel, voorzitter. Ik zal me beperken tot de motie die ik ga indienen.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er in Europa een ongelijk speelveld is omtrent de wapenvergunningverlening;

constaterende dat de Nederlandse overheid niet op basis van een offerte, maar op basis van een contract een kortlopende vergunning verstrekt aan onze defensie-industrie;

overwegende dat onze defensie-industrie orders misloopt, terwijl Nederland in de huidige geopolitieke realiteit moet investeren in het versterken van onze defensie-industrie;

roept de regering op om exportvergunningen voor de levering en het onderhoud van defensieproducten voor de gehele voorgenomen contractduur te verstrekken en op basis van de offerte te werken met een opt-outclausule indien de mensenrechtensituatie van een land verandert,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door het lid Ram.

Zij krijgt nr. 15 (36550-XVII).

De heer **Ram** (PVV):

Dat was het, voorzitter.

De **voorzitter**:

Mevrouw Kamminga van de fractie van de VVD.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dank u wel, voorzitter. Dank ook aan de minister en haar ambtenaren. Ik heb haar in mijn eerdere inbreng al complimenten gegeven voor het beleid dat ze ingezet heeft. Ze refereerde zelf al aan de nota Doen waar Nederland goed in is. Volgens mij is dat ook voor het volgende kabinet een mooi uitgangspunt om mee aan de slag te gaan. Datzelfde geldt voor de focus die we al hebben gelegd en de bodem die er al ligt ten aanzien van het werken met combilanden.

Ik heb nog twee moties. De ene ziet op het streven om toch nog vaker en beter gebruik te maken van wat er mogelijk is in EU-verband voor delegated cooperation. Ik heb goed gehoord dat de minister daarover ook al zei dat er fors aan gewerkt wordt. Dat juich ik alleen maar toe. Maar ik heb een motie om dat toch nog verder te bevorderen, want volgens mij kan daar nog wel een tandje bij.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat een fors deel van het Ontwikkelingssamenwerkingsbudget wordt ingezet in EU-verband;

overwegende dat maar zo'n 80 miljoen euro wordt ingezet via delegated cooperation en het lastig is voor in Nederland geaccrediteerde organisaties om aanspraak op de EU-middelen te maken;

overwegende dat organisaties uit landen als Frankrijk en Duitsland beter hun weg naar deze EU-gelden weten te vinden;

verzoekt de regering in kaart te brengen welk percentage van hun bijdrage landen als Frankrijk en Duitsland inzetten via delegated cooperation en te onderzoeken hoe Nederland meer gebruik kan maken van delegated cooperation, en het bedrag de komende jaren te vergroten naar ten minste 1 miljard euro,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door het lid Kamminga.

Zij krijgt nr. 16 (36550-XVII).

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Ik heb er 1 miljard van gemaakt, want ik dacht: we moeten gewoon hoog inzetten. Maar mocht de minister dat totaal onrealistisch vinden, dan zou ik het jammer vinden dat de motie het daarom niet haalt, dus daarover wil ik best in gesprek. Maar ik vind dat we de ambitie hoog moeten leggen.

Dan heb ik ook nog een motie over de CSDDD. We hebben het daar in eerdere debatten ook al over gehad. Ik heb de minister ook goed gehoord dat de inzet is om zo weinig mogelijk aanvullende regels en geen Europese koppen te hebben, maar tegelijkertijd hebben we bij andere onderwerpen gezien dat we dat vaak zeggen en beloven, maar dat de praktijk dan toch vaak anders is. Zeker bij een kabinetswissel hecht ik er toch aan om dit nog wat kracht bij te zetten.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) onlangs is aangenomen in de EU;

overwegende dat het kabinet nu moet overgaan tot implementatie van deze richtlijn en dat het gelijke speelveld met omliggende landen van groot belang is;

overwegende dat een goede implementatie veel (administratieve) lastendruk voor het mkb kan besparen;

verzoekt de regering om bij de implementatie van de CSDDD geen aanvullende nationale regels en restricties in te bouwen en nadrukkelijk rekening te houden met lastendruk voor het Nederlandse bedrijfsleven en het gelijke speelveld met andere EU-landen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door het lid Kamminga.

Zij krijgt nr. 17 (36550-XVII).

Dank u wel. De laatste spreker van de zijde van de Kamer is mevrouw Zeedijk van de fractie van Nieuw Sociaal Contract.

Mevrouw Zeedijk (NSC):

Bedankt, voorzitter. Ik heb geen moties en geen amendementen vandaag. Het is moeilijk dat er bezuinigingen voorliggen op het moment dat er ook een regeringswissel aanstaande is. Dat maakt de onzekerheid alleen maar groter. Ik vind het echt jammer dat het bedrag van 2,4 miljard zo'n duidelijk eigen leven gaat leiden. Ik vind cijfers belangrijk en de manier waarop het nu geframed is, is gewoon onjuist. Ik vind dat echt storend. Ik snap overigens wel dat de minister zelf niet de juiste cijfers op een rijtje wil zetten, maar ik roep met klem haar opvolger op: graag zo snel mogelijk.

Voorzitter. Met de huidige plannen is er de komende jaren zeker nog veel te bereiken op deze portefeuille, op het gebied van handel, humanitaire hulp, voedselzekerheid en watermanagement, maar zeker ook op het gebied van mensenrechten en armoedebestrijding. Daar zullen wij ons zeker vol voor inzetten en we zullen er ook op toezien dat dat gebeurt.

Voorzitter. U merkt het al: voor mij zijn de juiste feiten erg belangrijk. Je kunt het oneens zijn over waar het geld naartoe moet, je kunt het oneens zijn over de doelstelling of een prioriteitsstelling, maar het ontkennen van honger in Gaza gaat ons toch echt veel te ver. Het is juist zo dat die beelden uit Gaza op alle mogelijke manieren in onze samenleving en ook bij iedereen persoonlijk binnenkomen. Dan helpen deze uitspraken toch echt niet.

Dank u wel.

De voorzitter:

Een vraag van de heer Van Baarle.

De heer Van Baarle (DENK):

Ik vraag mij toch heel erg het volgende af. Mevrouw Zeedijk heeft het over de feiten en vindt

het raar dat die 2,4 miljard een eigen leven gaat leiden. Het is toch gewoon opgenomen in het hoofdlijnenakkoord? Het staat er toch gewoon? Het is toch niet vreemd dat op het moment dat er in een hoofdlijnenakkoord een bezuiniging van 2,4 miljard wordt opgenomen, daar vervolgens kritiek op komt, dat mensen dat benoemen en dat daar ook in het debat heftige kritiek op komt? Ik snap niet waarom mevrouw Zeedijk hier namens NSC aangeeft dat zij het benoemen van die feiten storend vindt.

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Er is geen bezuiniging van 2,4 miljard op ontwikkelingssamenwerking. Dat is onjuist. Dat is het enige.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Dat staat toch oprecht in dat hoofdlijnenakkoord. Het is toch oprecht de consequentie van het feit dat er 2,4 miljard af gaat dat de OESO-norm verder uit zicht is dan ooit. Daarmee schendt NSC dus ook nog eens een internationale afspraak. NSC zegt daarmee: we gaan er helemaal niet meer aan voldoen; sterker nog, we gaan daarvan afdrijven. Daarmee kun je dus ook minder doen. 30% à 40% van het totale budget van het ministerie verdwijnt. Wat vindt mevrouw Zeedijk er storend aan als zij geconfronteerd wordt met die feiten, met de gevolgen van de keuzes die NSC maakt? Het is toch gewoon zo?

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Nou, het is niet zo dat er 2,4 miljard op ontwikkelingssamenwerking wordt bezuinigd; dat is niet zo. We kunnen het hier over de definities hebben, maar daarom heb ik juist zo graag dat dit eens even duidelijk onder elkaar op papier wordt gezet. Het getal min 2,4 miljard dat in het hoofdlijnenakkoord staat, bestaat voor een deel uit de eerstejaarsasielopvangkosten die óf moeten worden verminderd óf ergens anders moeten worden ondergebracht. Het is dus een bakje dat 2,4 miljard omlaaggaat en het zijn geen kosten die 2,4 miljard omlaaggaan. Dat zou ik heel graag eens een keertje duidelijk in een brief van de regering willen hebben.

De **voorzitter**:

Afrondend, kort.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Ja, afrondend, kort. Op die afdracht voor de eerstejaarsopvang in Nederland was al ontzettend veel kritiek. Opvang van vluchtelingen in Nederland wordt daarmee onder het budget van ontwikkelingshulp geschaard. Het klopt inderdaad dat dat op voordracht, naar ik denk van de fractie van NSC, gemaximeerd wordt. Maar dat laat onverlet dat er nog een bezuiniging staat van een enorm bedrag buiten dat stukje opvang aan vluchtelingen om. Dat valt toch niet te ontkennen, zeg ik tegen mevrouw Zeedijk.

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Oké, maar ik ben heel blij dat de heer Van Baarle nu zegt dat de bezuiniging niet die 2,4 miljard is maar een ander bedrag. Ja, ik zal zeker niet ontkennen dat dit een flinke bezuiniging is op ontwikkelingssamenwerking, die wij ook echt fors vinden. Maar die 2,4 miljard leidt een eigen leven, en dat wil ik voorkomen.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Volgens mij is het getal van 2,4 miljard inderdaad te lezen in het hoofdlijnenakkoord. Alle berekeningen die ik van wetenschappers heb gekregen, van specialistische organisaties die in de ontwikkelingssector actief zijn, bevestigen dat het absolute getal dat overblijft voor pure ontwikkelingssamenwerking lager is dan onder het huidige kabinet. De minister heeft zelf net gezegd dat ze zich grote zorgen maakt over de voortzetting van een aantal essentiële programma's in het beleid, dat net door haar collega zo werd geprezen. Ik snap dat u van de getallen bent. In de nota staat 2,4 miljard. Bent u het er wel mee eens dat de absolute

hoeveelheid die voor pure ontwikkelingssamenwerking beschikbaar is lager is dan onder dit kabinet?

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Wat ik gezegd heb in mijn inbreng is dat vanaf 2027 in ieder geval het bedrag niet lager wordt. Ik zou dat graag precies op papier willen hebben. Ik denk inderdaad dat in de komende twee jaar de bedragen nog wat omlaag gaan. Dat vind ik ook heel vervelend.

De voorzitter:

Afrondend.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Afrondend. De berekeningen die ik heb gekregen gaan juist over 2027-2028. Die kijken natuurlijk naar de bezuinigingen die het hoofdlijnenakkoord zelf voorstelt. Die stellen onomwonden dat er minstens 600 miljoen minder beschikbaar is voor directe ontwikkelingssamenwerking.

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Daar gaan we dan samen nog een keer naar kijken.

De voorzitter:

Ik wil heel graag naar het kabinet luisteren, meneer Bamenga. Kunt u kort zijn?

De heer **Bamenga** (D66):

Dank u wel, voorzitter. Ik zal kort zijn. Er staat inderdaad 2,4 miljard, maar het is niet alleen maar het getal 2,4. Daar zitten natuurlijk heel veel projecten achter die in ieder geval goed zijn voor onze veiligheid en onze vrijheid maar ook voor onze portemonnee. Ik zou graag willen weten hoe NSC kijkt naar de schade die we hiermee eigenlijk aanrichten voor Nederland. Hoe kijkt NSC hiertegen aan?

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Ja, bezuinigen is bezuinigen. Dat klopt. Dan moet je prioriteiten stellen voor het een of het ander. Op dit kabinet zit een flinke bezuinigingsopgave, en een deel daarvan zullen we hier moeten nemen.

De heer **Bamenga** (D66):

Oké. Dan concludeer ik hiermee ... Ik heb aangegeven dat de bezuinigingen die hier plaatsvinden ons echt wel schade toebrengen. Internationaal maar ook gewoon hier in Nederland gaan we dat voelen. Ik hoor eigenlijk NSC aangeven: ja, we moeten prioriteiten stellen. Dit zijn in ieder geval niet de prioriteiten die wij als D66 stellen. Wij staan voor die veiligheid, wij staan voor die vrijheid en ook voor onze mensen, voor hun portemonnee.

De voorzitter:

Prima.

Mevrouw **Zeedijk** (NSC):

Ik kan zeker bevestigen dat wij ook staan voor onze veiligheid en voor onze relaties in het buitenland. Ik heb er ook het volste vertrouwen in dat zeker de minister van Buitenlandse Zaken die in het komende kabinet komt, dit op een passende manier weet in te passen.

De voorzitter:

Prima. Ik schors tien minuten en dan gaan we luisteren naar de minister.

De vergadering wordt van 15.48 uur tot 16.03 uur geschorst.

De **voorzitter**:

Het woord is aan de minister.

Minister **Schreinemacher**:

Dank u wel, voorzitter. Ik ga allereerst beginnen met de enkele vraag die aan mij gesteld is. Dan ga ik door met de moties en dan de amendementen.

De heer Bamenga van D66 vroeg mij nog naar de middelen die ik heb aangekondigd voor Sudan en hoe die ten goede komen aan de lokale actoren. De humanitaire partners die Nederland financiert met dat extra bedrag zijn de VN, het Rode Kruis en ngo's van de Dutch Relief Alliance, de DRA. Die werken allemaal met lokale actoren. Specifiek de steun van 10 miljoen die ik halverwege april dit jaar heb toegezegd, komt ten goede aan het Sudan Humanitarian Fund van OCHA, dat op haar beurt weer lokale organisaties zoals Emergency Response Rooms financiert. Daar heeft Nederland zich ook zelf voor ingezet. Via Nederlandse steun aan de DRA komt een groot deel terecht bij de Sudanese partnerorganisaties. Natuurlijk blijven wij ons inzetten voor de toegang van humanitaire hulp ter plaatse, maar de heer Bamenga weet ook dat dat heel lastig is daar, ook met de strijdende partijen, om die daartoe op te roepen. Wij blijven ons als Nederland inzetten, vooral in de internationale gemeenschap, om de druk op te blijven voeren.

Dan kom ik bij de moties. Allereerst de motie op stuk nr. 8 van mevrouw Dobbe. Die ontraad ik. We hebben dat debat al vaker gevoerd. Het kabinet hecht eraan om te voorkomen dat uit Nederland afkomstige goederen op ongewenste plekken terechtkomen. Daarom wordt elke vergunningsaanvraag getoetst aan de acht Europese wapenexportcriteria. Daarbij wordt ook zorgvuldig gekeken naar eventuele risico's op het gebied van mensenrechtenschendingen. Onder het Verdrag van Aken vertrouwen we de verdragspartners — dat zijn Duitsland, Frankrijk en Spanje — op elkaars toets aan de Europese toetsingskaders. Dat kan omdat alle partijen dezelfde waarden delen. Het verdrag voorziet ook in regelmatig overleg tussen verdragspartijen. Daar kunnen eventuele zorgen worden aangekaart en kan in het uiterste geval bezwaar worden gemaakt. Daarnaast bestaat ook de noodremprocedure. Als wij het echt ergens niet mee eens zijn, trekken we aan de noodrem. Tegelijkertijd vraagt de internationale veiligheidssituatie om het versterken van onze defensie-industrie en een grotere inzet op gezamenlijke capaciteitsopbouw. Die motie ontraad ik dus.

De motie op stuk nr. 9 van de leden Hirsch en Dobbe over het maximeren van de asieltoerekening binnen ODA op 10% in 2024. Dat is natuurlijk geregeld in het hoofdlijnenakkoord, maar deze motie vraagt eigenlijk om dat nu al te gaan doen. Dat is echt een keuze voor het nieuwe kabinet. Daar zou u dan ook een fatsoenlijke, deugdelijke dekking bij moeten voorstellen.

Dan de motie-Hirsch op stuk nr. 10 over Gaza: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 11 van de heer Van Baarle van DENK: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 12 over het ontmoedigingsbeleid ontraad ik. Het kabinetsbeleid is op dit punt volstrekt helder. Er is bilateraal geen ondersteuning voor activiteiten ten behoeve van nederzettingen. Samen met EU-partners hebben we beleid op oorsprongsregels. Ten slotte heeft het kabinet ook in EU-verband het gesprek geëntameerd over het associatieverdrag. Dat ligt natuurlijk voornamelijk bij mijn collega Bruins Slot, de minister van Buitenlandse Zaken.

Dan de motie op stuk nr. 13.

De heer **Van Baarle** (DENK):

De minister ontraadt de motie eigenlijk met een opsomming van staand beleid. Het punt van

de motie is juist om de effectiviteit van het bestaande beleid, het ontmoedigingsbeleid, te onderzoeken, los van de vraag wat je politiek wilt. Het is bekend dat de fractie van DENK iets verder zou willen gaan. Het blijkt dat er toch bedrijven actief zijn. Ook in journalistieke stukken is kritiek geweest op de uitvoering. Dan zou ik toch zeggen dat het ook goed is om beleid ook op effectiviteit te onderzoeken. Waarom is de minister niet bereid om dat te doen?

Minister Schreinemacher:

Omdat dat beleid niet voor niks of zomaar tot stand is gekomen. Dat is echt een politieke puzzel geweest waarbij we hebben gezegd: we vinden het belangrijk om zaken te kunnen blijven doen in Israël. Daarom blijft onze handelsattaché daar dus gewoon op de post. Maar we zeggen wel: bedrijven, als u iets in nederzettingen wilt doen, dan krijgt u onze hulp niet. Dat raden we ook verder af. Wij zijn verder geen politie die bepaalt of bedrijven dat al dan niet moeten kunnen doen. Wij zijn er geen voorstander van en we vinden ook dat bedrijven dat niet moeten doen. Maar ik vraag me ook af naar welk instrument de heer Van Baarle dan verder op zoek zou zijn met dit onderzoek.

De voorzitter:

Afrondend, meneer Van Baarle.

De heer Van Baarle (DENK):

Allereerst ben ik op zoek naar het antwoord op de vraag of het doel van het beleid bereikt wordt. De Nederlandse regering zegt dus dat ze het ontmoedigt. Dat zou moeten betekenen dat als gevolg van het beleid van de Nederlandse regering, er minder economische activiteit is in illegaal bezet gebied. Het lijkt me verstandig om dat te onderzoeken. Twee: je zou op basis van zo'n onderzoek altijd kunnen kijken of dat ontmoedigingsbeleid dan wellicht aangepast moet worden. Dat kan alleen naar aanleiding van een onderzoek dat je doet naar de effectiviteit ervan: wordt het doel bereikt, ja of nee? Op grond daarvan kan je dat gesprek voeren. Ik denk dat dat best een hele legitieme vraag is. Sterker nog, ik denk dat het goed is om beleid gewoon te evalueren.

Minister Schreinemacher:

Ik heb geen reden om aan te nemen dat het niet effectief is. Ik heb dat ook niet begrepen vanuit mijn gesprekken met onze post in Tel Aviv. Ik blijf dus bij het oordeel ontraden.

De voorzitter:

Prima. Dan de motie op stuk nr. 13.

Minister Schreinemacher:

Die ontraad ik ook. Die gaat over in de toekomst middelen vrijmaken voor UNRWA. Dat is echt aan het volgende kabinet, natuurlijk in afwachting van het OIOS-rapport.

Dan kom ik bij de motie op stuk nr. 14 van de heer Bamenga van D66. Die ontraad ik ook. Zoals aangegeven wachten we op meer informatie van OIOS. Daar willen we dus op wachten, voordat we overgaan tot betaling. We willen echt zeker weten dat die aanbevelingen zijn geïmplementeerd. Het oordeel is dus: ontraden.

Dan de motie op stuk nr. 15 van de heer Ram. Die ontraad ik. Het kabinet is voorstander van een gelijk speelveld op het gebied van wapenexportcontrole. Ik lichtte ook eerder onze inzet daarop toe. Als de heer Ram er bijvoorbeeld mee zou kunnen leven dat hij ons niet oproept om de exportvergunning voor de hele contractduur te verstrekken maar om te onderzoeken of en hoe we dat zouden kunnen doen, dan zou ik 'm oordeel Kamer kunnen geven. Als we direct over moeten gaan tot die wijziging rondom offerte en afgiftes, weet u dat we ook de looptijd van de vergunningen voor de aftersales al hebben verlengd van één naar drie jaar. Daarmee hebben we het al iets versoepeld. Als de motie van de heer Ram daartoe oproept, zou ik dat dus best willen onderzoeken, maar meteen daartoe overgaan is nog wat snel.

De heer **Ram** (PVV):

Dank voor de reactie van de minister. Ik kan leven met die suggestie. Dan zal ik een wijziging indienen.

De **voorzitter**:

De gewijzigde motie zien wij dan graag tegemoet.

Minister **Schreinemacher**:

Dan geef ik de motie op stuk nr. 15 oordeel Kamer. Ik kan daar bijvoorbeeld op terugkomen bij de jaarrapportage wapenexportbeleid. Die komt z.s.m. uw kant op.

De **voorzitter**:

Dan krijgen we wel een echt gewijzigde motie, want in de tekst staat nu iets fundamenteel anders.

Minister **Schreinemacher**:

Oké.

De **voorzitter**:

Daar ga ik van uit.

Minister **Schreinemacher**:

In dat geval krijgt de motie na de wijziging oordeel Kamer.

De **voorzitter**:

Heel goed, we zijn eruit.

Minister **Schreinemacher**:

Dan de motie van mevrouw Kamminga op stuk nr. 16 over de delegated cooperation. Die gaat over het in kaart brengen en het onderzoeken. Ik kan de motie oordeel Kamer geven. Volgens mij wil mevrouw Kamminga gewoon dat we hier snel mee aan de slag gaan. Ik ga er dus van uit dat zij niet een heel onderzoek bedoelt waarin we een onderzoeksvraag, een instelling en een instituut opzoeken, maar dat wij zelf bij Frankrijk en Duitsland te rade gaan hoe zij dit bijvoorbeeld doen en daarmee snel overgaan tot een streefbedrag van 1 miljard. Dan geef ik de motie oordeel Kamer.

De **voorzitter**:

Mevrouw Kamminga bevestigt dat. Dan de motie op stuk nr. 17.

Minister **Schreinemacher**:

De motie op stuk nr. 17 krijgt oordeel Kamer.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan hebben we de amendementen nog. Er is nog één vraag van de heer Van Baarle en daarna gaan we naar de amendementen. Kort, meneer Van Baarle.

De heer **Van Baarle** (DENK):

Ik heb gewoon een verhelderende vraag over de motie van mevrouw Kamminga. Daar staat een bedrag van ten minste 1 miljard euro in. Ik ben gewoon benieuwd wat daar precies de financiële implicaties voor Nederland van zijn. Daar ben ik gewoon benieuwd naar.

Minister **Schreinemacher**:

Dat is een streefbedrag. Mevrouw Kamminga noemt het ook een streefbedrag. Het gaat erom dat dat EU-gelden zijn. Wij doen de overhead voor dat soort projecten, maar uiteindelijk gaat het om EU-gelden waar wij in het Meerjarig Financieel Kader al aan hebben bijgedragen. Dat heeft verder dus geen consequenties voor ons budget.

De **voorzitter**:

Prima. Dan gaan we naar de amendementen.

Minister **Schreinemacher**:

De amendementen. Het is toch nog even belangrijk om te markeren dat de BHOS-begroting voor 2024 eind januari met u door mijn waarnemer is besproken en is goedgekeurd door het parlement. Daarbij zijn ook de bezuinigingen doorgevoerd waar twee amendementen op gericht zijn. Ik zei in mijn eerste termijn ook al dat het nu laat in het jaar is om nog wijzigingen door te voeren. Bovendien is de vrije budgettaire ruimte beperkt vanwege eerdere ombuigingen en het moment van het jaar. Er kan niet zonder meer geschoven worden met de gereserveerde middelen op overig armoedebeleid. Ik kom dan eerst op het amendement op stuk nr. 4 van mevrouw Dobbe en mevrouw Hirsch. Die 13 miljoen kan niet verschoven worden zonder grote gevolgen voor bijvoorbeeld het internationale cultuurbeleid van het Prins Claus Fonds, de toegezegde bijdrage aan het EU-project in het kader van delegated cooperation, de verplichte jaarlijkse contributie aan UNESCO en verplichtingen in het kader van schuldverlichting die meerjarig vastliggen. Tot slot is ook het budget voor 2024 voor nationale SDG-implementatie inmiddels volledig aangewend. Wat betreft het overzicht waar uw Kamer de 13 miljoen op baseert, zijn we alweer ingehaald door de werkelijkheid en door het gewoon verder plannen en uitvoeren van onze begroting.

De **voorzitter**:

En dus wordt het amendement ontraden.

Minister **Schreinemacher**:

Het wordt dus ontraden, evenals ... Ja.

De **voorzitter**:

Evenals welke?

Minister **Schreinemacher**:

Evenals het amendement op stuk nr. 5.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Natuurlijk zijn er effecten als je geld verschuift. De minister noemt nu wat voor effecten de dekking heeft. Maar ik vind wel dat het ook voor deze Kamer duidelijk moet zijn en dat het wel zo eerlijk is om te zeggen wat voor effecten het heeft wanneer wij geld op een andere manier inzetten en welke effecten de bezuinigingen hebben op vrouwenrechten en op SRGR. Dat laatste is natuurlijk ook een effect. Wij kunnen het dan afwegen. Wij hebben die afweging gemaakt, maar het is wel zo eerlijk om dan ook aan de Kamer mee te delen wat de bezuinigingen inhouden die nu worden teruggedraaid.

Minister **Schreinemacher**:

Dat hebben we bijvoorbeeld voor water en voedselzekerheid wel gedaan, ook in antwoord op feitelijke vragen. Voor SRGR kan ik nu niet een hele concrete lijst opnoemen. Die heb ik nu niet paraat.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Ik vermoedde al dat de minister dit zou zeggen in reactie op het amendement op stuk nr. 4. Ik heb zelf in het debat ook al gezegd dat dit ongetwijfeld ten koste gaat van iets. Tegelijkertijd heb ik al eerder gezegd dat ik het doel van mevrouw Dobbe best een warm hart toedraag — en ik denk velen van ons in de Kamer. Ik zou daarom toch nog even willen kijken of de minister misschien nog ergens anders, dus niet wat betreft het amendement, maar bijvoorbeeld onder artikel 4, mogelijkheden ziet om een extra inspanning op dat domein te doen. Dat is nog een verzoek.

De voorzitter:

Dan hebben we nog het amendement op stuk nr. 6 en dat op stuk nr. 7.

Minister Schreinemacher:

Ja. Het is ook nog even belangrijk om te vermelden dat in de begroting 2024 de impact van de ombuigingen staat. Nu lees ik voor wat het zou betekenen als we die 13 miljoen van artikel 5 naar artikel 3 zouden verplaatsen. In de begroting 2024 staat wat de ombuigingen en bezuinigingen op artikel 3 behelzen en voor gevolgen hebben.

Het amendement op stuk nr. 6 ontraad ik ook. Als we het vanuit artikel 5, multilaterale samenwerking, overhevelen naar klimaat, dan zou dat ten koste gaan van technische assistentie die op dit moment cruciaal is om landen te helpen hun overheidsfinanciën op orde te krijgen. Deze programma's voorzien in steun, advies en training op het gebied van overheidsfinanciën en verantwoord schuldenbeheer. Dit draagt direct bij aan het voorkomen en verhelpen van schuldenproblematiek in kwetsbare economieën en landen. Het kabinet heeft besloten tot een bijdrage aan het Poverty Reduction and Growth Trust van het IMF. Dit is toegezegd bij de IMF-jaarvergadering in Marrakesh in 2023 en aan de Kamer gemeld bij de geannoteerde agenda. Landen kunnen daarmee tegen 0% rente van het Poverty Reduction and Growth Trust lenen. Via het assistent-deskundigenprogramma dragen we bij aan de capaciteit van de VN-instellingen en aan Nederlanders die werkzaam zijn bij de VN. Het niet nakomen van deze betaling is juridisch niet mogelijk, aangezien dat ontslag van reeds aangestelde assistent-deskundigen zou betekenen.

Dan het amendement op stuk nr. 7. Dat gaat over de asieltoerekening. Dat is echt een keuze voor een nieuw kabinet. Dat geldt ook voor een deugdelijke dekking, zoals ik ook zei bij de motie.

De voorzitter:

Het amendement op stuk nr. 7 wordt dus ontraden?

Minister Schreinemacher:

En dus ontraden we 'm, ja.

Ten slotte wil ik u ook allen danken voor de goede debatten die we hebben gevoerd hier in de plenaire zaal en natuurlijk in alle commissievergaderingen. Ik wens u veel wijsheid toe in een wereld die steeds verder polariseert, binnen en buiten Nederland. Ik heb zelf geprobeerd om bij onderwerpen waar van links tot rechts veel onenigheid over is en waar anders over wordt gedacht, de kanten bij elkaar te brengen en alles goed vorm te geven, zodat we bedrijven, maar ook mensen die buiten Nederland op onze steun rekenen, hebben kunnen helpen. Dat zal met een extraparlamenteair kabinet waarachtig niet eenvoudig worden, dus ik wens u alle wijsheid toe, zodat u de debatten gebaseerd op feiten en met respect voor elkaars standpunten kunt voeren.

Ten slotte natuurlijk alle dank aan mijn ambtenaren, die zich binnen en buiten Nederland inzetten voor de belangen van Nederland.

Dank u wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Heel goed. U bedankt. Dank ook voor uw aanwezigheid. Tot zover dit debat.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**:

Dinsdag stemmen wij over de moties en de amendementen.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.